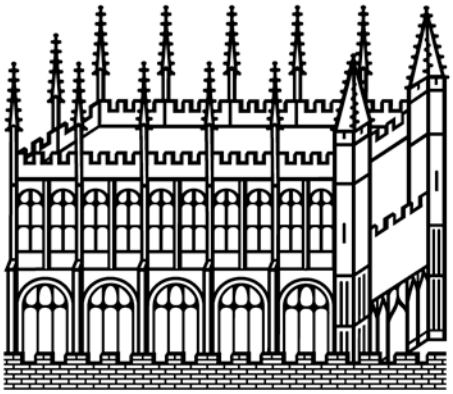

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

✓

~~168.h.96~~ 28 -
~~271 dd~~

1890

PH3765.A2.G9

PETŐFI SÁNDOR

VEGYES MÜVEI.

1838—1849.

KIADTA

GYULAI PÁL.

I. KÖTET.

PEST.
PFEIFER FERDINÁND SAJÁTJA.
1863.

Pest, 1862. Nyom. Emich Gusztáv m. akad. nyomdásznál.

ELŐSZÓ.

Petőfi egyetlen árvájának gyámjai, anyja és nagybátyja, még a mult évben felszólítottak volt Petőfi vegyes műveinek összegyüjtésére és kiadására. Örömest engedtem e felhivásnak. Már maga az a körülmény nyomatékos volt előttem, hogy Petőfi, részint 1846-ban, részint 1848-ban, költeményeinek mindkét gyüjteményét örökre eladta Emichnek, igy fiára csak e vegyes müvek szállottak, s csak ezek jövedelméből lehet valamit csatolni az árvának atyjáról maradt örökéhez, ama két száz aranyhoz, melylyel akademiánk költeményeit 1858-ban megjutalmazta. De más felől meggyőződtem arról is, hogy e vegyes müvek kiadásával irodalmi tekintetben sem teszek hasztalan szolgálatot. Hittem és hiszem, hogy mind a kritika, mind az

olvasó közönség szivesen fogják fogadni e gyüjteményt: amaz Petőfi magán és irói jelleme megitéléséhez az eddiginél több anyagot és adatot nyer, emez pedig sok tekintetben érdekes olvasmányt, melyet a költő tragikus sorsa iránti részvét bizonyos varázszsal vesz körül.

Jól tudom, hogy Petőfi nem e müvek által lett halhatlan, hogy a drámairó és prózaikus Petőfi messze áll a lyrikus mögött, ismerem azt az ellenvetést is, hogy mire való kitünő költőket oly müveik kiadása által gyöngiteni, melyeket magok talán nem gyüjtöttek volna öszsze, miért holmi magán, a pillanat szeszélyes benyomásai alatt irt, levelek közlésével megrontani a lelkesülés-sugalta müveket, a tettekben nyilatkozó pályát, szóval az iró és ember valódi jellemét? Mindezt elgondoltam, sőt ennél többet, de mégis sajtó alá bocsátottam e gyüjteményt. Alig volt iró, még a legnagyobbakat sem véve ki, a ki mindig sikerült müveket irt volna. A főbb müvek mellett mindig ott van nehány gyöngébb, sőt értéktelen is. A mi nincs kinyomatva, meg lehet semmisiteni, az iró szigorának megvan a maga értelme, a rendezőnek vagy kiadónak a legtöbbször még joga sincs

erre. Az egyszer már kinyomott müvet többé el nem titkolhatni s ha megtagadjuk is tőle a tudományos vagy aesthetikai értéket, a lélektani vagy életrajzi adat érdekességét nem vitathatjuk el, annál kevésbbé, minél nevezetesb iró müve. Azonban Petöfi vegyes művei nem szorultak ily védelemre, egy futólag rájok vetett kritikai pillantás is képes összegyüjtésöket igazolni.

Petőfi beszélyei a mi nem épen gazdag beszélyirodalmunkban sem tartoznak ugyan a legsikerültebbek közé, de van bennök valami, miben felülmulta kortársait, s mivel némi befolyást gyakorolt beszélyirodalmunk fejlődésére, értem az előadás könnyedségét, magyarosságát, a tiszta elbeszélési stylt. Víg-hőskölteményének nincs mélyebb komikai vagy satyrai alapja, de nagyon sikerült parodiája a komoly eposz előadási modorának. Drámái legkevésbbé sikerültek minden müvei között. A „Tigris és hiéna“ egy lázálom-kép, csak egy-egy felvillanó jó gondolat s a nyelvnek itt-ott nyílatkozó zord erélye kölcsönöznek neki némi érdeket. Czím nélküli drámájának töredéke már sokkal sikerültebb, szerencsés expositio, s a nép csoportosításában, festésében élénkség, jellemzetesség

és drámai sebesség nyilatkozik. Műforditmányai még legjobbjainkkal is versenyezhetnek, „Coriolanus“ nevezetes mozzanat Shakspeare átültetése ügyében, s ha a Vörösmarty „Julius Caesar“-ja nagyobb műgonddal van dolgozva, Petőfi szerencsésebben találja el azt a népies zamatot és erélyt, mely az eredetit jellemzi. A „Romeo és Juliá“-ból forditott töredéket jól felhasználhatja valamelyik müforditó utód; a czivakodó szolgák jelenetében egy pár szójátékos vagy közmondásos czélzat igen sikerült. Uti rajzai prózai müveinek legjavát teszik. Prózájának önkénytes könnyedsége, a tárgyhoz simuló fordulatossága, plasztikaisága, magyarossága itt nyilatkoznak a legszembetünőbben. E tekintetben mindjárt a Mikes Kelemen és Kazinczy levelei mellé sorozhatni, kivált a Kerényi Frigyeshez irt uti leveleit. Ez uti rajzok megjelenésökkor sok gáncsot vontak magokra és sokkal kevésbbé voltak méltányolva, mint a hogy érdemelték. Igaz, néhol Petőfi inkább könnyelmü szeszélyből, mint öntudatos czélzatosságból a frivolitás örvénye felé látszik sodortatni, nem egy paradoxont találhatni bennök s itt-ott bizonyos hegykeség szesszenéseit érez-

zük, de mennyi kárpótlást nyujt mindezért az az őszinte és fogékony kedély, az az ép, sajátságos, mondhatni, ifju humor, az a genialis szökdelés és változatos hangulat, melyeken biztosan oda vetett táj- és genreképei átszövődnek. S ha átadjuk magunkat az egész benyomásának, költői önérzete vagy hiusága kitörései is egészen máskép tünnek fel, mint különben. E kitörésekben a legtöbbször humor, szeszély vagy jó kedvü malice nyilatkoznak s nem dicsekedés vagy épen dölyf. E mellett ez uti rajzok, mint élet- és jellemrajzi adatok is becsesek. Két évnek, 1845 és 1847-nek, majdnem naplói, oly őszintén irva, mintha csak barátjai számára irta volna.

Töredékei szintén becses hagyományok. Seneca harmadik fejezete, Ossian Oithonája nem voltak a közönség elébe szánva; ezt neje számára fordította, ki nem értett angolul, amazt Orlai-Petrics barátjának emlékül.E hevenyészett fordítmányokban is mily jól van visszaadva a hang. Zoltán fiáról irt jegyzeteiben mennyi a bensőség és szeretet! Ez sem volt a közönség elébe szánva, halála előtt egy hónappal irta, mintegy emlékül fiának, Mező-Berényben, az Orlai-Pet-

rics szülőinél, kiknél nehány napig családjával együtt tartózkodott. Hirlapi czikkei nem annyira tartalmoknál, mint jellemzetességöknél fogva vonják magokra a figyelmet. Petőfi nem vitázott aesthetikai kérdések felett, leginkább saját jogsérelmes ügyeiben szólalt fel vagy pedig barátjai érdekében, majd mindig élesen és szenvedélyességgel. Dobsát, kivel egy pár hónapig együtt lakott, pártolta, mint kezdő színészt; magáról tudta, mily jól esik egy pár biztató szó a pálya küszöbén. A III. Richardról irt bírálata Egressy Gábor iránti rokonszenvében leli kulcsát. Kár hogy szertelen angol gyűlölete annyira megrontja e különben érdekesen irt czikket. Ifjukori kisérletei adatok tehetsége fejlődéséhez. Az a régi igazság szól belőlök, hogy a legtehetségesb költőnek is elébb jól meg kell tanulni verselni. Petőfi már jól tudott verselni, midőn tulajdonkép a költéshez fogott s nagyon fegyelmezett iskolán ment át, mielőtt maga mert volna valamit. Ez mindennemü tehetség fejlődése s csodálatos, hogy némelyek, kik inasi évek nélkül akarnak lenni mesterek, épen a Petőfi példájára hivatkoznak, ki csaknem öt évig inaskodott. Mind

két gyüjteményéből önmaga által kihagyott költeményeiről érdekes tudni, hogy némelyeket gyöngeségök vagy gorombaságok miatt hagyott ki, mint a „Szinházban“, „Irtóztató csalódás“ és a „Honderü“-hez czimzetteket, másoknak, mint „Batthyány és Károlyi grófnék“ és „Védegyleti dal“, kimaradását változott politikai érzülete okozta. A „Magyar nemzet“ czimüt, mely 1845-ben a PestiDivatlapban már megjelent, 1847-benReseta censor törülte ki gyüjteményéből. „Már öcsém azt nem engedem, — mondá az öreg ur, —hogy nemzetemet igy gyalázd.“ Petőfi becsülte censora hazafias felbuzdulását és nem vitatkozott. A „Haza tértem“ kezdetüt 1847-ben irta, midőn Nagy-Karolyból visszajött, hol a korteskedés oly nagy mértékben folyt. Először is Vörösmartynak olvasta fel, ez nem helyeselvén az akkori viszonyok közt a kétségbe ejtő hangot, nem adta ki, hanem Egressy Gábornak ajándékozta, kitől többen leirták s igy jelent meg 1861-ben a Thalia albumban. A mi a leveleit illeti, legcsekélyebb okot sem szolgáltatnak aggodalomra. Petőfi magánlevelei közlése által semmit sem veszit, sőt nyer, mi ritka eset. Őszinte volt egész a túlságig. Annyit be-

szélt magáról versben és prózában, hogy kevés titka maradt a magánlevelek számára.E mellett affectatiót sem találhatunk bennök. Nem azon reményben irta leveleit, hogy valaha kinyomatnak, sőt később, midőn hires ember lett, bizalmasb iróbarátjaihoz irt leveleibe mindig vegyitett valami gonosz tréfát, ne hogy a későbbi kor irodalombuvárja összedhesse és kiadhassa. Megengedem, hogy ebben volt egy kis affectatio, de legalább csak egy pár sorra terjedt ki s nem az egészre. Most leginkább csak ifjukori leveleit lehetett közzé tennem, a későbbi korból csak egyetlenegy barátjához irottak állának rendelkezésemre. A többi barátjaihoz irt levelei nagy részt elvesztek, csak egy pár barátjánál találhatni még meglehetős számmal, de ezek nem voltak hajlandók megengedni a közrebocsátást, nem mintha e levelek őket vagy Petőfit compromitálnák, hanem más gyöngédségi okból, azon kijelentéssel, hogy később sem mulja idejét.

A figyelmes olvasó az eddigiekből is észrevehette, hogy e kötetek nem foglalják magokban Petőfi vegyes müveinek mindenikét. Fordított regényeit, a „Koros hölgyet“ Bernard-

tól, „Robin Hood“-ot Jamestől már terjedelmöknél fogva sem vehettem föl. A „Hóhér kötele“ czimü eredeti regénye fölvételében az árva tulajdon joga ellenében támasztott kétség akadályozott meg. Eredeti és fordított beszélyei mind itt vannak. Ez utóbbiak mind az 1844-ki Pesti Divatlapban jelentek meg, mely lap mellett Petőfi egy évnél tovább volt segédszerkesztő. Itt épen oly rendben következnek egymás után, a mint ott megjelentek. Az eredeti beszélyeket nem adhattam ily rendben, mert csak a „Nagyapa“ volt kezeim között a nyomtatás megkezdésekor. Ezért kellett a „Fakó leányt és pej legényt“ is a pótlékba tennem. Ez s a „Nagyapa“ az 1847-iki Eletképekben jelentek meg, a „Szökevények“ az 1845-iki Pesti Divatlapban. A „Nagyapa“ kézirata meglevén, ebből másoltattam le s nem a nyomtatásból. A „Helység kalapácsa“ az 1844-ki,a „Tigris és hiéna“ az 1847-ki kiadás szerint van adva. A nagyobb müvek közül csak „Coriolanus“kézirata van meg.Ezt Petőfi 1848-ban fordította,midőn ő, Arany és Vörösmarty egyesültek vala Shakspeare fordítására. E gyüjteménynek csak első füzete jelent meg Petőfi „Coriolanus“-ával; a forradalom után az egész

egyesület fölbomlott; később Vörösmarty külön adta ki „Lear király“-át, Arany pedig „János királyá“-val mind a mai napig késik.

Uti rajzai közül az „Uti jegyzetek“ az 1845-ki Életképekben, az „Uti levelek Kerényi Frigyeshez“ az 1847-ki Hazánkban jelentek meg, Ez utóbbinak, egy pár levél hiján, kézirata is megvan s igy nehány kihagyott sort helyre igazithattam. A töredékeket Petőfi elveszett iratainak maradványaiból szemeltem ki. A hirlapi czikkek nem mindeniket lehetett közölnöm, könnyen érthető okokból. Igy maradtak ki: „Napló“-ja, mely 1848-ban külön röpiratban jelent meg, az 1849-ki Közlönybe irt erdélyi levelei, az 1848-ki Életképekben megjelent egy pár czikke és egy s más apróság. A közlöttek szövegén nem változhattam sehol, de itt-ott ki kellett hagynom nehány sort, melyeket vonásokkal jelöltem meg. Jegyzetekkel kisérni nem láttam szükségesnek sem az uti rajzokat, sem a hirlapi czikkeket. Az 1843—1848-ki évek nem oly régiek, hogy magyaráznunk, felvilágositnunk kellene. Azonban itt egy pár megjegyzés talán még sem lesz fölösleges. Császár Ferencz az 1844. Életképek társlapjába, az Irodalmi Őrbe,

irta azon felületes és igazságtalan birálatját, melyet Petőfi oly sokáig nem tudott feledni,pedig az ilyest legkönyebben elfeledhetjük. P. Horváth Lázár és Zerrfi egész ostrom alá vették Petőfit s Hiadort (Jámbor Pált) állitották vele szembe, mint nálánál sokkal jelesb költőt. Innen Petőfi meglehetős goromba kitörései versben és prózában e kritikusok ellen; majd mindig rájok czéloz, midőn kritikusairól szól. Koltó, hol házassága első hónapját töltötte, gr. Teleki Sándor birtoka volt,ki nehány hétre átengedte neki lakását. E grófot „Uti levelei"-ben barátjának mondja, de nem nevezi meg, csak azt veti utána: „Ha Horváth Lázár volnék kapnék az alkalmon nevét kiírni, mert nagy ur." Az „Adatok a kritika titkaihoz" czimü czikkecskéje felelet versei első füzetének a pozsonyi Hirnökben megjelent álnevü birálatára. A legszebb erényü és tömjénet szójátékok, a czikk iróira,Szeberényi Lajosra és Dömjén Ferenczre,hajdani iskolatársaira vonatkoznak. Azonban alkalmasint az egészet Szeberényi irta s Dömjén csak egy pár pápai adotot szolgáltatott Szeberényinek.*) A Tarczy

*) Lásd bővebben Szeberényi. „Nehány év Petőfi életéből" czimű művére irt birálatomat. Arany Szépirodalmi Figyelő. 1862, második félév. 1. 2. 3. sz.

Lajoshoz irt nyilt levele szintén egy hirnöki czikknek volt következménye, melyben pápai előfizetői azzal vádolják, hogy nem akarja kielégiteni őket. A Vörösmartyhoz irt vers és hozzá csatolt jegyzet az Életképekben jelent meg, melyet 1848 óta Jókaival együtt szerkesztett. Jókai a következő számban éles fölszólalást s illetőleg óvást tett közzé, melyet aztán Petőfi még nagyobb keserüséggel viszonzott. Nem nagy érdekü kérdés: vajon Petőfinek vagy Jókainak volt-e igaza e polemiában, sokkal érdekesb az, hogy ugyanazon szakadás választotta el egymástól Magyarország e két nagy költőjét, mint államférfiait. Vörösmarty a mérsékelt párthoz tartozott, Petőfinek mindig és mindenütt a szélső baloldalon kellett helyet foglalnia.

Ifjukori kisérletei két elsőjét Szeberényinek „Nehány év Petőfi életéből“ czimü füzetkéjéből vettem ki, az „Elegia egy várromon“, „Ideál“, „Tolvaj huszár“, „Lehel“, „Tünödés“ „Szin és Való“ czimüeket a Tavasz czimü zsebkönyvből, melyet 1845-ben a pápai iskolai önképző társulat adott ki, mely társulatnak diák korában Petőfi is tagja volt. A „Tünödés“ és a „Szin és Való“ Homonnai álnév alatt jelentek

meg, a többi Petőfi neve alatt. A „Szin és Való“-val, mint pápai diák, két arany jutalmat nyert. „Az ifju a pataknál“ nem rég jelent meg a Vasárnapi Ujságban. A többieket a Bajza Jenő szivességéből közlöm,ki mindeniket boldogult atyja iratai közt találta. E költeményeket Petőfi részint mint pápai diák, részint mint színész, küldötte be Bajzához, az Atheneum számára s mint ki nem adottak maradtak meg a szerkesztőségi iratcsomagok között. A gyüjteményeiből saját maga által kihagyott költemények, egyet kivéve, mind megjelentek a Pesti Divatlap 1844—45-ki folyamában. Az „Egy kritikushoz“ czimü itt jelen meg először, nem saját kézirata után, hanem csak másolatból. Meglehet, egy-két költemény kimaradhatott; nem volt rólok tudomásom. A Bajzához és Nagy Ignáczhoz irt levelek szintén Bajza Jenő szivességéből látnak itt napvilágot; a Szeberényihez irottakat a fennemlitett füzetke után közlöm, sőt néhol meghagytam jegyzeteit is; az Orlai-Petricshez irottakat e jeles képirónk közlékenységének köszönheti az olvasó. Ő tanulótársa, barátja és atyafia volt Petőfinek, s minthogy csak egy pár hónap lehetett köztök a

korkülönbség, nem tudták, melyik a bátya, melyik az öcs. Innen, hogy Petőfi hol öccsének, hol bátyjának szólitja. Sajnálhatni, hogy Petőfinek hozzá irt régibb levelei mind elvesztek.

Most már nincs egyéb hátra, mint, búcsút véve az olvasótól, bocsánatot kérnem a becsuszott sajtóhibákért. Csak az vigasztal, hogy nagy részt nem értelemzavaró hibák, inkább csak betücserék s hogy alig jelen meg magyar könyv, melynek előszavához ily nemü bocsánatkérés ne illenék.

Pest, dec. 5. 1862.

Gyulai Pál.

BESZÉLYEK.

A NAGYAPA.

Kegyetlen hideg téli este volt. Ugy reszkettek, ugy dideregtek a szegény mezitelen csillagok, hogy szinte lehallott a fogok vaczogása, és szemökből is az látszott, hogy a fölött elmélkednek: milyen sokba kerül az a ragyogás, s mennyivel jobb valami jóféle meleg suba alatt béresnek vagy juhásznak lenni, mint ruha nélkül fényes csillagnak ott fönn a hideg magasságban!

Az esteli harangszó elhangzott, nem is volt az egész faluban az utczán senki, csak az öreg harangozó, a ki a toronyból haza felé sietett. Lábai alatt csikorgott a fagyos hó, de a kutyák, meg nem ugatták, vagy azért hogy ismerték már a járásáról, vagy hogy restelték a nagy hideg miatt szájokat föltátani.

Be boldog ilyenkor, kinek jó meleg a szobája, hát még ki szobájában nem egyedül, hanem családostul melegszik!

És a faluban többen vannak ilyen boldo-

gok, de egy sem boldogabb kegyelmednél, Pergő Péter uram! kegyelmed nem egyszer vallotta meg maga, hogy senki sorsával nem cserélne széles e világon. De meg sem érdemelné az isten áldását, ha megelégedve nem volna, mert kegyelmed kilenczed magával űl jó meleg szobában teritett asztalhoz.

Vacsorára volt teritve, körül is ülték már az asztalt. Fönn az asztal végén az öreg Pergő Péter foglalt helyet, mellette kedves élete társa; balra fiok, Mihály, és ennek fia, a nyolcz esztendős kis Peti; jobbra az öregektől három hely volt, az elsőn a kilencz esztendős Katicza, a harmadikon a hat esztendős Erzsike űlt, Mihály két leánykája, ezek között pedig a három gyermek anyja, Mihály felesége. Az asztal alsó végén a két cselédre volt teritve, a szolgálóra és a béresre. Azt Panninak, emezt Ferkónak híták. Mikor a gazdasszony a levest az asztalra tette, mindnyájan fölálltak és elmondották az imádságot, a gyermekek fenn szóval, a többiek magokban. Azután leültek és merni kezdtek. Ekkor megcsendült az utczaajtó kilincse, a kutya ugatni kezdett, s egy gyermekhang igy kiáltott be:

— Jőjenek ki kegyelmetek, mert megharap a kutya!

— Ki az vajon? kérdezte Mihályné.

— Hát nem ismeri a hangját édes szülém? Kis András keresztapámék Pistája! szólott Katicza.

— A biz a, felelt a lyányka anyja; szaladj ki csak te Panni, vezesd be.

Panni fölugrott, utána Ferkó is nagy tüzzel.

— Te Ferkó! monda Mihály.

— Mit paran' gazd'uram? kérdé a béres fiu.

— Csak maradj ülve kedves fiam, folytatta Mihály jó izűn mosolyogva, csak maradj ülve, minek fáradnátok ki ketten? . . . hejh nagy golyhó az az én Ferkóm; hogy kapott volna már az alkalmon, hogy odakinn azt a szegény Pannit megszorongassa! ugy sem szeret a téged, te, minek jársz utána?

— Dehogy is szeret! én tudom azt, gondolta Ferkó, s elpirulva ült vissza helyére, mert gazdája kitalálta, miért akart kimenni.

Ezalatt Panni bevezette a kis fiut.

— Hát mi jót hoztál fiacskám? kérdezték tőle.

Ez igy felelt egy lélekzet alatt:

— Tisztelik édes apámék keresztapám uramat, még keresztanyám asszonyt, meg az öreg keresztapám uramat, meg az öreg keresztanyám asszonyt, hogy jőjenek hozzánk mindnyájan vacsorára, mert disznót öltünk.

— Disznót öltetek kis fiam? kérdezte Mihályné.

— Azt bizony, keresztanyám, aztán nyolczvá mázsa egy fontos volt.

— Tán egy mázsa nyolczvan fontos?

— Hisz' az mindegy, felelt a kis fiu, a farkát már meg is ettem . . . ugy a körmömre is ütött érte édes anyám, hogy most is ég.

— Ugy kell a kotnyeles gyermeknek, látod-e! vágott közbe Peti, lám, én nem szoktam kotnyeleskedni.

— Nem ám, felelt a megtámadott Pista, hát mikor a mézes mácsikba bele markoltál, he?

— Mikor, te?

— Mintha nem is tudnád, hát husvétkor.

— Karácsonkor szokott mézes mácsik lenni, Pista! igazitá őt Katicza oktató képpel.

— Jól van, fiaim, szólt Mihályné békitve, ti jó gyerekek vagytok mind a ketten, egyik jobb a másiknál, csak hajba ne kapjatok. Mondd meg komámasszonyéknak, Pistikám, hogy köszönjük szépen jóakaratjokat, de már mi vacsorálunk.

— Semmi az, felelt Pisti, mert édes apámék rám parancsoltak, hogy addig el se jőjek, mig kegyelmetek is nem jőnek. Azt mondták, hogy kegyelmetek nélkül el sem kezdik a vacsorát, ha holnapig várnak is.

— Hát mit csináljunk kérdé Mihályné.

— Már csak menjetek el, fiaim, szólt az öreg Péter; anyjokom, menj el te is, majd én itthon maradok a gyermekekkel.

— Nem apjokom, felett Péterné, te menj el, majd itthon maradok én; tudod, a minap is én voltam a lakodalmon.

— Hisz ott mind a ketten voltunk, angyalom, nem jut az eszedbe?

A két öreg sokáig váltogatta a szót, ki volt a lakodalmon, ki nem? ki menjen most a disznótorba ki ne? végre megegyeztek abban, hogy a nagyanya menjen el, s a nagyapa maradjon itthon az unokákkal. Mig az indulók

bundát mit vettek föl, a kis Pista oda huzódott a kis Katiczához, s suttogva kérdezte tőle:

— Hát te, Kati, el sem jösz?

— Nem mehetek, látod, felelt a lyányka, mert hát Erzsit majd le kell fektetnem, ha elalszik.

— Ejnye, be sajnálom; mindjárt jobb kedvem lett volna. Tánczolnánk is ha eljönél; ott lesznek ám a czigányok, ugy gondold.

— Ne félj, Pista, majd tánczolunk a lakodalmunkon.

— Tánczolunk ám, csak hogy az még soká lesz, kincsem, tán még egy esztendő is bele telik abba.

— Bele bizony, tán kettő is; hány esztendős vagy már te?

— Én tiz esztendős vagyok, hát te Kati, hány vagy?

— Én meg kilencz vagyok.

— De ugy tán még sem kell két esztendőt várnunk.

— Tán nem egészen.

Ez alatt Mihály, Mihályné fölvette a bundát, a nagyanyát pedig mindenképen betakargatták, s elmentek, miután az öreg Péter még

saját szemeivel megvizsgálta: jól van-e felöltözve, nem hűti-e meg magát kedves felesége, kit meg most is ugy szeretett, mint ezelőtt harminczöt esztendővel, mikor elvette. Panni utánok ment, hogy a kis ajtót becsukja mögöttök, s Ferkó szinte kisuhant Panni után s a konyhában várta meg, mig visszajött. Gyönyörü két teremtés volt ez a két cseléd, ugy összeillettek! Ferkó tüzes barna ficzkó, Panni szelid szőke kis lyány; az husz, ez tizenhat esztendős. Aztán milyen jó volt mind a kettő, milyen hűséges, munkás. Szerette is őket gazdájok, gazdasszonyuk, mintha tulajdon gyermekeik lettek volna, meg is igérték nekik, hogy ha megházasodnak, annyi ágybelit kapnak, a mennyi csak kell, és azon felül egy fejes tehenet borjastul, s a lakodalmat is az ő költségökön tartják.

A konyhában javában égett a tűz, minthogy a vacsora fele még mellette volt. Ferkó ott állt a tüz előtt, s a mint Panni belépett ezt sugta neki:

— Pannikám, szentem, jer ide csak!

— Minek? kérdezte a lyányka szinte sugva.

— Hát csak melegedni . . .

— Hisz ott benn is melegedhetünk.

— De jobb lesz itt. Jöszte már, az isten áldjon meg, mikor olyan szépen kérlek. Igy ni, hanem egy kicsit közelebb, No most nézz a szemem közé, bátran, ne szégyeld magad, lásd én nem vagyok szégyenlős. Hát csak nem akarsz a szemem közé nézni, mit?

Ezt olyan könyörgő hangon mondta az ifju, hogy a lyányka meg nem állhatta, hogy kérését ne teljesitse. Szemérmesen ugyan, de még is föltekintett. Ferkó megrázkodott örömében, s egy pillantás alatt egyik kezével átkapta a kis lyány karcsu derekát, más kezével megfogta gömbölyü állacskáját, s összecsókolta piros kis száját és nagy kék szemeit. Panni elhalványult s ismét kipirult arczán alá egy pár köny gördült. Ferkó megijedt, eleresztette, s aggodalmasan kérdezte tőle:

— Miért sirsz, rózsám, megbántottalak szólj!

— Nem, felelt a lyányka, nem bántottál meg.

— Hát miért sirsz?

— Mert nagyon szeretlek!

Ferkó, a milyen kutya gyerek volt, megint

megölelte volna Pannit, de az hirtelen benyitott a szobába, hol az öreg Péter gazda ismét folytatta a vacsorát unokáival.

— No jer, lyányom, szólt a jó öreg a belépő cselédhez jer, egyél. Hát Ferkó hova lett?

— Itt vagyok már, gazd' uram! monda ez épen benn teremve; a lovak elé vetettem egy kis szénát.

Csak azután vette észre Ferkó, mikor kimondta, hogy hazudott. Meg is bánta, de már nem merte visszahuzni szavát; lassacskán lecsendesitette lelkiismeretét, azzal biztatva magát, hogy ilyen ártatlan kis hazugságért tán nem veri meg a jó isten. A derék jó fiu! hányan vannak, kiket százakkora hibáért vagy épen vétekért sem bánt a lelkiismeret.

Vacsora után Péter gazda levette a bibliát a mestergerendáról, a pápaszemet kivette tokjából, orrára tüzte és olvasott nagy ájtatossággal, két könyökére támaszkodva. Katicza bábuzott a padkán Erzsivel, Peti meg szántott a földön kukoriczacsővel. Panni kiment mosogatni a konyhába, Ferkó pedig az istálóba a lovak és ökrök alját megvetni és itatni.

Miután a két cseléd elvégezte dolgát ott

kinn, bejöttek rendes esteli foglalkozásukra, tudnillik kukoricza-morzsolni. Egyik is másik is elővette zsámolyszékét, melynek végébe kés pilinga volt ütve s ezen morzsolgattak, szintugy ropogott. Az ember azt gondolhatta, hogy vetélkednek valami nagy jutalomért, ugy folyt kezök alatt a munka. Hanem azért még sem voltak ám annyira bele merülve, hogy egymásra ne pillantgattak volna, Isten ments.

— Ugyan, gazd'uram, minek rontja a szemét avval az olvasással? szólt Ferkó hosszú hallgatás után.

Péter gazda halkan emelte föl fejét a könyvről s Ferkó felé fordulva kérdezé.

— Mit mondasz fiam?

— Mondok, hogy minek rongálja gazd'uram a szemét az olvasással, hisz olyan vékonyak azok a betük, hogy háromból sem telnék egy becsületes hajszál.

— Igaz a Ferkó, fiam, de mit csináljon az ember, ha még korán van lefekünni?

— Meséljen valamit, gazd'uram, jobb lesz; legalább kegyelmednek sem fájul meg a szeme, mi sem szundikálunk.

— Jaj, na'pám, meséljen valamit, hogy az

isten is áldja meg! kiálta föl Katicza, s elkezdték valamennyien kérni az öreget, hogy meséljen, meséljen.

Pergő Péter uram nem volt makranczos ember, e szerint szivesen engedett az átalános kivánságnak. Most már csak az volt a kérdés, hogy miről meséljen: Tündér Ilonáról, Babszem Jankóról, a három királyfiról, a vasorrú bábáról vagy miről? mert ezt mind tudta.

— Megálljatok, gyerekek, szólt végre hosszu találgatás után a nagyapa; megálljatok, elmondom a magam történetét, ez nem olyan czifra ugyan, mint azok a tündéres historiák, de annyival tán érdekesebb lesz, hogy igaz és hogy még nem hallottátok. No, jó lesz?

— Jó! jó! kiáltottak mindnyájan.

Az öreg úr levetette a czizmáját, rá gyujtott igen kurta száru pipajára s beült a kuczkóba egy ködmenre, legkisebb unokáját az ölébe ültette, a két nagyobbat pedig maga elébe. Panni és Ferkó folyvást morzsolt. A kukoriczaszemek egyre hullottak a szakajtókba, a nagy fali óra barátságosan ketyegett, a mécs lángja nagyokat pislantott, mindnyájan figyelmeztek a nagyapa minden szavára, melyek igy hangzottak:

Réges régen történt, a mit el akarok mondani, kedves gyermekeim, mert én akkor huszonkét esztendős voltam, s most már túl vagyok jóval a hatvanon. Az időben még szántották a földet, hova most temetnek, és azt a töldet most megint szántják, hova akkor temettek. Magam is ugyancsak helyre legény voltam ám, bezeg nem olyan, mint mostanában. Én is szántóföldből temetővé lettem. De hiába, minden embernek az a sorsa, azért megnyugszom benne és nem zúgolódom. Hát a mint mondtam, huszonkét esztendős voltam . . . szégyeltem volna ám akkor igy bekuporodni a sutba, hanem hiszen majd kerül még rátok is a sor, azért ne igen mosolyogjatok.

Itt félbeszakadt Péter gazda beszéde, mert kivül megkopogtatta valaki az ablakot, s igy szólt gyenge reszkető hangon:

— Kérem szeretettel, ereszszenek be, mindjárt megfagyok.

— Ki az? kérdé Ferkó.

— Szegény öreg koldús, felelt a külső hang.

— Eredj ki Panni, szólt a nagyapa, ta-

szitsd félre a zárt, aztán bocsásd be isten nevében azt a szerencsétlent.

Panni bevezette a koldúst. Igen rongyos és igen öreg ember volt és mankón járt. Egészen megmeredett már a hidegtől. Pilláira oda fagytak a könnyek, melyeket a szél sajtolt ki szeméből; bajszáról és szakálláról pedig a lehelet lógott apró jégcsapokban. Hajadon fővel volt, s lábára, czizma helyén, szalma volt tekergetve. Péter gazda a kemenczéhez ültette, s Pannival behozatta számára a maradék ételt, s szivesen engedte meg, hogy ott töltse födél alatt az éjszakát, aztán folytatta, vagy is elkezdte történetét mesélni. Még az öreg koldús is figyelemmel hallgatta, miután jóllakott.

Szolgalegény voltam, igy kezdé a nagy apa, szolgalegény voltam egy gazdag urnál. Áldott jó ember volt, az isten nyugtassa meg, hanem a fia gonosz pára volt. Szerencsétlen volt a faluban az az apa, kinek szép leánya, s az a férj, kinek szép felesége volt, mert az istentelen urfi, mindegyikre gyalázatot hozott. És még csak panaszkodni sem mertek ellene, mert a kik ezt tették, azokat agyonüldözte. Mit ne tehetne a hatalmas úr a szegény gyámoltalan nép

ellen? De még a cselédeknek is jaj volt ám. Ezeket minden módon nyaggatta, és ha csak egy körömfeketényit vétettek, mindjárt huszonötig vágatta vagy hegedübe záratta őket. Változtak is a cselédek minden három hónapban, magam is odább állitottam volna, de olyan okom volt maradni, mely miatt minden méltatlanságot elszenvedtem. Nagyanyátok is ott szolgált, gyermekeim, és mi nagyon szerettük egymást már akkor. Neki nem volt semmi bántása, mert szép leány volt s épen azért még kedvezett is neki az urfi. Minthogy nagyanyátoknak jó dolga volt, hát megmaradt, s minthogy nagyanyátok ott maradt, én sem mentem el. Ő ugyan nem is sejtette, miért részesült olyan különös kedvezésben, különben bizonyosan máshol keresett volna szolgálatot. Végre megvallotta neki az urfi, hogy szereti, s azt kérdezte tőle:

— Hát te, Julcsa, szeretsz-e engem?

Julcsa azt felelte, hogy biz ő nem szereti.

— Tudod mit Julcsa, folytatta az urfi, megkettőztetem a béred s még ráadásul olyan piros czizmát is veszek, hogy a grófné is elhordozhatja, ha szeretsz.

— Hiába veszi biz én nekem, mert én ugy sem fogom szeretni!

— De hát miért?

— Csak azért, mert maga gazdag úrfi, én pedig szegény szolgáló vagyok. De ha összeillenénk se' szeretném az urfit, mert én már mást szeretek, tudja.

— Mást? és kit?

— Valakit.

— De ki az a valaki?

— Azt nem mondom meg.

— Miért?

— Csak.

Mindenkép ki akarta venni az urfi Juliskából a titkot, hogy kit szeret, de ez semmi áron ki nem vallotta. Ez hát abba maradt; az úrfi vállat rántott, mintha neki mindegy volna, akár tudja akár nem; de utóbb mindig leskelődött Julcsa után, hogy titkát kitanulja.

Egy este .... ugy emlékszem rá, mintha tegnap történt volna, épen bükkönyt vetettem a tehenek elé, Julcsa meg fejt, azt is tudom, hogy melyik tehenet fejte; egy kis bugát; még a bélyegére is emlékezem, H. L. volt a bal czombjára sütve, az ám, csakugyan; azelőtt

nem régiben vette az urunk, még én hajtottam haza a vásárról négy tinóval együtt, mindegyik harmadfű volt, aztán olyan egy formák, mintha mind egy apától egy anyától lett volna. Hát a mint fejegeti az én Julcsám a kis buga tehenet, oda sompolyodom én melléje, és azt mondom neki, hogy

— Julcsa te!

Hanem ő tettette a dolgot, mintha nem is hallotta volna, hogy megszólítottam. Én is kapom magamat, ugy gavallérosan megcsippentettem a képecskéjét, a volt ám még az orcza a maga idejében, akár a kinyilt rózsa, de most már a rózsák sem oly szépek, mint a régi világban, nekem legalább ugy tetszik. Hát mondom, hogy egyet csippentettem az orczáján, olyan puha volt, mint az irósvaj, és azt mondtam neki még egyszer, hogy

— Julcsa te!

Erre ő visszafordul, és azt feleli:

— Hát kend az, Péter? ejnye biz észre sem vettem, hogy itt van.

Pedig dehogy nem vett észre! ha a harmadik szomszédban jártam oda is utánam kandikált; hanem már lyányszokás, hiába, azt akar-

ják elhitetni az emberrel, hogy kisebb gondjok is nagyobb, mintsem velünk törődjenek. No szólj, te Panni, nem igaz-e, he?

A kis Panni szemérmesen sütötte le szemét, s pirulva válaszolt:

— Nem bizony, csak ránk fogják.

Ferkó pedig igy gondolkodott magában:

— Csak hogy ezt tudom!

Az öreg úr folytatta beszédét:

Én aztán azt kérdeztem Julcsától, hogy tudja-e, miről elmélkedtem, s ő azt felelte, hogy nem tudja, mert nem tudhatja.

— De csak szeretnéd tudni, ugy-e? valld meg. Megmondom hát, megállj. Az fordult meg az eszemben, hogy hejh ha te majd igy a magunk tehenét fejed vagy tán teheneit! mert lehet ám majd nekünk több tehenünk is, nem csak egy, látod; a jó isten meg szokta segiteni a jó embereket.

Nem felelt erre Julcsa, hanem nagyot sohajtott, de nem szomorúan, a mit én jóra magyaráztam. Le is hajoltam hozzá, a mint ott guggolt a sajtárral az ölében, és meg akartam csókolni, de mondok, hátha meg talál haragunni, és nem csókoltam meg, csak azt sugtam a fü-

lébe, hogy, eszem-adta gyöngyvirága! Azonban, mikor a teheneket sorra megfejte s ki akart menni az istálóból, már akkor csakugyan nem birtam magammal és azt mondtam neki:

— Állj meg egy szóra, Julcsa, ha szeretsz!

Julcsa meg is állt épen a küszöbön, és én igy folytattam nagy ékesszólással:

— Hejh édes galambom, ha te az én feleségem lészsz! nekünk áll akkor a világ. Ugyan, te Julcsa, ha én majd este felé fáradtan jövök meg a munkából s azt mondom: ölelj meg, kedves feleségecském! mutasd meg, hogy fogsz megölelni.

Mit volt tennie a szegény leánynak, megölelt. Jó volt ez idáig, de bezeg ott termett ám mellettünk egy harmadik, a ki szemtanuja lett az ölelésnek, és e harmadik nem más volt, mint az úrfi.

— No kis lyány, szólt ez Julcsához, tudom már kit szeretsz, ha nem mondod is meg!

Ezt ugyan mosolyogva mondta az úrfi; de vannak olyan mosolygások, melyektől megretten az ember, mint az adtateremtettétől, s az úrfié ezeknek szakasztott mása volt. Be is bizonyitotta a következés, hogy nem hiába ijed-

tünk mi meg attól a mosolygástól, mely fogvicsoritásnak is csak ugy beillett volna.

Mindjárt más nap elkezdődött a ne-mulass!

Az úrfi azt parancsolta, hogy menjek lóherét kaszálni az alsó kertbe, aztán takaritsam haza a fakón meg a szürkén. Én meg is tettem. Hát a mint fordulok be az udvarra a rakott szekérrel, nekem esik az úrfi, mint valami veszett kutya, hogy mit csinálok? Mondtam, hogy a lóherét hozom haza.

— Hát ki parancsolta ezt neked, te pelengérre való? kérdezte dühösen.

— Épen a tekintetes úrfi, feleltem én.

— Azt mered mondani, te lókötő? no várj. Nem azt mondtam, hogy vályogot hordj az esztrengához, he?

— Azt biz egy szóval sem mondta az úrfi, akár megesküdjem rá.

— Kell is nekem a te esküvésed, gazember! Majd megtanitalak én, hogy kell az ember szavára figyelmezni. Hegedűt a nyakadba, s eszed ágában se legyen, hogy hat óránál előbb kiszabadulj.

—Már megkövetem a tekintetes úrfit, hanem én a szerint cselekedtem, a mint ki volt adva!

Ezzel szépen ott hagyott, s az én számomra hozták azt az istenverte deszkát, s bele szoritották a nyakamat és két kezemet. Leültem vele a konyhaajtóban, s ott evett a bánat, harag, szégyen. Julcsa el-elment mellettem; a szegény leány olyan szomorúakat pillantott reám, hogy a szivem jobban megfájult, mint nyakam és kezem, melyet a hegedű szoritott. És igy ültem kétszeres kín közt. Az idő olyan lassan ballagott, mintha negyven fontos vasat vertek volna a lábára. Egyszer csak elkezdtem kékülni. Arczom kék lett, szemem vörös. A mint ezt az én jó kis Juliskám meglátta, sirva fakadt, s fejét a falnak támasztva olyan keservesen zokogott és végre jajgatott, hogy a lélekzete elakadt, s összeroskadt mellettem. Ott feküdt, és én föl nem emelhettem, mert kezem kötve volt, még csak nem is vigasztalhattam, mert magam is alig tudtam lélekzeni. De azért ki nem vettek a hegedűből, mig a hat óra el nem telt, mert a kulcs az úrfinál volt, s ő tudj' isten hol járt.

A mint kiszabadultam, oda hittam magamhoz Julcsát, és tudtára adtam, hogy én ezt a házat elhagyom. Azt mondta, hogy jól teszem, és hogy ő sem marad itt egy pillanattal is to-

vább, mint én; kapunk mi szolgálatot máshol is, mert hál' istennek mind a ketten épkézláb emberek vagyunk, és ha egyikünk megnyomorodnék is, a másik édes-örömest eltartja, ha mindjárt saját szájából venné is ki a falatot Egyenest az öreg urhoz mentünk, és megköszöntük eddigi szivességét irántunk, s kijelentettük, hogy ezentúl nem szolgáljuk; de ott volt az úrfi is, s mindjárt ő kezdett beszélni, hogy én elmehetek isten hirével, de Julcsát el nem ereszti.

— Már hogy ne eresztene, szólt Julcsa, én nem akarok maradni?

— Ha akarsz ha nem, felelt az úrfi, mindegy, itt esztendőre vagy megfogadva, nem bizonytalan időre.

— Péter is esztendőre szegődött, még is elmehet? kérdé a lyán.

— Azt elcsapom, a semmirevalót hadd pusztuljon minél előbb. De te maradni fogsz, maradnod kell, annyival inkább, mert béred nagy részét előre kiszedted; vagy visszatudod fizetni, mit?

— Nem, felelt Julcsa reszketve.

S ezt nagyon jól tudta az úrfi, azért is tette

a kérdést. És igy nem volt mit tennünk, el kellett válnunk. Az öreg úr nem szólt semmit, hanem hagyta a dolgot magára, a mint folyt, mert az egyetlen fia volt, s fiát jobban szerette, hogy sem ellene tett volna valamit. Összeszedtem holmimat, és elhordtam a szomszédba. Se' szülőm, se' rokonom nem volt, a kikhez mehettem volna, azért idegenhez kellett hurczolkodnom.

— Ne félj, lelkem, szóltam Julcsához, ne félj, látjuk mi azért egymást, és ha lejár az estendőd, akkor ismét egy helyre megyünk. Addig légy türelemmel és reménységgel. Most az isten áldjon meg!

— Hol találkozunk? kérdé a lyányka könnyezve.

— A hátulsó udvar ajtajában, feleltem neki. Ha elvégzed estenként dolgodat, oda jer, én már várni foglak.

— Jól van, de hova mégy szolgálni?

— Még azt nem tudom; valahol csak kapok helyet a faluban.

— El ne menj innen, arra kérlek; meghalnék bánatomban.

— Ha más helységbe királynak vinnének se' mennék, angyalom. Isten megáldjon.

Ezzel elváltunk.

A szomszéd, a kihez ideiglenesen vittem holmimat, egy emberséges öreg ember volt, s barátságosan ajánlotta szegény házát, mig ismét elszegödhetem valahova. Különben egyszermásszor holmi aprólékos szivességeket is tettem vele, a mint tőlem telt. Bejártam mindjárt az egész faluban a cselédtartó gazdákat, de akkor épen senkinek sem volt semmiféle szolgára szüksége, tehát várnom kellet, mig valamelyik hely megürül. Összebeszélésünk szerint ott a hátulsó udvar ajtajában találkoztam Julcsával minden este. Iparkodott, hogy dolgát minélhamarabb végezze, hogy sokáig ne várakoztasson engemet. Jó és rosz időben eljött egyaránt, ha többre nem, legalább jó estét és jó éjszakát kivánni. Én édes istenem! be boldog idők voltak azok ott a kis ajtóban. Ha módomban lett volna, azt a házat megvettem volna, csak hogy e kis ajtaját megaranyoztassam. Ott álldogáltunk egymás mellett; hol beszéltünk, hol hallgattunk, de mindig boldogok voltunk. Bele néztem Juliskám szemeibe, aztán megnéztem minden csillagot napkelettől napnyugotig, de egy sem ragyogott ugy, mint azok a szemek, me-

lyek most már csak olyan homályosan világitanak mint e mécs az asztalon. Hejh... hejh... hejh. Mulandó az ember!

Ha csipős idő volt, subámba takartam kedvesemet, oda szoritottam keblemhez, s hallgattuk egymás szive dobogását. Életemben sem hallottam ennél szebb muzsikát. Mire elváltunk, a bakter sokszor azt kiáltotta, már hogy éjfél után egy az óra.

Valami egy hónapig tartott ez igy. Az istenen kivül, a ki mindent tud, senki nem is gyanitotta együttlétünket, mig az úrfi legénye nyomunkra jött. Ennek az árulkodás volt legkedvesebb mestersége . . , csak ettől őrizkedjetek, kedves gyermekeim, mert ennél nincs piszkosabb hivatal a világon. Az árulkodás leánya az irigységnek, s a kiben irigység van, az nem lehet jó ember, a ki pedig nem jó ember, annak kár is volt születnie, mert némely halandó előtt nyerhet ugyan kedvességet, de az örökkévaló isten azt nem szereti. Ő mindenkit megajándékozott egy kincscsel: ez erővel, hogy jók legyünk, csak akarnunk kell. El ne tékozoljátok e kincset; mert a tékozló fiút kitagadja az atya, és bezárja előtte az ajtót, mondván:

eredj, mert én nem ismerlek. És jaj annak, a kiről a mennyei atya elforditja kegyelmes szemeit. Olyan ez, mint a kiszáradt fa, mely nem vet árnyékot, nem hoz gyümölcsöt, csak a helyet foglalja; az éhes és fáradt utazó elmegy mellette és megátkozza. Annyit mondok nektek, hogy inkább az egy istennek, mint ezer embernek, járjatok kedvében. Legyetek jók, de ne félelemből isten iránt, hanem szeretetből. Ne higyetek azoknak, kik azt mondják, hogy féljetek az istentől, mert a kitől félünk, azt nem szerethetjük voltaképen, s az isten szeretetet kiván tőlünk.

Itt az öreg Péter gazda elhallgatott és gondolkodóba esett. Kis idő mulva föleszmélt s folytatta beszédét:

Hol is hagytam el? ... ugy! ... hát a hajdu elárult bennünket az úrfinak, és az ránk esett, s a mint együtt talált, összepirongatta szegény Julcsát, hogy nem szégyenli-e magát, éjszakának idején férfival lenni? nem fél-e, hogy elvesz a becsülete?

Julcsa azt felelte, hogy nem fél, mert én elveszem őt.

— Ugy van, szóltam én, Julcsa feleségem lesz.

— Majd meglátjuk, felelt az úrfi.

— Már miért látnánk meg? kérdeztem; ki akadályozza?

— Én!

— Az urfi? és miért?

— Ahhoz semmi közöd!

— Volna biz ahhoz, kérem alázatosan, de mi kedve telhetnék az úrfinak abban, ha boldogtalanná tenne bennünket?

— Mi? az, hogy boszút állok rajtad, haszontalan kócz; ha az enyim nem, legalább a tied sem, érted most?

— Értem, úrfi, szoltam föllobbanva, most már nagyon jól értem, hanem vigyázzon magára, hogy meg ne járja. Én becsületes, békeszerető ember vagyok, minden potomságra föl nem fortyanok, de ha valaki nagyon az elevenemre tapint, be szoktam bizonyitani, hogy hál' istennek, az én kardom sem füzfa; értse meg az urfi is.

Ezt mondtam szemtől szembe, s egyet löktem bal vállammal a subámon. Az urfi dühbe jött, s ezt kiáltotta:

— Ejh kötélre való, csak botom volna, hogy morzsolnám el rögtőn a csontjaidat!

— Van én nálam, jókora pedig, feleltem s oda nyujtottam a fütykösömet, itt van, úrfi, tessék, od' adom a magamét, üssön meg, ha lelke van!

— A kutyaimmal szaggattatlak szét, gaz pára! kiáltott föl az úrfi, s nagyot füttyentett, és nevökön szólitotta a kutyákat, s azok erős vakkantással rohantak elő.

Julcsa elsápadt, de én megnyugtattam, hogy egy szikrát se féljen.

— Ucczu, rajta fogd meg! uszitá az urfi a kutyákat rám; valamennyi nekem rohant szörnyű ugatással. Mikor már csak egy pár lépésnyire voltak tőlem, nyájasan szólitottam őket nevökön; mindjárt megismertek, s mérges ugatások hizelgő, szinte fájdalmas nyöszörgéssé vált, mintha a lelkiismeret bántotta volna őket, hogy egy pillanatig is ellenséges indulattal viseltettek irántam. Az egyik lelapult előttem, a másik bocsánat kérés gyanánt kezemet nyalta; a harmadik farkcsoválva futkosott körülem.

— Lássa úrfi, mondtam én nevetőleg, kutyáinak jobb szive van, mint magának; szégyelje magát. És hátha most én teszem azt, a mit az

úrfi akart tenni? ha én tépetem szét az úrfit saját kutyái által? mert ezek okos állatok ám; nem felejtik el: ki bánt velök jól, ki roszúl. Nagyon jól tudják, hogy tőlem annyi kenyeret kaptak egy időben, a mennyi ütleget az úrfitól. Próbáljuk meg . . . csípd meg! kiáltottam az ebekre, ujjammal az úrfira mutatva, ki kétségbeesve ugrott a keritésre, mert az állatok mind feléje ugrottak. Azután lecsendesítettem és visszaküldtem őket, s nevetve kérdeztem: no hát hisz-e szavamnak az úrfi? különben oda hiába ugrott föl, mert ha akarnám a torony tetejéről is leszedetném e kutyákkal, de én nem akartam megmaratni az úrfit, csak egy kicsit megijeszteni. Most csendes jó éjszakát kivánok, s tanácslom, hogy máskor ne olyan fegyverrel czélozzon reám, melylyel magát lőheti agyon. Jó éjszakát, Juliskám!

Ezután haza felé indultam, s távolról hallottam az urfi fenyegetését, hogy meglakolok még ezért, hogy most már kettő van a rováson. Megvallom, hogy aztán vérem csendesültével kissé meg is bántam e tréfát, mert szegény embernek úrral kötni ki nagy balgaság, de minthogy már meg volt, hát csak neki szántam magamat,

akármi történik. Az én drágalátos úrfim nem is késett sokáig szava beváltásával. Föladott, mint korhely csavargót s a jó ég tudja mit, a ki már sehol helyet nem kap, a ki miatt az ember élete sincs bátorságban többé . . . szóval, a ki másnak már nem való, mint katonának. El is volt döntve, hogy becsípnek. Hirtelen ütöttek ugyan rajtam, de még is volt annyi időm, hogy egy szénakazalba befurhattam magamat, mielőtt megláttak. Megkutatták az egész házat, a szobát, kamrát, padlást, mindent . . . hallottam a lépéseket, a beszédeket, s lélekzetet sem mertem jóformán venni, mert féltem, hogy elárul a szénaszál rezgése, melyet leheletem megmozdit. Miután mindent átfürkésztek, káromkodva indultak el.

Mondtam, hogy még ma itthonn sem volt! szólott a jó öreg, a kinél tartózkodtam.

— Ekkor vonult el a csapat, a kazal mellett, melybe rejteztem. Egy vasvillás ember kaczagva mondta: hát vajon nem itt van-e? s villáját alig egy arasznyira fejem fölött ütötte a szénába. Vérem megállt, eszméletem elveszett, mire magamhoz tértem, csend volt, már elmentek. Nem magamért féltem èn a katona-

ságtól, hanem szegény Julcsám miatt. Mi lesz belőle, gondoltam, ha örökre elszakasztanak egymástól? gyönge szive még meg is repedhet bánatában, s én öljem meg azt, kiért a magam életét is od'adnám?

Késő este bujtam elő a széna közül. Benn termettem a szobában, subámat fölkaptam, tarisznyámat a nyakamba akasztottam s elbúcsuztem házi gazdámtól.

— Nem tudom, mikor lutjuk egymást, szóltam hozzá, ha látja kend Julcsát, mondja meg neki, hogy köszöntetem, ne feledkezzék meg rólam, mihelyt rám nézve jobb idők járnak, mindjárt visszajövök. Köszönöm a hozzám való szivességét kendnek, édes bátya, áldja a mindenható.

Kezet fogtunk, és én elindultam
Hát ki jön elém mindjárt az utczán?
Julcsa.

— Hova indultál galambom? kérdeztem.

— Én te hozzád; de hova készülsz, Péter?

— Csak azt nem tudom én, hogy hova megyek innen? mert itt már nem maradhatok, látod-e. El akarnak hurczolni katonának.

— Hallottam neszét... istenem teremtőm,

életem napjáig sem szenvedek annyit, mint ez alatt az egy pár óra alatt szenvedtem. Láttam, mikor bement érted népség, ugy elszorult a szivem, míntha megabroncsolták volna. Szerettem volna sirni, és nem birtam. Jaj, be keserves az, ha az ember nem képes sirni. Udvarunkban a pinczegádorról néztem a kutatókat, s vártam mig kijőnek, vártam és reszkettem, mint a kit a hideg lel. Végre kijöttek. Téged nem láttalak köztök, de szemem ugy káprázott a félelem miatt, hogy magamnak sem hittem. Kiszaladtam, s egy embertől kérdeztem meg, hogy elfogtak-e? azt felelte, hogy nem leltek meg. Csak ekkor vettem igazán lélekzetet.

— Édes lelkem angyalom! szóltam megölelve Julcsát, hogy hálájam meg szerelmedet?

— Szeress ugy, mint én szeretlek, felelt ő, és meg lesz hálálva bőségesen. Nem kell nekem semmi a megteremtett világon, csak szerelmed, csak szived!

— Verjen meg engem az isten, ha valaha másra csak gondolok is kivüled, te gyöngye a gyöngyöknek!

— Ne mond, édes Péterem, ugy is tudom

én azt, ha nem mondod is . . . de most hova mégy innen?

— Mondom, hogy nem tudom, csak annyit tudok, hogy itt nincs többé maradásom.

— Hát elhagysz engemet, Péter.

— Magad is láthatod, hogy el kell válnunk, legalább egy időre, mert itt egy pillanatom sincs bátorságban.

— Az igaz, az igaz . . . jól van, én is veled megyek.

— Mire gondolsz?

— Semmire, csak hogy együtt legyünk. Vagy terhedre leszek?

— Nekem, terhemre? hogy is mondhatsz illyet?

— Ugy, hát együtt megyünk.

— Hallgass rám, kedvesem, szóltam én megyözni akaró hangon, hallgass rám. Látod, az én utam olyan bizonytalan, hogy azt sem tudom, hova hajtom le majd fejemet. Az idő is naponként hűvösödik. Pénzem nincs; ha elfogy tarisznyámból ez a fél kenyér, nem tudom, hogy mit eszem.

Julcsa nem hagyott tovább beszélni. Azt mondta hogy velem fog éhezni, fázni, nyomo-

rogni, szenved és tür mindent, a mit én; azt mondta, hogy könnyü a szerencsében egymást szeretni, a nyomoruság probálja meg a szerelmet, most hát a legjobb alkalma lesz megmutatni, mennyire lelkemmé vált az ő lelke, és hogy én nem is szeretem őt voltaképen, ha nem hagyom neki ez alkalmat használni. Hiába volt minden beszédem, annál maradt, hogy velem jön. Mentünk tehát együtt.

De jaj nekünk! a faluvégen találkoztunk a kisbiró feleségivel. Sötét éjszaka volt, s a kisbiróné vén asszony volt, de a vén asszonyok olyanok, mint a macskák, éjjel is látnak. Megismerte Julcsát s megszólította:

— Hova, hova lyányasszony, igy másod magával? s gunyosan nevetett; ilyen erkölcsös a mai fiatalság, uram fia, ne hagyj el.

Vissza ne nézz, sugtam Julcsának, mintha észre sem vennéd, mintha nem is te volnál; tán majd azt gondolja, hogy csalódott. Tudod milyen kofa, holnap az egész világnak elbeszéli, hogy téged egy legénynyel látott erre menni, s akkor végünk van, mert azt tudják, hogy te mással nem mentél, mint velem. Nyomunkra akadnak.

Szaporábbakat léptünk, mig jó messzire

magunk mögött nem hagytuk a falut. Lefordultunk a nagy utról, mert attól tartottunk, hogy megint találkozunk valakivel, a ki még veszedelmesebb lehet ránk nézve, mint a kisbiróné. Balra kanyarodtunk be a kukoricza földeknek, oly szándékkal, hogy majd valami félreeső tanyában meghálunk, de a sötétségben ugy eltévedtünk, hogy sem távol sem közel még csak kutyaugatást sem hallottunk, a mi utba igazitott volna. Egy árokparton letelepedtünk, nagy hamar el is aludtunk, mert igen el voltunk fáradva. Subám jó bő volt, mind a ketten megférlünk benne, szivemhez szoritottam kedves Juliskámat, hogy meg ne fázzék, ugy aludtunk, s olyan szépségeseket álmodtunk, mintha selyempárnákon háltunk volna. Hm, azt tartják, hogy Tündérország s a tündérek csak mesebeszéd, pedig dehogy az! egy a tündérek közül a szerelem.... igaz-e ez, Panni lyányom?

Panni olyan mélyen bele volt a hallgatásba merülve, hogy észre sem vette, hogy az öreg úr neki szólt: Ferkó felelt helyette nagy tüzzel, hogy

— Ez igaz csak, egyéb sem!

S elragadtatással nézte kis szeretőjét, a ki

még most szebbnek tetszett előtte, mint máskor, noha mindig gyönyörü lyányka volt biz ö azzal a piros kis szájacskájával s azokkal a nagy kék szemeivel.

Péter gazda igy folytatta a beszédet:

Én ébredtem föl először, Juliska még aludt egy darabig; meg sem mozdultam, nehogy fölkeltsem. Feje keblemen volt, olyan jól esett, mintha az úristen a megtestesült üdvességet tette volna oda. Végre fölnyitotta szemeit, zavarodva pillantott rám és elpirult, noha nem volt oka rá, mert én olyan jól viseltem magamat, mintha az oltár előtt a szüz Mária képe mellett töltöttem volna az éjszakát; de nem volt csoda, hogy kissé szégyelte magát, mert még tegnap ilyenkor sem merte azt csak gondolni is, hogy férfi mellett feküdyék. Fölkeltünk s arról tanácskoztunk, merre forduljunk? s abban állapodtunk meg, hogy mindegy lesz akármerre, mert sehol sincsenek jó embereink. Az ő apja élt ugyan, de őt nem szerette, minthogy a lyányka élete anyja életébe került. Meghalt mikor Julcsát szülte, s ezért apja olyan idegen volt iránta, hogy még gyermek korában elküldte magától szolgálatba, s azóta meg sem nézte,

csak vagy kétszer. Ő rája tehát nem számolhattunk, hogy menedéket találunk nála. Föltettük annakokáért magunkban, hogy megyünk, mendegélünk, mig valamely jó embernél helyet nem kapunk.

Estig jártunk egy tanyáról a másikra, mindenütt azt kérdeztük, van-e szükség cselédre? s mindenütt azt felelték, hogy nincs, és gyanúsan néztek végig rajtunk, mi elértettük, ha nem mondták is, hogy odább mehetünk, és mentünk nagy szomorúan. Még nem volt késő, de őszi idő lévén, besötétedett már, a mint az utólsó tanyához értünk. Messze benn feküdt ez a pusztában magányosan; egy végén magas bokor fa feketedett, más végén nádtól környezett tó csillámlott a félhomályban, s közepütt a tanya istálójából a nyilt ajtón keresztül lobogó tüz fénylett félénk. Hátul a juhakolban megkondult az ürü kolompja, ha szomszédja meglökte. Különben minden csendes volt. Bementem Julcsával az istálóba, a hol a tüz égett. Valami hathét ember volt benne; a vén gányó, annak két fia, egy leánya s két vagy három betyár ember. A gányó kisebbik fia rakta a tüzet az istáló közepén, s épen akkor vetett rá egy jó marok

szalmát, a mint beléptünk; egy pillanatra sötét lett, aztán hirtelen lobbot vetett a szalma, s megvilágitotta az egész istálót. Láttuk a tüz körül letelepedve az embereket, fönn a füstös gerendákat, melyekről kaszák, gereblyék, szénavágok és vonyigók lógtak. Középütt a fal mellett állt a szekrény, azon a csobolyó, s benne a nádszál, melylyel ittak belőle. Jobb felöl két pej ló ropogtatta a jászolnál a takarmányt; bal felől egy pár tehén kérődzött fekve, mellettök egy nagy fehér komondor guggolt, mely elugatta magát, a mint beléptünk.

— Csiba ki, te! kiáltott rá a gányó leánya s a kutya elhallgatott.

— Adjon isten jó estét! szóltam kalapomat megbillentve.

— Fogadj' isten! felelt az öreg gazda.

— Szállást keresnénk, ha találnánk, mondtam, beljebb huzva Julcsát, ki félénken állt meg a küszöbön.

— A milyen olyan lesz, ha megelégedtek vele, fiaim, válaszolt az öreg barátságosan; hát mi járatban vagytok? hanem jertek hát közelebb a tüzhöz, mert, a mint látom, az a kis leány inkább fázik, mint izzad.

Közéjök ültünk, s elmondtam mi hozott bennünket ide, őszintén megvallottam mindent, csak azt nem, hogy Julcsa szeretőm. Azt mondtam, hogy testvérem.

— Ne aludj', Marczi, szólt kis fiához a gányó, a mint én elvégeztem beszédemet, ne aludj' fiam, mert majd aztán fölkeltelek, aztán megfájul a füled czimpája. Tudod, ha te alszol, a tűz is alszik. Tápláld.

Marczi szót fogadott, hanem hevenyében olyan nyaláb szalmát talált a félholt pörnyére vetni, hogy az egészen majd kialutt. Egyet emelt a piszkafával rajta, s alá fujt, és ismét lobogott a tűz. Végig pillantottam a betyárokon; kettő ugy harmincz körül lehetett, a másik alig volt husz esztendős.

— Mond csak tovább, öcsém, szólt a vén gányó ehhez a legfiatalabbhoz, mond csak tovább, hadd halljam. Ott hagytad el, hogy apád meghalt.

— Hát meghalt szegény édes apám, isten nyugtassa meg, igy kezdte a fölszólitott ifju ember. Meghalt, és a volt a kérdés: hogy temessük el? mert nem volt koporsóra deszkánk pénzünk meg úgy sem. Nem volt más mód ben-

ne, lopni kellett. A szolgabiró háza végén már esztendők óta hevert a sok deszka. Ugy sincs rá szüksége, gondoltam magamban, észre sem veszi ha egyet kettőt elhozok belőle. El is mentem én, s mig anyám virrasztott a hallottnál, megszereztem a koporsónak való fát. Magam vertem össze csak ugy gyalulatlanúl, mert hisz az asztalosnak is fizetni kellett volna. Másnap bele fektettük édes apámat, harmadnap pedig leszögeztük, és az udvarra vittük. Épen mikor indultunk volna vele kifelé, jött a szolgabiró, megnézte a koporsót minden oldalról, aztán azt parancsolta, hogy nyissuk föl. Hiszen már le van szögezve, mondtam én, megijedve, mert nem jót sejtettem. Mindegy, felelt ő, feszitsétek föl. Semmi sem használt, föl kellett feszíteni, a szolgabiró megvizsgálta belül s rá akadt a mit keresett, s azt mondta itt van bélyegem, ez a deszka az enyém volt; s ezzel elment. Alig lett vége a temetésnek, engem kérdőre vettek, hiába tagadtam volna, megvallottam a lopást. Fél esztendőt és ötven botot kaptam. Mire kijöttem a tömlöczből szegény anyám is ott feküdt már apám mellett.

Itt a fiatal ember, a ki beszélt, sirva fa-

kadt és keservesen zokogott; kis idő mulva letörölte oklével könnyeit s folytatta:

— Isten tudja, hogy halt meg a jó asszony? talán éhen; mert a világ teremtésén semmi istápja sem volt. Most már mindegy! gondoltam, isten hozzád, becsület! hanem szolgabiró uram sem viszi el szárazan! s ezzel kimentem a gulyához, s ötven ökrét kiszakitottam . . minden botért egyet. Fehértón adtam el őket fele áron egy mészárosnak, a ki passzustalan marhákat szokott vágni; meg is gazdagodott belőlök. Hanem rá jöttek az ökrök nyomára, s engem átszoritoitak a Tiszán. Ezzel a két becsületes emberrel a révbéri pusztán akadtam össze, s most együtt tartunk a Bakony felé; azt mondják, hogy ott jó keresete van, a szegény legénynek, ha iparkodik.

— A bizony, szólt a vén gazda; még az a jó is van benne, hogy a hires veszprémi akasztófa is mindjárt ott van a szomszédságban. Különben szánlak biz én szivemből, kedves öcsém, mert ha valaha a varjuk fészket raknak a fejeden nem te lészsz az oka. Hanem az mindegy, azért csak te iszod meg a levét. Hm, azok a bölcstörvényhozó urak gazdagra szegényre egy

iránt hozzák a törvényt, pedig ez nagy hiba. Könnyű a gazdagnak nem lopni! de halna meg csak az apja, aztán ne lenne deszkája koporsóra, majd meglátnám, mihez fogna, ha szive van. Még is azt kiabálják a szegény emberre, hogy rúgd el, akaszd föl, mert nem való másnak, mint tolvajnak, haramjának! . . . Kelj föl, Vicza lyányom, hozd ide a tarhót; együnk, jobb lesz.

Vicza előhozta szép kis fehér zsajtárban a tarhót, melléje a kenyeret, s jó izün falatoztunk mindnyájan. Vacsora után levette az öreg gazda a szögről támburáját s olyan érzékeny nótákat pöngetett rajta, hogy a szivünk fájt bele. A tűz hamvadozott, csak néha lóbbant föl; az öreg támburázott, mi csendesen hallgattuk . . . egyszerre fegyverzőrejt hallunk kivülről, s mire fölugrottunk, elállták az ajtót a fegyveres emberek.

— Itt van, szerencsésen! kiáltott egy felém tartva; hát ezek miféle jó madarak? fogjátok el!

A betyárok közül kettő kiugrott, s a sötétben elillant, a harmadikat megkapták, s velem együtt megkötözték. Épen az volt, ki az

elébb történetét elbeszélte, a legfiatalabb közülök.

Julcsa kétségbe volt esve, szegény. Mint valami vadállat rohant az érkezőkre, s védelmezni akart.

— Ne bántsd őket, lelkem, szóltam én, ugy is minden hiába.

De ő nem engedett mig egy katona ugy el nem taszitotta, hogy elesett, s az eszméletét elvesztette. Mintha kést döftek volna szivembe; ha szabadon lettem volna, irgalom nélkül megfojtottam volna, a ki őt földhöz ütötte, de meg voltam kötözve, nem is mozdulhattam. Szememből a köny csorgott, és szájam tajtékot hányt. El kezdtek hurczolni. Arra kértem őket: csak addig várjanak, mig Juliskám föleszmél, hogy elbucsúzzam tőle, hogy egyszer mondhassak neki isten-hozzádot. Nem vártak. Elvittek azzal a fiuval együtt, ki a koporsóra való fát lopta, s a kit Horgay Lászlónak hítak.

Igy lettem katonává s velem együtt Horgay is, mert nem volt utilevele. Másnap mindjárt indultunk külső országba a hadsereghez Napoleon ellen. Két hónap mulva már kiállottuk az első csatát és szerencsésen. Horgay,

a ki igen kedves és egyetlen pajtásom lett, szép összeg pénzre tett szert. Egy fillért sem költött el belőle, hanem elküldte mind falujába a papnak azon kéréssel hogy emeltesen követ szülői hamva fölé, hogy megtalálhassa őket, ha haza vetődik. De a jó fiu erről hiába gondoskodott; mert nem sokára elesett egy ütközetben. Mellettem lőtték le lóváról, s én fájdalmasan kérdeztem tőle:

— Mit izensz a hazádba, kedves pajtásom, ha én még visszakerülök?

— Hazámba? szólt ő; nekem nincs hazám . . . apám anyám volt csak, azok is meghaltak, és most én is oda megyek, a hol ők vannak; azoknak majd magam mondom el, milyen boldog vagyok, hogy túlestem az életen!

Ezzel meghalt.

Egyedül maradtam. Szegény László pajtásommal néha órahosszat elbeszélgettem kedves Juliskámról; most már csak az sem volt, a ki előtt emlithettem volna. Hirét sem hallottam kedvesemnek. Irattam ugyan neki egy pár levelet, de feleletet nem kaptam, mert egyik országból a másikba vetődtünk, s igy az utól nem ért. El-eltűnődtem magamban estenként a táborban

a tűz mellett: vajon mi lett abból a lyánykából? nem halt-e meg? és ha még él, nem ment-e férjhez, szeret-e még engemet, fog-e szeretni, ha haza kerülök egykor? Elbusúltam magamat, ha arra gondoltam, hogy meghalt vagy hogy már mást szeret, s néha annyira megtört a bánat, hogy a csata előtt, azon imádkoztam: uram isten, vedd el az életemet.

De az idő járt s bánatomból el-elvitt egy-egy darabot, mint a folyóviz a partból, s mikor már esztendők multak el, nem éreztem többé semmi fájdalmat, sőt valami édes érzés foglalta el szivemet. A lassanként elhervadt remény ugy fekszik az ember keblében, mint valami meghalt szép fiatal leányka, homlokán az emlékezet fehér rózsakoszorújával.

Négy esztendős katona voltam, mikor obsitot kaptam. Bal karomat keresztüllötték s alkalmatlan lettem a katonai szolgálatra. Háborus időben könnyen jut az ember pénzhez, én is szereztem vagy öt száz forintot; nyugodtan ballagtam tehát haza felé, nem kellett épen félnem, hogy éhen veszek, mint annyi ember, ki a hadseregnél nyomorodott meg. Első gondolatom is Julcsa volt, de csaknem egy kedvü-

leg gondoltam rá, mert busúlni már kibusultam magamat, örülni meg nem örültem, minthogy nem tudtam, mi vár rám otthonn.

Először is a faluba mentem, hol együtt szolgáltunk, de ott senki hirét sem hallotta, oda nem ment többé vissza. Fölkerestem tehát a tanyát, honnan katonának hurczoltak. Szép nyári este volt, a mint azt a távolból megpillantottam, a bokor fa és a nádas tó között. E látományra szivem megdobbant, mintha óra lett volna, mely sokáig állt s most meginditották. Minden vér az arczomba futott s onnan vissza szivembe; mint valami pajkos gyermek. Félni és remélni kezdtem. Hátha már meghalt . . . hátha még él . . . hátha már férjhez ment . . . hátha még most is vár engemet . . . azon vettem észre magamat, hogy a tanyánál vagyok, de lábam ugy reszketett, hogy alig birt el, és szemem káprázott. Mikor a küszöbre léptem, hátulról megkapott valaki, s a mint visszafordultam, a nyakamba borult ily fölkiáltással:

— Péter, Péter, kedves Péterem, szeretsze még?

Ki más lett volna ez, mint Julcsa?

Ő a kertben öntözte a veteményt, a mint

engem meglátott, s szaladt felém; szeme kételkedett, de szive azt mondta, hogy bizonyosan én vagyok.

A mint mondtam nyakamba borult, én is megöleltem, s fejünket egymás vállára bocsátva sokáig sirtunk, csendesen, édesen. Milyen édesek az örömkönnyek!

Akkor éjjel nem aludtunk. Beszélgettünk. El kellett mondanom minden viszontagságot, mely négy esztendei távollétem alatt ért. Mikor a lövésre jutottam, mely karomat furta keresztül, Juliskám eljajdult, elhalványodott, s oda kapott a maga karjához . . . tán magamnak sem fájt ugy e seb, mint ő neki, szegénykének. Azután ő beszélte el, mi történt vele. A jó öreg gányó ott tartotta a tanyán, mondván, hogy a hol négy ember megél, az ötödik sem hal éhen. De az öreg nem sokára meghalt, leánya pedig férjhez ment, és igy csak harmad magával maradt a tanyán, a gányó két fiával. Az öregebbik beleszeretett, és megkérte, s addig ostromolta minden módon, mig a lyányka megvallotta neki, hogy az a legény, a kivel ide jött, már mint én, nem testvére, hanem szeretője, s ő senki másé nem lehet az életben. A derék becsületes

legény azóta egy szóval sem terhelte, hanem éjszakánként gyakran hallotta őt Juliska keservesen zokogni. Vigasztalta volna őt, mert szivéből sajnálta, de mit használt volna neki a puszta vigasztalás? Különben nappal mindig vidám volt, legalább tettette, hogy az. Tavaly ősszel halt meg sorvadásban. Rá hagyta az egész gazdaságot, csak arra kérte, hogy kis öcscsét, Marczit nevelje föl. Juliska így végezte szavait:

— Ez a gazdaság hát féligmeddig az enyém, megosztod-e velem, Péter?

— Nem, feleltem én, hagyjuk azt a kis Marczinak; de megosztod-e te velem az én gazdaságomat?

— Hát szereztél valamit?

— Annyit, a mennyivel tisztességesen megkezdhetni a házas életet.

— Igy hát nem válunk el egymástól?

— Nem, édes szentem, soha!

Három hét mulva Juliska letette a pártát, s helyébe fejkötőt tett és Pergő Péternének híták, a hogy mai napig is hiják. Távollétem alatt meghervadt egy kicsit a bánat miatt, de

mióta feleségem lett, napról napra szépül't, s nekem legalább ugy tetszett, hogy menyecske korában még szebb lett, mint lyány korában volt. De többet mondok, ha kinevettek is. Ő most már hatvan esztendős, s még most is szebbnek tartom, mint minden leányt, a kit valaha láttam.

— Minden czigány a maga lóvát dicséri gondolta Ferkó, s Pannira pillantott, a kit meg ő tartott a legszebb leánynak a nap alatt s volt is benne valami, ha nem egészen volt is igaz a mit hitt.

— Gazdaságunk folyvást gyarapodott, folytatta Pergő Péter, s mikor szépen megnőtt, és Marczi is megelégedett, őt megházasitottuk, mi pedig ebbe a faluba jöttünk, megvettük e házat és bele telepedtünk, s mig én a gazdaság után láttam, feleségem egyetlen fiunkat Mihályt nevelte, s hogy nem hiába forditott rá annyi gondot, megtetszik, mert apátok, kis unokáim talpig becsületes ember és még tán jobb gazda, mint mi voltunk mert most hat akkora a gazdaság, mint akkor volt, mikor mi neki átadtuk.

Nem tudom, volt-e még valami mondani

valója a nagyapának vagy elvégezte már? e pillanatban megjöttek a disznótorból a kis unokák szülői s nagyanyja. A kisebbik lányka, Erzsi már jóizün alutt a nagyapa ölében; testvére Katicza, fölvette őt onnan s az ágyba fektette, Peti pedig azzal állt elő, hogy mit hoztak neki a disznótorból? A két cseléd ment lefekünni, egyik a konyhába, másik az istálóba. A mint a szobából kiléptek Ferkó megfogta Panni kezét s ezt kérdezte tőle sugva:

— Szólj igazat, Pannikám, ha engem katonának vinnének, mint az öreg gazd'uramat, várnál-e rám négy esztendeig hüségesen, mint ő rá, a nagyasszony? ne hazudj Panni, hanem lelkedből beszélj!

— Várnék rád, Feri, igazán mondom, felelt a kis leány, várnék rád nem csak négy esztendeig, halálom halálom napjáig is!

— Édes jó kis Pannikám! szólt Ferkó, s dalolva ment az istálóba.

Odabenn megmondta fiának és menyének a nagyapa, hogy ez a szegény öreg koldús hálásra jött, hát vessenek neki valami ágyat a kemencze mellett, s Mihályné ezt szivesen tette.

— Ugy, igaz, nagyapám, szólalt föl a kis

Katicza, hát abból a gonosz urfiból mi lett, a ki miatt nagyapám és nagyanyám annyit szenvedett?

— Biz én nem tudom felelt a nagyapa, mert nem is igen kérdezösködtem utána.

— Tudom én mi lett belőle, szólt az öreg koldús.

— Kelmed tudja? kérdé Péter gazda.

— Igen, tudom; apja halála után mindenét eltékozolta gonosz czélokra, s végre arra jutott, hogy most kopasz és mezitelen fővel, hóna alatt mankóval, lábán csizma helyett szalmatekercscsel, itt áll kegyelmed előtt, szánvabánva tetteit, mikor már késő!

A nagyapa meglepetve és egyszersmind sajnálkozva tekintett a nyomorú koldússá lett nagyúrra, s ezt mormogta magában: Isten, nagy a te hatalmad és a te igazságod!

A SZÖKEVÉNYEK.

I.

— De hova?
— Pestre.
— Pestre?
— Igen.
— Mért épen...?
— Legbiztosabb.
— Jó.
— Korán...
— Kész leszek.
— Vigyázva....
— Ne félj.
— S el ne késsél.
— Nem.
— Isten veled, Anikóm!
— Jó éjt, Károly!

II.

Szegény öreg Csornay András úr! ő oly diadallal mondja épen most a kaszinóban vele

sakkozó tiszteletes úrnak a sakk-mattot, mintha tulajdonkép nem ő volna sakk-matt, mert hiszen Anikó az ő neje, és Károly unokaöcscse.

III.

Másnap az egész kisváros, melyben ezek történtek, mintha csak egy nyelv lett volna, Csornay Károly és Csornay Andrásné megszökéséről beszélt.

— Ugy kell a vén bolondnak, mért vett el oly szép fiatal lyányt.

— Hanem ez még is túljár az eszemen; hiszen mód nélkül szerették egymást.

— Az igaz.

— Én csak a szegény öreget sajnálom, fogadni mernék, sirba viszi őt felesége után búja.

— Szegény öreg!

— Szegény Csornay András!

IV.

Mig a kisvárosban azon beszédek kerengtek, miknek rövid kivonatát közöltük, Károly Anikóval Pestre ért. Midőn kocsisok a fo-

gadóba hajtott épen akkor indult ki onnan egy más kocsi.

— Ha! sikolta fel Anikó.

— Vakulj meg! gondolá Károly, futó pillanatot vetve a kimenő kocsin ülőre, s mindketten öltönyeikbe burkolóztak, mennyire lehetett, mert azon kocsi a városukbeli boltost vitte.

— Nem ismert ránk, szólt nyugtatólag Károly, midőn a kibérelt szobába léptek, különben köszönt volna.

— Hála istennek!

— Es most az enyém vagy, Anikóm enyém e szép barna haj, e szép piros ajk, e szép fekete szem, e szép fehér kebel . . .

— Tiéd vagyok, Károly!

S boldogok voltak, egy ideig. De az érzéki gyönyör csak mámor, melyből az ember kijózanodik, s midőn Károly és Anikó kijózanodtak, nagy szomorusággal szólának.

— Teremtő isten! miből élünk? mindenből kifogytunk . . .

Nem értek rá tovább tanácskozni, mert az ajtón kopogás hallatszott, s utána egy ismeretlen úr lépe a terembe.

— Csornay Károly urhoz van szerencsém? kérdé az idegen.

Károly zavarodtan s némileg megijedve hallgatott, fölfedeztethetése jutván eszébe.

— Ön hallgat, folytatá az idegen, de meglepetése tanusitja, hogy ön az, kit keresek; méltóztassék nevét e sorok alá irni. Igy. Mához egy évre pontban ismét meg fogok itt jelenni. Ne feledje ön, mához egy évre. Ajánlom magamat.

A rejtélyes ismeretlen távozék.

Nehéz volna kitalálni, Károly s Anikónak bámulata vagy öröme volt-e nagyobb? mert a papir, melyet az idegen oda nyujta, egy összegről szóló nyugtatvány volt, melylyel a két szerető egy évig, bőven költve, beérhette; s ez összeget az idegen le is olvasta a nyugtatvány aláirása után.

— Megfoghatlan! kiálta föl Anikó, a pénzt szemlélve.

— Azaz nagyon is megfogható biz ez, felelt Károly, eltéve a szinte mannaként oda hullott pénzt.

S ezentúl éltek még boldogabban, mint ed-

dig, minthogy most már anyagi gondok nem háborgaták őket, s azon aggodalmok is szétoszlott, hogy a boltos által tán megismertettek, mert hiszen ebben az esetben az öreg Csornay András rég rajtok üthetett volna.

— S egy év mulva, szóla Károly ismét eljön az az idegen, hogy nyugtatványát aláirjam s pénzét fölvegyem; nemde, azt mondá?

— Igen.

— Szivesen megteszem!

V.

Csornay András nejének s unokaöcscsének megszökése után nem telt bele fél év, hogy az öreg ur házához egy ifju érkezett. Arczán hosszas szenvedés s kétségbeesett elhatározottság kifejezése.

András úr nem rég jött haza a kaszinoból s szomoru volt. Vagy még mindig felesége hűtlenségén szomorkodott, vagy azon, hogy ma a tiszteletes úr egymás után többször sakk-mattolta . . . nem tudjuk.

Az ifju ember belépe, az öreg elsápadva

rogyott székére; amaz reszketve ragadá meg kezét, s esdeklő hangon szólt:

— Bátyám, édes jó bátyám, (mert Károly volt az ifju), mi áron nyerhetem meg bocsánatát? mindenre kész vagyok, mindenre . . .

— Hol van nő . . . . őm . . . . azaz . . . .?

— Ő . . . ő . . . . nincs itt . . .

Az öreg ur nagyot lélekzett.

— Mindent elmondok, folytatá Károly, s meglátja ön, inkább szánakozását érdemlem, mint bosszuját. Ó én borzasztó sokat szenvedtem. Mennyországom ideje vajmi hamar lejárt, s jött a pokol örök kárhozata, mert ön nejének arczán három angyal, de szivében háromszáz sátán lakik, ő az asszonyok legrettenetesbike. Tovább nem türhettem megszöktem tőle . . .

— Szegény Károly öcsém, szivemből sajnállak; de te engem még inkább sajnálhatsz: téged csak fél évig, hanem engem egész éven át gyötört . . .

— Önt is? . . .

— Bámulsz, ugy-e? A világ a legboldogabb házaspárnak tarta bennünket; látott volna csak négy szemközt egymással! . . . emléke is borzaszt. Áldásom kisért szökéseden, mert te

voltál legnagyobb jóltevőm az életben ; s én jótéteményedet némileg meg hálálni akarván, miután hollétedet megtudtam a boltos által, ki veletek találkozott, rendes jövedelmet határoztam számodra, melyet egy évre föl is vettél.

JENNY.

(Franczia beszély.)

Ch. Paul de Kock után.

I.

Egy franczia király azt mondá: „a hölgytelen udvar rózsátlan tavasz.“

Látszik, hogy I. Ferencz nem csak király, hanem költő is volt.

Hölgyek és vírágok! Ki azokat szereti, ezeket is okvetetlen szeretnie kell; ki azonban egyiköket sem szereti, oly lény, mely— inkább teve, mint ember — Zaharába vagy teljes életére vizgyógyintézetbe való.

Hölgyek és virágok! Ki szólhatna egyikről, a nélkül, hogy a másik is eszébe ne jutna? Hölgyek és virágok! Melyik költő nem irt már dalt rájok!

Oh Párizsom! te naponként szépülsz. Előbb csak két nap volt hetenként, midőn fris virágokat vehetél; a téren közel a törvény-palotához, hol a környékbeli szeretetreméltó falusiak s a mükertész urak szerdán- s szombatonként illatozó portékáikat árulák. S ez még most is

igy van. Most azonban még más két virágvásár is létezik, s ez jó, igen jó. A Marais-negyedbőli fiatal lányka, a saint Denis utczai ifju polgár nem kénytelen többé a fél várost gyalog átfutni vagy omnibuszt fogadni, hogy a virágtérre juthasson. Az omnibuszért 12 soust fizetni, hogy 6 sous-n egy nefelejtset vegyen, ez soknak drágás lehetett. Most hála istennek, máskép van! Most a Maraisnak is megvan saját virág bazarja a Saint-Martin Boulevardon, közel a szökőkuthoz. Itt minden hétfőn és pénteken kiki választhatja saját kedvencz virágait. Mondd meg, melly virág tetszik neked, s megmondom, milly nemü hölgyeket szeretsz.

A harmadik virágvásár az Antin-uton fekszik, e fashionable városnegyedben, hol a pénzváltók s a nagy opera tánczosnői, a dandyk és maitresse-ek, az ugynevezett arszlánok és patkányok üték fel főtanyájukat. Ott a Magdolna egyház közelében minden kedden és csütörtökön kaphatni tris virágokat. Itt a leggazdagabb negyedben a legszebb virágokat s legcsinosabb hölgyeket kellene látni; de a dolog máskép van; a három virágpiacz között ezt látogatják legkevésbbé. Az előkelő hölgyek ritkán veszsznek bokrétát; azt kivánják, hogy az lábaikhoz

tétessék ezer imádóik egyike által. És igazok van, hát mire valók az imádok?

Látjátok, miszerint most naponként, a nélkül, hogy Párizst el kelljen hagyni, rózsák, narancsok és dahliák között sétálhatni, s minden isten-adta nap uj virágokat kaphatni.

Rousseau egykor a jó Párizst piszok- és ködrakásnak nevezé. Ha most élne, minden éghajlat virágival elárasztott melegháznak nevezné.

II.

Ez elött egy évvel — szerdai napon — a régi virágpiacz kellemes alakkal kinálkozék. A tavasz tarka gyermekei, ezer mosolygó szinbe öltözködve, szemet és szaglást lebilincselének, a sétálók serege föl és alá hullámzott; ki, hogy csak lásson, ki, hogy vegyen is; de a választás igen nehezen esett, mert mindenik virág oly szép volt!

E sereg közepett egy kicsiny, fekete öltözetü öreget lehete észrevenni, kinek kopott kabátja, mint látszék, már több ivadékot tulélt.

E kicsiny férfi, kinek szikár alakja épen oly viselt volt, mint kabátja, parókát hordott,

mely szőkének adta ki magát, de szégyenében elpirult. Oly rövid volt az, hogy csak füléig ért; alóla fehér fürtök csillogtak elé, melyek fejékétől hatalmasan elütének. E parókán oly keskeny karimáju kalap ült, hogy senki meg nem foghatá: mint kell azt megragadnia, ha köszönni akar? E több mint szerény öltözetben mindazáltal semmi visszataszitó, semmi szánalomgerjesztő nem volt; mert e szűk, kopott kabátban a széles e világon legboldogabb ember látszék lakni; szürke szemeiből vidámság sugárzott, összeszoritott ajkain gúnymosoly lebegett. Gyakran kezeit dörgölé, mint a ki valami hasznos dolgott vitt végbe s magával teljesen meg van elégedve.

Miután az öreg ur sokáig lótott-futott föl s alá a téren, minden virágot megvizsgált, s vékony orrát mindenikbe bele üté, a virágárusnők egyikéhez közeledék, s ujjával egy violacserépre mutatva, annak árát tudakozá.

— Hat sous! volt a felelet.

— Hat sous? s tőlem mer annyit kérni, tőlem, ki oly rég óta vásárlok itt?

— Nem tudom, gyakran vásárol-e ön másoknál; én önt ma látom először.

— Ne higye, jó asszony! már sokszor láttuk egymást. Hiszen nincs szerda vagy szombat, hogy itt nem vagyok. Én szeretem ...

— Engem? kérdé a virágárusnő.

— A virágokat, a virágokat, jó asszony; én imádom a virágokat! Ah istenem, ha kertem volna! de fájdalom, csak ablakom van, igen szűk ablakom; ez is az udvarra szolgál, s csak ritkán téved hozzá a napsugár. Két sous, jó asszony ...

— Lehetlen, öreg ur!

— Gondolja meg, hogy én jó vevő vagyok. Minden két hónapban uj violát veszek, mert a viola, jó asszony, kedvenczem; ez nem ritka, nem drága virág, de valamennyinél kellemesebb. Tehát három sous.

— Még egyet rá, öreg ur.

— Nem, jó asszony, úgy drága lesz.

— Ha ezen ur nem viszi el e violát, én veszem meg, szólt egy fiatal lyányka, ki rögtön a kis öreg mellett termett.

Az öreg ur a csinos gyermekre eleinte mérges pillanatot vetett, azonban egyszerre megszelidült. Bármi vének vagyunk is mi férfiak, két szép, fekete, tüzes s meglehetősen lel-

kes szem, kis pisze orrocska, takaros, fehér fogakkal ellátott szájacska s az ifjuság nimbusába burkolt, fris alak sohasem veszti hatását fölöttünk.

Alexandrin ur (ez az öreg ur neve) megragadja a cserepet s a fiatal lyánkának nyujtja át.

— Ön kezében e virág jobb helyen van, mint az enyémben . . .

— Ah uram, válaszol a lyányka rószás mosolylyal, talán csak nem haragszik ön érte? Elég viola van ugyan még a piaczon, de néha egyikhez nagyobb előszeretettel viseltetünk, mint a másikhoz. Tartsa meg ön e violát . . . én majd mást veszek.

— Nem, nem, kisasszony, én vissza nem veszem. Oh ha tudná ön, mily boldog vagyok, ha valakinek némi szolgálatot tehetek! Ha hasonlót hasonlóval akar ön visszapótolni, engedje meg, e cserepet, mely ruháját vagy keztyűit elrontaná, ön után vihetnem; az én ruhámat, mint látja ön, már semmi el nem ronthatja. Egyébiránt olly korban vagyok, mely önt minden gyanú ellen biztositja. Senki sem fogja azt hinni, hogy az ön szeretője vagyok. Az agg kornak is van-

nak előjogai. Engedje meg tehát, hogy vihessem.

A fiatal lyányka szemléli az öreg embert, ki ugy tartja a violacserepet, mint fegyverét a katona. Aztán mosolygva szól:

— Jól van, uram, elfogadom, hanem csak egy föltét alatt, hogy a cserepet egész lakásomig hozza ön. De kissé magasan lakom .... a hatodik emeletben ....

— S ha Notredame tornyain vagy a Vendome-tér diadaloszlopán, igen, ha bár az obelisk csucsán is laknék ön, örömmel kapaszkodnám föl, hogy önt kisérhessem.

— Jöjön tehát, uram, szólt a csinos gyermek.

S az öreg ur majd szaladva, majd ugrándozva követé őt, nehogy azt higye, hogy a cserép terhes neki.

A fiatal személy, kit haza kisére, legfölebb husz éves lehetett. Öltözete igen egyszerü volt tarka ruha, fekete selyem kötényke, foulard nyakkendő s egyszerü reggeli fökötöcske, mely kétarczához szorult-ebből állt egész piperéje. De ki lehetett e fiatal személy? Varróleány, komorna stb.? Nehéz meghatározni, mert Pá-

risban az öltözetre nézve annyian hasonlitanak, hogy igen éles szem kivántatik, az első látásra mindjárt megismerni, ki fia lehet valaki.

A Hárfa-utczában megáll egy ócska ház előtt s ezt mondja kisérőjének:

— Itt lakom, uram, jól vigyázzon, a lépcső sötét, jól megfogozzék a karában.

A öreg ur, ki bal kezével a violát szoritja kebléhez, félénken kapaszkodik jobbjával a karfába, e lépcső-tömkeleg Ariadnefonalába. Előtte a fiatal lyányka megy oly biztossággal, mi szokás által lesz sajátunk.

— Nemde, uram, kissé magasan lakom? Száztizennégy lépcsőt kell megmásznunk.

— Remélem, nem sokára czélt érünk.

— Itt vagyunk, mond a lyányka.

III.

Megnyit egy ajtót. Az öreg ur egy kicsiny, igen szerény rendezésü szobába lép, melyben semmi fölöslegest nem látni. De a mi kevés van benne, azt rend és tisztaság bélyegzi.

A fiatal lyányka gyorsan elveszi tőle a virágot és székkel kinálja őt.

— Most, uram, monda, remélem, szives

leend ön, velem szerény ebédemet megosztani; e kis kérelmem teljesitését nem fogja ön megtagadni. Miután kivánatos lehet ön előtt, megtudni, ki vagyok, engedje nehány szóval életem történetét elbeszélnem. — Nevem Desgrillons Jenny, s szegény, de becsületes mesteremberek lyánya vagyok, kik képszinezésre tanitának, miből három év óta, midőn szerencsétlen levék jó szüleimet elvesztenem, szűken éldegelek, mint gondolhatja ön. Halálos ágyán atyám egy régi barátja oltalmába ajánla; neve Benoit; füszerárus. Benoit urnak, e kedves, jó embernek, egy fia van. Fanfannak hiják, nekem udvarol s el akar venni. Én azonban, uram Fanfan urat egyátaljában nem szenvedhetem. Fájdalom, nem érzek hivatást magamban, füszerárusnévá lenni, — első ifjuságom óta nagy hajlamom van a szinház iránt, s igen szeretnék szinésznővé lenni, szép ruhákat viselni, ma herczegnő-, holnap pórleányként megjelenni s a közönség tetszését kivivni. Ah, mi édes érzés lehet, lábaimnál fiatal embert látni, ki engem imád, ki miattam meg akarja magát lőni. Még szebb lehet, ha valami előkelő piperköcz szép verseket alkalmaz zenére az én számomra, s nekem a-mollban

vagy c-durban szerelmet vall. E boldogságról ébren álmodom; míalatt babszemjankókat s másokat festek. De miként kezdjem a szinészetet, mint vétetem föl a szinházhoz? E nagy Párizsban, a Benoit-családot kivéve, egy lelket sem ismerek. Benoit ur azonban utálja a szinházat. Látja ön, uram, hogy barátra, gyámra van szükségem. Ön kora, ön becsületes tekintete annyi bizalmat önt belém, hogy önnek tanácsát bátorkodom kérni.

— Kisasszony, szólt az öreg ur, ki eddig figyelmesen hallgatta, a bizalom által, melylyel ön irántam viseltetik véghetetlenül megtisztelve érzem magamat, s hogy arra méltónak mutas sam magam, szabadságot veszek mindenek előtt, elmondanom, ki vagyok én? Nevem Alexandrin Triptolomeus Erasistratus; nagyatyám iskolamester volt, atyám nyilvános irnok; én szépirási és verselési órákat adok; egy órát tizsousért; ez valóban igen kevés, mindazáltal igen illendően éldegélhetnék belőle, s nem volnék kénytelen ily rosz ruhában járni, ha egy szerencsétlen szenvedélyem nem volna, oly szenvedély, mely gyakran kényszerit, óráimat elhanyagolni.

— S e szenvedély? kérdé Jenny.

— Szintén a szinház.

— Hogy-hogy, uram, ön is szinész akar lenni? kérdé a fiatal lyányka kissé gunyos mosolylyal.

— Nem épen; én iró, szerző, költő szeretnék lenni. Költő vagyok ugyan, mert már harmincznál több darabot irtam, drámákat, vaudevilleket, szomorujátékokat, bohózatokat, de még egy sem került a szinre, mi nekem, őszintén szólva, nagyon fáj, miután a szerénység megsértése nélkül állithat om, hogy harmincz darab közt nem egy van, mely a remekmü nevet igényelheti. De mindig elutasitanak, visszadobnak, félreismerik tehetségemet. Irótársaim hiusága, az irodalmi fondorkodások elzárják utamat a szinházhoz. Hanem korán se higyje kis asszony, hogy ez visszarezzent; ellenkezőleg, ez akadályok feltüzelik bátorságomat; nyugodtan folytatom pályámat; irok, éneklek, költök... a legcsekélyebb, jelentéstelenebb tárgyban is találok anyagot szomorujátékra; bedülő kémény, felfordult kocsi, rendőr, ki tolvaj után szalad, férfi, ki megcsalja nejét, nő ki hütlen lesz férjéhez, mindez tárgyul szolgál három fölvonásos vigjátékhoz. Müveimet minden szinházhoz küldöm, a nagy operatól a Petit-Laza-

reig; de isten tudja honnan van, hogy minden drámámat ismét visszaküldik. Hanem mint mondám, nem csüggedek, s épen tegnap kezdék egy uj darabot, milyen darabot! ah, bár lenne szerencsém, önnek belőle, mihelyt elkészül, valamit fölolvashatni. . .

— Ah ugyan tegye meg ön ezt!

— Midőn, bocsánat őszinteségemért, midőn önnek bájos, pajkos arcz ocskáját megpillantám, ezt mondám magamban: mily gyönyörü szerelmesnő, milly isteni komorna, mily pompás apród! Nem tagadom, e gondolat ada bátorságot, önt megkérnem, hogy virágcserepe vivőjének elfogadjon.

— Ön tehát költő, kedves ur?

— Költő, azonban mindeddig nyomatlan. . .

— Ah mily jól esik, hogy a sors önnel összehozott. Ön szavalni fog engem tanitani, átfutandja velem szerepeimet, s hibáimra figyelmeztet . . . . .

— Ezer örömmel kedves gyermek. Racine, Voltaire, Moliére . . . . oly jól tudom müveiket könyv nélkül, mint a magaméit.

— Én részemről eddig csak Ducange Victor s Sribe urak remekmüveit ismerem .... de jeles

emlékezetem van. . . . a legnehezebb szerepet megtanulom egy éjszaka . . .

— Annál jobb, bájos Melpomene. El fogom ön előtt harmincz szinmüvemet olvasni ; azon szerepeket választhatja belőlök, melyek legalkalmasabbaknak fognak látszani; én egymás után meg fogom önt rájok tanitani, s oly müvésznővé képzendem, ki a müvészet egén maholnap első nagyságu csillagként ragyogand.

A költő kissé öreg, a szinésznő kissé fiatal volt, de az egyik tapasztaltsága a másik tapasztalatlanságát vala gyámolitandó.

Kölcsönösen gyönyörködve , hogy megismerkedének, ülnek asztalhoz. Az öreg ur el nem fárad, a harmincz müve elleni ármánykodásokat beszélni. Jenny egy cseppet sem ért ugyan az egészből, mindazonáltal egészen föl van lelkesedve, s majd e, majd a szerepből szaval egyes helyeket. Minapában látta egy küvárosi szinházban „Pál és Virginia"-t, mely neki rendkivül megtetszett. Egyszerre megragadja karjánál az öreg irástanitót, a szoba egyik szögletébe vonja, s a zivatarjelentést utánzandó, mely alatt Pál Virginia szoknyája mögé rejtezik, az öreg ur és önmaga fölé egy esernyőt terjeszt.

Ugyan e pillanatban jelenik meg egy fiatal ember kis zacskóval kezében. Ez monsieur Fanfan, atyja, Benoit füszeráru-kereskedésének egyetlen örököse; Fanfan, ki ifju barátnőjének, kibe halálosan szerelmes, hüséges hódolat jeléül egy font aszalt szilvát akar lábaihoz tenni.

Monsieur Fanfan nem kis mértékben szomorodik el, Jenny kisasszonyt egy öreg idegen urral egy födél, egy esernyő alatt látván. Feléje közeledik, s szól:

— Esik önnél, kisasszony?

Felelet helyett az öreg ur, áthatva szerepe szellemétöl, Virginiáját a szoba más szögletébe vonja, kiáltván:

— Ez Labourdonnaye ur. Téged elragadni jön Virginia! De az egekre, nem sikerülend neki, téged karjaimból kiszakasztani.

A fiatal füszerész e jelenést felséges ostoba képpel szemléli. Az öreg ur kora azonban, kivel Jenny az esernyő alá rejtezett, nem sokára megnyugtatja őt, miszerint első gyanuja alaptalan volt.

— Monsieur Fanfan, szól Jenny, legnagyobb költőink egyikét, Alexandrin Triptolomeus Erasistratus urat mutatom be önnek.

Az egyszerü füszerész a kis öreg kopott ruhájára veti nagy szemeit, s mormog:

— Szerző ? ah, értem, szerző! s mit árul az ember, ha szerző ?

Jenny majd megpukkad nevettében.

— Monsieur Fanfan, monda, e kérdésnek szirupszaga van.

— Uram, szólt az öregur, a fiatal emberhez közeledve, s ujjait az aszaltszilva-zacskóba dugva, melyet monsieur Fanfan kedvesének nyujt; a szerző, uram mit sem árul. Én, például, még mit sem adtam el.

— S miből él az ily szerző, ki soha semmit el nem ad.

— A birálat tömjénéből, a közönség tetszéséből, melyet ma megnevettet, holnap sirva fakaszt, melyet ma fölemel, holnap megrendit, ma felindit, holnap — ez persze a legroszabb — elaltat, de még akkor is élvet szerez a közönségnek, mert hiszen az álom is nem igen kellemes élvezet-e ? Látja ön tehát, uram, hogy a szerző nem valami csekélység. Egykor oltárokat emeltek neki, most házakat vesz magának; az utóbbi nem oly dicsőséges, de állandóbb.

— Ah! most értem önt. A szerző, tehát olyas valami, a mi házakat szerez magának, válaszolt mojsze Fanfan, a kis férfi kopott kabátját folyton szemlélve. Oh, ez e szerint igen szép hivatal, s ha ezt előbb tudom, most én is szerző volnék. Ime, Jenny kisasszony, egy font finom aszalt szilvát hozok önnek. Atyus egyenesen Toursból kapta; édesebb a czukornál. Ő, az atyus tudniilik, azt izeni, hogy holnap elvárja önt ebédre; házasságunk ügyében akar önnel beszélni, s a dolgot végre rendbe hozni, hogy a kereskedésből visszavonulhasson, s a boltot nekem adja át.

— Mojsze Fanfan, felel a fiatal lányka, nehány képet, miket kifeste, összehajtva, ha atyja csak azért küldi önt hozzám, kár volt önnek fáradnia, mert én sem önről, sem ön szilváiról tudni nem akarok. Kérem önt s Benoit urat, legyenek szivesek, engem ezentul illy izenetektől megkimélni. Semmi kedvem nincs, füszerárusnévá lenni; szinésznő leszek. Azon vagyok, hogy megtapsoljanak, hogy az égbe emeljenek, hogy a közönség istenitsen. Beszélni fognak rólam a hirlapokban. Atláthatja, monsieur Fanfan miszerint nagyobb szerencse, esténként a szin-

házban tündökölni, mint az egész istenadta nap bódéban ülni, s holmi szájtátiaknak czukrot és kávét árulni. Nevem minden szinlapon ragyogand .... s naponként olvasni lehet Párizs minden utczaszögletén. Ezen ur, ki igen jól ért a dologhoz azt mondá, hogy szerelmesnőnek, szobalyánnak, apródnak termettem. Ezen ur szerepekre fog tanitani, s utat nyitni a szinházhoz. Tehát, egy szó, mint száz, házasságunkról többé szó sem lehet.

Erre összegyüré a kifestett képeket s folytatá:

— Isten önnel, monsieur Fanfan, most munkáimat kell elhordanom, s megszereznem a szindarabot, melyben először lépendek föl. Csak el fog jőni, monsieur Fanfan, s tapsoland, monsieur Fanfan.

A fiatal füszerárus szeméből köny cseppent.

— Ön Alexandrin ur, szives lesz várakozni, mig visszajövök. Ma az első tanitási órát adandja nekem ....

Az öreg ur mélyen meghajolt.

IV.

A fiatal lányka elment. Monsieur Fanfan

mintegy kővé válva áll, mialatt a költő minden aszaltszilvájá kifalja a zacskóból.

— Drága barátom, az ember soha ellen ne szegüljön hivatásának. A ki elhatárzott hivatását érzi, elhatárzott tehetsége is van. Lám én, például, már mint én! én született lángész, született költő vagyok, s ha nem volnék kénytelen kenyeremet irástanitással szerezni, már rég halhatatlan nevem volna; de még az is megjön. Az én tehetségem..... hanem ez a szilva igazán fölséges.... be tudnék belőle egy fontot vágni....

A szegény szerelmes ifju nem vevé észre, hogy a fecsegő öreg csaknem az egész zsacskót fölemészti. Jenny szavai földre mennydörgék őt; se nem lát, se nem hall s egy szót sem képes szólni. Miután egy nagyot, hosszút, nehezet sohajtott, mint kinek gonosz álma volt, s szemeit megdörzsölé, fölkiált:

— Isten neki, legyen tehát boldog, mind ez, a mit kivánok. O én szerencsétlen azt hivém, hogy képes leszek őt boldogitani! Isten önnel, uram, isten önnel!

Fanfan elszalad, s Alexandrin a szilvák miatt, melyek még a zacskóban vannak, vigasztalhatatlan.

Nem sokára megjő Jenny; nehány szindarabot hoz, s szerepet választ; az öreg ur az első leczkét tartja, s azon igérettel hagyja el, hogy másnap reggel ismét eljövend.

Az öreg szavát tartja; két hétig minden délelőtt megmászsza a rendelt órára a hat sötét lépcsőt, hogy a fiatal müvésznőt — ki a hamupipőkét, az örökös zsidót s egyéb képeit, melyeket ki kellene festenie, egészen elhanyagolja — a választott szerepekre betanitsa.

— Menni fog, szól az agg költő, dühösen, halad ön; kiejtése már sokkal tisztább, s már több tüzzel, érzéssel játszik ön! Csak tovább is igy, kedves gyermekem, még egy évi tanulmány, s megérik ön az első föllépésre.

— Hogyan, még egy év, még egy egész hosszu év? Ah az sok? Addig nem várakozhatom.

— Jól meggondolja, édesem, ne hamarkodja el; kora föllépés által egész jövendőjét elronthatná.

— Hát nem mondá ön, hogy gyönyörü szinpadi alakom van?

— Igen külseje igen takaros, de ez magá-

ban még nem elég. A szépség igen sokat tesz, de tehetség is szükséges.

— Tehát nincs tehetségem?

— De hogy nincs, kedves gyermek, de előbb még ki kell képezni.

Jenny, kiben jókora önbizalom volt, azt kezdé hinni, hogy már többet tud tanitójánál.

Az öreg, szerencsétlenségre, egy szép reggel igen meghüté magát, s ez által csúszt kapott, minél fogva szobájában maradni s a tanitást abba hagyni kényszerült. A fiatal lyányka azt hivé, hogy öreg tanitója elhanyagolja őt. Eleinte bánkodék, azonban nem sokára megvigasztalódék s vélé:

— Már eleget tudunk!

V.

Egy hónap mult el, s a szegény öreg még mindig szobáját őrzé. De korán se higyük, hogy eluná magát; rosz szalmaszékén, egy inkább füstölő, mint melegitő szoba egyik sarkában ülve, az öreg ur verseket csinált: ma valami jelenést, holnap valami dalt. A muzsák hü társalkodónői valának, kiknek körében a szegény pára Croesusnál gazdagabbnak képzelé magát.

A kedves jó muzsák! Ha nem táplálják is a testet, legalább a lelket foglalkoztatják, s azok, kikkel legmostohábban bánnak, gyakran legboldogabbaknak érzik magokat. A muzsák hasonlók az afféle szeretőkhöz, kik igen kegyetlenül bánnak velünk, ámbár a legnagyobb áldozatokat teszszük nekik, s még sem tökélhetjük el magunkat, hogy őket elhagyjuk, mert a gyötrelmekben is, melyeket számunkra készitenek, édeskinos gyönyör van.

Midőn Alexandrin ur ismét képes lőn kimenni, a Hárfa-utczába tartott, barátnéja lakához. Ellenállhatlan hatalom voná őt tanitványához, annyival inkább, minthogy betegsége alatt egy kommát sem hallott felőle. S még sem tehete azért szemrehányást a fiatal lyánykának, mert lakát nem tudatá vele. A lyányka tehát nem tudá, hol találja őt, s ha akarta volna, sem kérdezősködheték öreg tanitója mintléte felől.

Minthogy Jenny oly házban lakik, mely a kapust fölösleges fényüzési czikknek tartja, az öreg urnak nem marad egyéb hátra, mint magának tudakolnia, honn van-e kit keres?

Dobogó kebellel kapaszkodik föl a hat

lépcsőn; Jenny ajtajánál kopog; ez megnyilik, de a szép fiatal festőnő helyett egy vastag, kötényes, nadrágos ficzkót lát tűvel kezében.

— Kit keres ön? kérdé a haspók.

— Kit keresek? Én istenem, hát kit mást, mint a ház hölgyét.

— Ah feleségemet. Jöszte csak közelebb, szeretett Olympiam, egy öreg ur kiván veled beszélni. Távollétemben tán mértéket vettél neki mellényre vagy nadrágra? Mind a kettő elcsusznék ennek az urnak, mint látom.

Olympia asszonyság az ajtóhoz közeledik, a kis öreget szemléli, s szól:

— Én ezen urat nem ismerem, sohasem láttam őt. Mit akar tőlem? Uram, mit akar ön tőlem?

Alexandrin ur egészen elszomorodik; az ajtót, lépcsőt nézi s kérdi:

— Nem a hatodik emeletben vagyok?

— Igen ott.

— S kinél?

— Wichmann szabómester urnál, ki uj és ó ruhákat is készit. Mit ohajt ön csináltatni?

— Ah, uram, itt tévedés van a dologban. Midőn egy hónapja itt utószor valék, e szobá-

ban egy fiatal hölgy lakott, ki képeket föste, s kinek neve, engedelmekből legyen mondva, Jenny.

— Igen ám, ezelőtt egy hónappal más lakott itt; most én lakom, én, monsieur Wichmann, szabó. Mi kell önnek frakk, vagy kabát?

— O valóban mindkettőre volna szükségem; de ismétlem önnek, hogy nem a szabót, hanem Jenny kisasszonyt keresem.

— Három hete, hogy innen elhurczolkodott.....

— Hol lakik? nem hagyta itt jegyét?

— O igen! kedves-édes feleségem, hova tetted a fiatal lyányka jegyét?

Hová tettem? hát volt-e nálam?..... ah most jut eszembe, Tóninknak adtam játszani; ez babát csinált belőle s elégeté.

— Hallja ön, lyányunk azon hölgy jegyéből elégetett babát csinált. Sajnálom, mindazáltal vehetek mértéket, ha kivánja ön.

— Mondom, nekem semmi sem kell, semmi, hallja ön hogy semmi! De ha jegyet kap az ember, tehát tegye el, s ne adja leányának, hogy az babát csináljon belőle, szól az öreg tanár s méltó haraggal hordja le magát a lépcsőn.

Hol kapom meg most fiatal tanitványomat? Párizs oly nagy! Szegény, fiatal gyermek, tanitásomtól megfosztva nem nagy haladást fogsz tehetni, s ez kár, mert engem felette érdekel e kedves kis Jenny! Mennykő szabója, mért adtad jegyét leányodnak? Gonosztevő ezért soha meg nem bocsátok neked!

Az öreg ur a szomszédságban tudakozódék Jenny felől; de Párizsban három hét három század. Az idő itt oly gyorsan változtat, fordit, ujit, hogy a személy, kit két hétig nem látánk, egészen elhangzott lény, kiről már nincs emlékezet.

Miután az öreg irástanitó egyátalában ki nem tudhatja, mi lett a fiatal festésznőből, ezt mondja magában: Képzeld Alexandrin, hogy Jenny álomkép volt, s ne gondolj többé a fiatal gyermekre, vén Triptolomeus!

S igy telt el öt hónap, mialatt a kis öreg folyton irási órákat adott, hogy éljen, s szinműveket irt, hogy vigasztalódjék.

De a költés iránti szenvedélye nem gátlá őt, hogy a virágokat is, s ezek között vala-

mennyinél inkább a szerény, igénytelen, olcsó violát ne szeresse.

Öreg, szegény s mégis boldog költő!

VI.

Egykor reggel, midőn Alexandrin ur a Boulevard Saint-Martinon van, eszébe jut, hogy e városrészben is létezik virágpiacz. S szerencsére épen hétfő van. A szökőkut felé indul. Már távolról ezer gyönyörü virág mosolyog elébe. Közelebb megy, a sétálók seregébe vegyül, megáll majd ezt, majd amazt a virágot nézi, itt egy viola, ott egy jázmin édes illatát szija. Nem sokára azonban kedvencz virágához tér vissza, s leirhatlan gyönyörrel szemlél egy violacserepet. A virágárusnőhöz közeledik, beszél s alkuszik, midőn kis távolban, rögtön egy hölgyet pillant meg, ki igen izletesen, de kissé kaczéran van öltözve.

— Hogy e rózsatő? kérdi a hölgy?

Hangját mintha ismerte volna az öreg. A hölgyhöz közeledik, kalapja alá kukucsál, s megismeri . . . . ah, kit mást, mint Jenny kisasszonyt?

— Ön itt, kedves gyermekem? kiált föl kellemesen lepetve meg.

Jenny megfordult. Megismeri őt, s szól:

— Ah drága tanitom! Mint örülök, hogy önt ismét láthatom .... azt hivém, meghalt ön.

— Még élek, s hála a sorsnak, mely mint először, virágok közt hoz önnel össze. Igen, ez a hely, hova ön való, hol önt midőn sehol nem találtam, keresnem kellett volna.

— Mindig udvarias, kedves professor ur! De sok elbeszélni valóm van. Nem kisér ön haza?

— Ezer örömmel! De már nem a Hárfautczában lakik ön a hatodik emeletben; hiába keresém ott önt.

— Most innen nehány száz lépésnyire lakom, a Boulevard más oldalán .... Most nem kell önnek oly magasra mászniа .... a harmadik emeletben lakom ...

— Vette ön e rózsatőt? Engedje meg, hadd vigyem haza, mint akkor.

— Akarja ön?

— Ah azon örülni fogok.. azt fogom hinni legalább, hogy valamire mégis használható vagyok a világon.

— Jól van hát, menjünk.

Az öreg tanitó fölveszi a cserepet, s követi tanitványát. Azonban nem sokára érzi, hogy a vitel most keservesebben esik neki, mert a rózsacserép sokkal nehezebb. Szegény öreg ember! Homlokáról nagy veriték csepek hullnak. S a futás és izzadás közben igy elmélkedik magában.

— Boszorkányos! itt, mint látom, hat hónap sokat változtatott. Már öltözete is más; akkor Jenny kisasszony egészen egyszerü ruhában járt, mint valami kézmüvesnő; most kalapot, à volants szoknyát, shawlt visel; akkor a hatodik emeletben lakott; most már leljebb szállt, a harmadik emeletbe; akkor igénytelen violát vett, most drága rózsatőt. Hm, hm! Mi nem történhetik hat hónap alatt? Igen jól tudom, Párizsban nem sok idő kell, hogy szerencsére kapjon az ember, kivált ki oly fiatal, mint tanitványom, s oly szép szemei vannak.

E pillanatban megáll Jenny egy szép ház előtt. Bemegy kisérője követi. Most nem kell a karfába kapaszkodnia, mert a lépcső tiszta és világos.

Minden erőlködés nélkül fölérnek a harmadik emeletbe. Itt az öreg tanitó fiatal tanit-

ványa által egy gyönyörün butorzott kis szobába vezettetik.

— Tegye le ön ott a rózsát, s üljön a párnaszékre, kéri ötJenny, shawlt és kalapot letéve. Most, kedves tanitóm, fecsegjünk egymással. Kétség kivül csodálkozik ön helyzetem változta fölött? De könnyen megmagyarázhatja magának, ha megmondom, hogy három hónap óta szinésznő vagyok....

— Ön szinésznő? Hogyhogy, drága barátnöm tehát már föllépett ön? Szerződött?

Szerződtem, még pedig első szerelmesnőnek....

— Ah, teremtőm, meg nem foghatom.....

— Mint történt mindez oly gyorsan? Figyeljen: nehány nappal ön kimaradása után.....

— Borzasztó csúzt kaptam.

— Szegény ember! Tehát nehány nappal ön kimaradása után barátnőim egyike által megismerkedém egy urral, ki azon szinháznak igazgatójával, melynél vagyok, szoros barátságban levén, neki bemutatott. Megtetszém az igazgatónak s még az nap alá irám a kötelezvényt. Tiz nappal utóbb először léptem a szinpadra, s furorét csináltam, mondom önnek, fu-

rorét. Fizetésem 2500 frank. Most már szóljon ön maga, nem tevék-e okosan, midőn hivatásomat követém? 2500 frank! Hát nem elég ez kezdőnek? s nem jobb, mintha teljes életemben holmi babszemjankóféléket föstögetnék? Nem tettem-e jól, hogy az együgyü monsieur Fanfan házassági ajánlatát visszautasitám? Ah, én most oly boldog, oly elégült vagyok! Hátha még a szinfal-ármányok, társnőim irigykedései s féltései nem volnának! — De ez mit sem tesz; lassanként hozzá szokom, s föl sem veszem e bolondságokat, mert e kis árnyoldalok daczára is a müvészélet csak legszebb s legjobb, soha jobb sorsot nem ohajtok magamnak.

— Örvendek, drága tanitványom, hogy vágya már betelt; engedje öreg tanitójának megvallhatni, miszerint fölötte boldogitaná őt, ha egyszer játszani láthatná önt.

— Az még ma este is megtörténhetik .... uj szerepben lépek föl .... el kell önnek jönnie .... rendelek ön számára helyet .... a pénztárnál majd csak nevét mondja meg, s helyre igazitandják önt. Látja, ott van a szinház.

— Ezer köszönet, bájoló Thalia, megfogok jelenni.

— S holnap reggelire hivom önt meg. El fogja ön mondani, meg volt-e velem elégedve, elbeszélendi, mit hallott felölem szomszédi-tól . . .

— Meg lesz; ma játszani látom önt, s holnap, holnap reggelizni fogok önnel.

Alexandrin elhagyja Jennyt, elragadtatva, hogy fiatal tanitványát ismét megtalálá, s még inkább elragadtatva, hogy ma oly hosszu, hosszu idő után, ismét meglátogathatja a szinházat.

VII.

Az öreg tanitó alig engedett magának időt az evésre; az estét, a pénztár megnyitását, alig várja; ő az első, ki a szinházi bemenetnél megjelenik; vár és vár.

Végre megnyilik az. Belép, megnevezi magát, helyet mutatnak neki a hangászkarnál; ő a legelső az egész teremben. Teljes gyönyörrel dörzsöli sovány kezeit, az ócska függönyt bámulja.

— Oh be boldogok lehetnek azok, kik minden este járhatnak szinházba!

Lassanként megtelik a terem. Azok között

kik közelében foglalának helyet, ugy tetszék neki, mintha egy ismeretes arczot látna; az emlitett arcz egy fiatal emberé, ki mint szeméből könnyen olvashatni, nem találta föl a puskaport. Koronként zsebéből valami enni valót szed elő, mit szórakozottan dug szájába, állkapczájával megőröl s egykedvüleg nyel le.

Alexandrin ur a füszerárus fiát, Jenny kedvesét, monsieur Fanfant ismeri meg benne. A költő elragadtatva, hogy valakit talált, kivel tanitványáról beszélgethet, elhagyja helyét s monsieur Fanfan mellé ül.

— Tehát tudja ön, fiatal ember, hogy ő most szinésznő? Kétség kivül csak azért van ön most itt, hogy őt játszani lássa, hogy diadalának tanuja lehessen?

A fiatal ember az agg férfit, ki e kérdéseket intézi hozzá, eleinte a bámulás minden jelével szemléli, végre fölkiált:

— Ah csak most ismerek önre! Ön ugyanaz, ki egy reggel Jenny kisasszonynyal egy esernyő alá rejtezett.

— Épen az, helyesen! Akkor egy jelenést próbáltunk; én valék első tanítója; én valék, ki benne a szent tüzet gyujtám.

— Ah tehát ön gyujtá a szent tüzet?

— Azt akarom ezzel mondani, hogy én valék az első, ki hivatását, tehetségét elismerém, és merem mondani, fönntartám és ápolám.... merem mondani.... de, fiatal ember, ugyan mit eszik ön?

— Mazsolát, hogy felvonások közben időm teljék.

— Igaza van önnek, fiatal ember, tökéletes igaza, ez üzi az időt, ez mulattat. Látni fogjuk őt játszani, tanui leszünk diadalának, lélekszakadtig tapsolunk neki. De ördöngös soká kezdik. Nemde, fiatal ember? Azonban, hogy az én időm is teljék, adjon egy pár mazsolát.

— Szivesen, öreg. Nyuljon bal zsebembe.

— Oh, ez nem illenék.

— Sohse szégyenelje magát; én megengedem.

Az irástanitónak több se kellett; száraz kezeinek egyikét Fanfan kabát zsebébe meriti, s a csaknem feneketlen üregből egész marok mazsolát emel ki.

— Ugy-e bár, fiatal ember, kérdezi, egyik mazsolát a másik után gyomrának őrvényébe szállitva, ön szereti Jenny kisasszonyt?

— Igen, uram, s ugy látszik, hogy most is szeretem.

— Ugy látszik? hát nem bizonyos ön benne?

— Ah uram nagyon is az vagyok, válaszol monsieur Fanfan 48 fontos sohajjal.

Az öreg költő végtelenül megilletődött; de a helyett, hogy sirna, csak orrát dörgöli meg, s kérdi:

— Ön el akarta venni e bájos Jennyt? Ah, fiatal ember, ez a mazsolája remek. Ön boldog lett volna, ha Jennyt nejének nevezhetendé.

— Igen, uram, elég bolond valék hinni, hogy ez által ő is boldog fogna lenni.

— Elég bolond? ez igen is keményen van mondva. De miután már kiszalasztá ön e szót, engedjen meg, ha azt mondom, hogy ön részéről nagy önzés és igaztalanság lett volna, e fiatal lyánykát ragyogó pályája folytatásában gátolni. Gondolja el csak, ily rövid idő alatt mily kedvezőekké változtak körülményei! Jenny most a harmadik emeletben lakik . . . igen szép butorzata van . . .

— Hogyan, már most? s mindezt a szinháztól!

Alexandrin nem felel; látja, hogy monsieur Fanfan oly dolgokról kezd elmélkedni, melyek füszerárusnak nem valók. Hogy a beszédnek más fordulatot adjon, ujra szomszédja zsebébe sülyeszti kezét, ezt mondva:

— Jól tette ön, hogy e gyermekségeket magával hozá, mert ugy látszik, még igen soká tart, mig a komédia elkezdődik.

— Ha Jennynek, folytatá Fanfan, csakugyan van annyi tehetsége, hogy a szinpadon szerencsét tesz, azt mondom, jól tette, hogy nem jött hozzám, ha nincs tehetsége . . . .

— Csitt, fiatal ember, kezdődik.

Az első darab foly. Jennynek csak a másodikban van dolga, mely ma először adatik. A közönség, kiváncsian az uj müvet, melynek kedveért seregle össze, megismerni, az előbbenire semmi figyelmet nem fordit.

Az öreg költő s az ifju füszerárus alig várják a második darab kezdetét, Jenny föllépt-tét.

Az első darab valahára véget ért. Rövid szünet után elkezdik a másikat. Jenny fiatal haszonbérlőné személyében jelenik meg; öltözete oly bájoló, hogy minden ember előtt szebb-

nek látszik, mint valaha. A tetszés suttogása hallik minden felől.

— Jenny igen kedves!

— Valóban szép nő!

— Hamis két szeme van!

— Ajka csókra termett!

— S mosolya varázsló.

Monsieur Fanfan, Jenny nézésébe merülve semmit sem szól, épen semmit; az öreg költő nyugtalanul mozog helyében, s koronként halkan mondja magának:

— Az a bal kar, milyen szögletes! jobban hátra a fejet! Oh én istenem, már nem emlékszik arra, mit neki százszor mondtam hogy nyakát igen kinyujtja, hogy roszul fordul meg. Mind a szinpadon, mind az életben, nagy mesterség, jól megfordulni.

Az első felvonásnak vége .... a második kezdődik .... az uj darab rosz, s a szinésznő nem jó .... Jenny gyakran megakad. A közönség eleinte dörmögni, kis idő mulva fütyülni kezd.

— A fütty nem Jennyt illeti, hanem a darabot, szól az öreg ember fiatal szomszédjához.

— Én ugyan nem értek hozzá, válaszol monsieur Fanfan, de ugy tetszik, mintha Jenny kisasszony sem volna jó kedvében.

Igaza van. Jenny még nem szokván meg a közönség szeszélyeit türni, jelenésről jelenésre nyugtalanabb lesz, s mind inkább zavarodik.

Most minden felől hangzik a fütty . . Jenny elájul . . . . a függöny borzasztó zaj közt legördül.

Alexandrin, mint mennyköütött ül, s nem mer szólni. A közönség távozik. Az öreg költő s a fiatal füszerárus leghátul maradnak, aztán ök is mennek.

A Boulevardra érkezve monsieur Fanfan ezt kérdi kisérőjétől:

— S ezt uram, ezt nevezi ön diadalnak ? Én részemről halálos szenvedéseket állottam ki mellette, s a világ minden kincséért sem akarnék többé ily diadal tanuja lenni. Igen, ha csak kettő vagy három fütyöl, megbotoztam volna öket, hogy elhallgassanak . . . . de annyian voltak, az egész szinházzal csak össze nem veszhettem.

— Drága barátom, szól az agg férfi, ismétlem önnek, hogy a közönség csak a darabot fü-

työlte ki. Hogy Jennynek oly gyalázatos szerepe, ennek a költő oka. Nem ő csinálta magának a szerepet.

— Ah, ez mindegy, uram! Én nem értek ugyan a dologhoz, de ugy látszik, mintha Jenny kisasszony nem tanulta volna jól meg szerepét.... Tévedhetek, de abban bizonyos vagyok hogy ha Jenny kisasszony játszik, soha többé a szinházba nem megyek. Jó éjszakát, uram, azt tartom, sokkal jobb leendett rám és Jennyre nézve, ha benne a szent tüzet soha föl nem gyujtotta volna ön.

Ekkor még egyet sohajt s elhagyja Alexandrin urat, ki mélyen elszomorodva ér lakába.

— A fiatal lányka korán lépett fel, szól magában; még egy évig tanulnia kellett volna tőlem.

VIII.

Az öreg másnap reggel pontosan ott terem fiatal tanitványánál. Szomorun, leverten, betegen találja ezt, a lányka kéri őt, foglaljon helyet az asztalnál, melyen a reggeli áll, mihez ő nem is nyul; de mig vendége elégtételt sze-

rez éhes gyomrának, ezer kérdéssel ostromolja öt.

— Nos, mit beszéltek felőlem?

— Átalánosan azt beszélték, hogy a darab mit sem ért....

De felőlem mit beszéltek?

— Hogy csinos, szép volt önnek öltözete, különösen főkötője; ah mily pompás főkötő!

— De játékom.... tehetségem?....

— Azt mondák, hogy a darabot tetemesen meg kell röviditeni.

— Mindig csak a darabról beszél ön..... azt akarom tudni, mit szóltak én felőlem..... feleljen ön egyenesen, őszintén....

— Ah, drága barátnőm, mit szólhatna az ember oly szinésznőről, kinek szerencsétlensége oly darabban lépni föl, mely megbukik? Sajnálják öt; ez az egész mit tehetnek. Önt is sajnálták, nagyon sajnálták; különösen monsieur Fanfan; ön ismeri öt, azt a fűszerárust, ki önnek azon szép aszalt szilvákat hozta, ki ki önt nőül akarta venni.

— Hogyan, tehát ő is ott volt a szinházban?

— Épen mellett em ült.

— S még fütyölt is a többiekkel?

— Félre ismeri ön a szegény fiút. Inkább meg akarta verni a fütyölőket, de igen sokan voltak!

— Ah, mily este! .... Szemeim kápráztak, s majd megfúltam! Oh, én istenem, nem minden rózsás a szinházban .... a szinpadnak tövisei is vannak .... most látom át....

— Ha a szinpad tövistelen rózsa volna, drága barátnőm, az egész világ komédiás fogna lenni. Hanem azért ne csüggedjen ön..... Természetes, hogy egészen máskép leendett, ha ön tanácsomat követve, nem lépett volna fól oly korán. Okvetlenül szükséges, hogy még egy évig tanuljon ön.

Jenny kisasszony ajkába harapott, összeránczolá szemöldeit, s csak igen szórakozottan hallgatá őt. Aztán fölemelkedék s szóla:

— Ezerszer bocsánatot kérek, kedves Alexandrin ur, mennem kell.... próbánk van....

— Ah, értem! A próbát nem szabad elhanyagolni. Engedje meg, hogy rögtön távozzam .... mert a hivatal mindenek előtt? Mikorra

kivánja ön, hogy ismét eljőjek, uj tanitásokat adandó?

— Még magam sem tudom bizonyosan. De hiszen most már tudom, hol lakik ön. S ha rá érek majd megizenem önnek.

— Nagyon jól van; egyébiránt hébe-hóba hivatlanul is meg fogom önt látogatni. Hisz megengedi?

— Bizonynyal, bizonynyal! Tehát a viszontlátásig, Alexandrin ur!

Az öreg tanitó fölveszi kalapját s megy. Haza érve lelkéből örvendve dörzsöli kezeit mert — minála már rég nem történt — jól reggelizett, s azon fölül oly reménynyel jött haza, hogy Jenny kisasszony ujra veend tőle tanitási órákat, s aztán majd igen gyakran hivandja meg reggelire, mert Alexandrin Triptolomeus Erasistratus, mint minden lángész, kissé kotynyeles.

Nyolcz nap mulik el, az öreg tanitó naponként várja, hogy Jenny őt hivatja. Miután ez nem történik meg, eltökéli, hivatlanul tisztelkedni nála.

Lakához ér s kérdi a kapust, honn vane még Desgrillons Jenny kisasszony? A házőr egy darabig szemléli őt, aztán szól:

— Jenny kisasszony nincs itt.

— Tehát máskor jövök, de mondja meg ön neki, hogy Alexandrin ur, ki egy hétig türelmetlenül várta izenetét, itt volt, mintléte felöl tudakozodni. Érti ön?

A gazember nem felel. Ezen emberfajnak szokása, kopott ruhák iránt igen gorombának lenni.

Távoztában igy szól az öreg:

— Bizonyos vagyok benne, hogy holnap hivatni fog.

Szegény Alexandrin, csalódtál.

A jó öreg nem resteli az utat... még egyszer, kétszer, háromszor megy oda, de a kapus mindig azt mondja:

— A kisasszony kiment, vagy a kisasszonynyal nem lehet beszélni.

Ez keseriti az öreget. Egy reggel, midőn ismét kérdezősködik s ugyanazon elutasitó feleletet kapja, igy szól haragosan.

— Jenny kisasszonynyal nekem igazság szerint mindig kellene beszélhetnem; nekem, ki tanitója vagyok, ki első drámai tanulmányait vezérlém, ki belőle Marst csináltam volna, ha nem lett volna olyan önfejü. Most, házőr, mondja

meg Jenny kisasszonynak, hogy soha sem fogom többé meglátogatni; ha látni kiván, tudja lakomat: hivathat vagy maga jöhet hozzám. Mondja meg ezt neki, kapus, az én nevemben.

Felelet helyett a kamasz bevágja laka ablakát az öreg orra előtt. Ez megy, de most nem dörzsöli kezeit.

— Ó a nők, a nők! sohajt magában mélyen elkeseredve. Cato azt állitja, hogy a bölcseség és ész össze nem fér a nők lelkével. Catull is ismeré e gyönge, hálátlan nemet. A nők esküi, mondja ez, a szél szárnyára s a habok felszinére vannak vésve. Mától kezdve Cato és Catull véleményén vagyok, s azt mondom Virgil barátommal:

„Varium et mutabile semper foemina!"

Az idő haladt. Az öreg mit sem hallott tanitványa felöl. Szándékához hiven, azóta nem keresé fel őt többé, mindazáltal az agg költő szive mélyében Jenny sorsa iránti részvét szendergett, s valahányszor kiment, első gondja volt, minden szinlapot átolvasni, hogy egyiken vagy másikon tanátványa nevét megtalálja.

De soha sem látta a többi szinésznők sorában e nevet: Desgrillons Jenny.

— Ez igen különös! szóla magában. Nagyon ritkán kell föllépnie. Vagy tán más nevet választott volna. Könnyen meglehet, hogy az előbbenit igen egyszerűnek találta. Szegény gyermek! Nem a név az, a mi tehetséget ád; a tehetség az, mi nevet szerez.

IX.

Azóta fél év mult el.

Az öreg költőnek még igen gyakran jutott eszébe a hárfautczai csinos Jenny, kit elébe tett a „boulevard-saint-martininek"; erre is gondolt ugyan, de már nem olvasá oly sokszor a szinlapokat, mert nem akarta őt többé játszani látni, félve, nehogy, mint azon estén, szerencsétlenségének legyen tanuja.

Egy szép napon az öreg férfi, miután néhány irási órát adott, mivel az egész nap szükségeit ellátta, rendes sétáját egész a Boulevard de la Madeleine-ig nyujtá, s egyszerre, a nélkül, hogy akarná, a virágpiaczon terem.

Csodálja a gyönyörü helyet, de bámul, hogy itt oly kevés ember van. Valóban kevesebb virágot látni itt, mint a két másik helyen,

de mégis eleget, hogy belőle egy kosárkát megtöltsünk, „annak számára, kit szeretünk.“

Miután a virágbarát, egyik cserepet a másik után költői áhitattal megszagolta, szokása szerint viola-tőt keres.

De a Magdolna-téren, fájdalom, a közénséges virágok a leggyérebbek.

Még mindig keresi kedvencz virágát, midőn rögtön egy igen szép, félig födött hintó áll meg, melyből egy fiatal hölgy lép ki, és sylphkönnyüséggel lebeg a virágok közt. Ez ifju nő, ki olasz szalmakalapot visel, mely arczát elrejti, majd e, majd ama cserép előtt áll meg, a nélkül, hogy valamit találna, mely elég szép volna, választását lebilincselni.

Végre egy gyönyörü cameliának sikerül, az ifju sylph tekintetét lelánczolni. Hozzá közeledik a virághoz, hogy megvegye; a camelia mellett az öreg Alexandrin áll, ki ott egy szerény violát födözött fel. Ez egy ismert hangot hall, megfordúl, megpillantja a hölgyet, s vidáman meglepetve kiált föl, mert az Jenny.

Ez is megismeri a régi barátot, nyájasan mosolyog feléje, oda nyujtja finom keztyüs kezét s szól:

— Ugy látszik, hogy Párizs minden virágpiaczán találkozunk.

— Igen, igen csaknem ugy van, azt kell hinnünk, hogy ez több, mint véletlen, hogy rendeltetés.

— Fogadni merek, hogy ön ismét violát vesz.

— Azt keresek. Én hű és állandó vagyok, én! De ön? ön? Ma cameliát vesz ön. Önnek nincs kedvencz virága, mint látszik, mert ma rózsát, holnap cameliát szeret.

— Ön haragszik rám . . . és valóban, meg kell vallanom, hogy azt joggal teszi, mert én megbántottam önt . . .

— Mélyen megbántott, fiatal barátnőm!

— Ne kössünk békét?

— Ki tagadhat meg valamit fiatal szép nőtől? Megengedi ön, hogy cameliáját vigyem? Tudja ön, hogy ez már hivatalom . . .

— Legyen, de csak egy föltét alatt, hogy velem együtt kocsimba ül, s engem haza kisér.

— Nem lakik ön már a Boulevard Saint-Martinon?

— Kis idő óta egy nagy szállásom van a rue d'Antinban.

— Már nem a harmadik emeletben?

— Most az elsőben lakom. Jöjön, öreg barátom!

Alexándrin fölveszi a cameliát, mely még nehezebb, mint a rózsa volt, de önszeretet kettőzteti lépteit; büszkesége Jennynek szolgálhatnia.

A virágpiacztól tiz lépésnyire áll a hintó; Jenny belép, az öreg kétkedik egy pillanatig; Jenny kezét nyujtja neki, az inas elveszi tőle a cameliát, s besegiti őt.

A szegény jámbor azt sem tudja, hol van, miután már jó ideig ült a villámként rohanó hintóban egy fiatal, szép hölgy előtt, ki cashemirt, csípkéket, tollakat visel.

Az öreg, ki azt hivé, hogy álmodik, szemeit dörzsöli. Életében még sohasem ült ily hintóban. A mellettök elmenők kiváncsi pillanatokat vetnek be, minden piperkőcz előszedi szemüvegét, s Alexandrin ur elég hiu azt hinni, hogy mind ez őt illeti!

Nem sokára befordul a hintó a rue d'Antin legszebb házainak egyikébe; az udvarba mennek; az inas megnyitja a hintó-ajtót, s elveszi az öreg urtól a cameliát, mit ő őszintén szólva,

épen nem restel; aztán követi az ifju barátnőt, ki egy szobába vezeti őt, hol minden csinos, pompás.

Miután egy ázsiai fényüzéssel butorzott teremen áthaladtak, selyem s cashemirral födött szobácskába lépnek, hol a fényes napvilágot háromszoros függönyök sötétik.

Jenny jelt ad öreg tanitójának, hogy üljön melléje a pamlagra. Alexandrin, ki nem tartózkodhatik, az őt környező pompát bámulni, csodálni, csak a pamlag szélén mer helyet foglalni, lassan mormogva magában:

— Ah mi szép, mi gyönyörű, mi dicső! Drága Jenny kisasszony, melyik szinpadon játszik ön most?

— Mindenek előtt tudja meg ön, hogy már nem vagyok Jenny kisasszony. Most Saint-Eugéne asszonynak hinak.

— Saint-Eugéne asszonynak? Ej, ej, ez sokkal büszkébben hangszik.

— Továbbá, már nem vagyok szinésznő. Ezelőtt négy hónappal lemondtam a pályáról, melyen ezer unalmat, ezer kellemetlenséget nyugottan kell türni. Hiszen emlékszik ön még azon darabra, melyben . . .

— O, ilyesmit nem igen feled az ember! A hangászkarnál ültem, egy jóravaló füszerárus, monsieur Fanfan, mellett, ki testvérileg osztá meg velem aggalmát és mazsoláit . . .

— Midőn más nap meglátogatott ön, nem akará egyenesen kimondani, hogy önnek sem tetszettem. Hiu bolond én! A helyett, hogy átláttam volna, miszerint önnek tökéletes igaza volt, boszankodám, mert hiuságom sértve érzé magát, s azért, öreg, érdemes barátom, kapusomnak azon parancsot adám, hogy önt, valahányszor meg akar látogatni, elutasitsa.

— Tizedik látogatásom után nem kételkedém többé, hogy ön nem akar engem látni.

— Bocsásson meg ön e nagy hibámért, jó tanitóm! Imádóim hizelgései fölforditák fejemet nagy tehetségnek hivém magamat, ámbár, mit, fájdalom, csak most látok át, fölötte középszerü voltam. Kifülyöltetém, és . . . kétségbe estem. Tudja isten, mire vitt volna kétségbeesésem, ha nem jelenik meg egy védangyal, ki gondjába fogadott. Ekkor tájban ismerkedtem meg egy igen öreg, de igen gazdag s igen előkelő urral; ő azon este, midőn kifütyöltek, láta játszani, s annyira megszeretett, hogy szivét és

vagyonát, hintaját s mindenét, mit tőle kívántam, lábaimhoz raká oly föltéttel, hogy a szinpadról lelépjek s egyedül az övé legyek. A pillanat igen jól volt választva; megutáltam a szinházat; a fenyüzést szeretém, s ajánlatait elfogadám. Azóta e szálláson lakom; vannak szolgáim, hintóm, lovaim s azon öntudatom, hogy minden vágy, mit kimondok, rögtön teljesül.

Az öreg tanitó, ki fiatal, tanitványára kissé furcsa arczczal hallgatott, fejét rázá, aztán szóla:

— Bámulandó, mennyire megváltozott Jenny kisasszony, mióta, mint Saint-Eugène asszonyság, boldognak érzi magát. Önnek — bocsásson meg az öreg embernek őszinteségeért — nincs meg többé amaz ifjui frisesége, amaz ép egészsége, mely akkor, midőn még a Hárfa-utczában, a hatodik emeletben lakott ön, bájos arczát szépité. Ön most — de ne vegye rosz neven — igen halovány; arcza beesett, szeme nem oly tiszta, mint különben. Bocsásson meg, ha szavaim elbùsitják önt; de el kell mondanom . . .

— Oh az semmi. Most minden tánczmu-

latságot, minden estélyt meglátogatok, átvirasztom az éjeket, s ez fáraszt, megengedem, de mit árt? A halványság előkelő szin . . . igy igen csinosnak tartanak . . .

— S férje, Saint-Eugène ur, mit mivel? Hol van? Nem fog ön neki engemet bemutatni?

— Ha Saint-Eugène ur itt van, felel a hölgy mosolyogva, senkit sem fogadok el. De négy óra előtt soha sem jő meg. Ha tehát beszélni akar ön velem, kedves barátom, reggelenként látogasson meg . . . akkor azután együtt fogunk reggelizni; emlékszem, hogy ön kissé nyalánk; a legizletesebb dolgokat tálaltatom ön elé. . . .

Az öreg felemelkedik, fölveszi rosz kalapját, melyet a szőnyegre tett maga elébe, meghajlik s komoly hangon szól:

— Saint-Eugène asszonyság, van szerencsém önnek jó napot kivánni.

— Hogyan, az én drága barátom, s tanitóm már el akar hagyni?

— Igen, Saint-Eugène asszonyság, még ma két tanitási órát kell tartanom. Ah, soha egyebet nem kellett volna tennem!

— De csak nem sokára ismét meg fog ön látogatni? Itt igérem önnek, mindig honn találand, ha négy óra előtt jön.

— Elég, Saint Eugène asszonyság; ezt megjegyzem magamnak. Maradjon ülve, Saint Eugène asszonyság, kérem!

S megy. A lépcsőn ezt mondja:

— Ah, ez nekem nem tetszik! A fiatal lyányka most oly uton jár, melyet nem szeretek; elhagyá a szinházat, melyre, mint hivém, oly nagy hivatása volt; de ugy látszik, még több hivatást érez cashemirokhoz és tollakhoz. Az öreg Triptolomeus, nem látogatja meg öt többé, bár mily jó reggeliket igér is. Én torkos vagyok, az meglehet, nem is akarom tagadni, de torkosságom soha aljas tettekre nem vezérel. Mától fogva Jenny kisasszonynak, ki most Saint-Eugène asszonyságnak hivatja magát, s kinek oly férje van, ki csak négy órakor jő haza, nem szabad átlépnem küszöbét.

X.

Alexandrin épen végig ment az udvaron, s a kapuhoz közeledék, midőn egy fiatal ember

portékákkal rakott kosárral az udvarba lép, s az öreg emberrel összeütközik.

— Uram fia! kiált föl Alexandrin, fölütve szemeit ugyan szépen vigyáznak....

De ugyan e pillanatban megragadja amannak kezét, s szól:

— Ah, ön az, monsieur Fanfan?

— Igen, én vagyok. Oh, csak most ismerek önre! Ön az a bizonyos tanitó, az a bizonyos szerző....

— Én valék, fiatal barátom. Most ismét az vagyok, a mi voltam, irástanitó. Öreg korában megjön az embernek az esze. De hova tart ön, monsieur Fanfan?

— Portékát hozok, melyet nálunk megrendeltek.

— E házba?

— Igen, édes ur!

— Kihez, ha szabad kérdenem?

— Hát.... hát.... megálljon ön csak, nevét elfeledém;.... aha, most jut eszembe, Saint-Eugène asszonyhoz.... oh, ennek igen gazdag, előkelő asszonyságnak kell lennie, mert a legfinomabb czukrot s kávét rendelé meg, a mit csak birunk.

— Ön tehát valóban Saint-Engène asszonyhoz akar menni? kérdé a költő, a füszerárust visszavonva. Bocsásson meg, fiatal barátom, ha előbb valamire figyelmeztetem. Tudja ön, ki ama hölgy, kihez menni akar?

— Nem .... azonban csak fizesse ki készpénzben a mit vesz, s nekem mindegy akárki.

— Nem igen lesz mindegy, ha megtudja ön, hogy e hölgy, kinek az első emeletben pompás szállása van, e hölgy, a ki cashemirt és tollakat hord, e hölgy, kinek kocsija, lovai vannak, e hölgy, ki most cameliákat vesz, nem más, mint Desgrillons Jenny; azon Jenny, kinek egykor, midőn még képeket szinezett, ön nejének kellett volna lennie.

— Jenny! kiált Fanfan, levéve a kosarat, fejéről, s egy kőre tevén, Jenny! Hogyan, nagy asszonyság lett belőle? Ily rövid idő alatt oly nagy gazdagságot szerzett? Ah, kedves ur, most látom, már, miszerint igaza volt önnek, midőn mondá, hogy a szent tüzet benne fölgerjesztette. Most látom, Jennynek is igaza volt, midőn mondá, hogy jobb müvésznőnek, mint fűszerárusnénak lenni. Én, én, soha nem vehettem volna neki hintót, lovakat, cashemirokat,

szegény Fanfan én! De, hogy ily házat tartson, az operánál kell lennie.

— Nem, ő nincs az operánál.

— Tehát tánczos?

— Az sem, s mégis nagy ugrásokat tesz, folytatja az öreg nagyot sohajtva, s sovár pillanatot vetve a kosárba, melyben, azonban, étvágyának nagy fájdalmára, minden zacskó be volt kötve; ő még csak báb-komédiánál sincs .... elhagyta a szinházat.

— Elhagyta? kérdi Fanfan álmélkodva. S mégis szerencsét csinált? Tehát valami gazdag férfi vette el? Igen, igen, férjhez kellett mennie, mert hiszen Saint-Eugène asszonyságnak hiják. Kérem, ismeri ön azon boldogot? Ki és mi Jenny férje? Franczia pair?

— Férje? hm! ugy hiszem, oly kevéssé Franczia pair, mint nyúlbörkereskedő; gondolom ..... ah, drága barátom, a nők, a nők! Látja ön, fiatal ember, már Virgil mondá: „Varium et mutabile semper foemina.“

— Kedves ur, mond Fanfan, a kosarat ismét fejére téve, én nem értek ugyan latinul, de tudom, mit akar ön mondani. Ah Jenny, Jenny! Ennyire kellett jőnöd! Tehát azért nem akartál

nőm lenni? Oh, miért kellett ezt megérnem! De mit jajgatok? Ha ő boldog, én is az vagyok s akkor csak egy kivánságom van, hogy örökké az legyen. De azt nem kivánhatja, hogy én adjak el neki czukrot és kávét, oh nem! máshova is küldhet; czukrot, kávét mindenütt kapni. Én, nem láthatom, nem akarom öt látni többé! S tudja ön, uram, miért? Sziven megrepedne Isten önnel, isten önnel, s ejtsen egy szánakozó könnyet szegény Faufanért, ki semmi szentebbet nem ismert a földön, mint azon Jennyt, ki rám nézve már örökre el van veszve Isten önnel, uram, isten önnel:

Könnyes szemekkel távozik a fiatal ember; az öreg költő utána néz, s szól:

— Jó ficzkó ez a füszerárus! Ha neki lettem volna, épen igy teendék; én is visszavittem volna áruimat. Hanem egy pár latot csak mégis adhatott volna nekem e kávé- s czukorból! Ah, mily régen nem ittam kávét! De semmi. Monsieur Fanfannak mind a mellett is jó szive van. Oly asszonynak, ki megvete bennünket, még kávéját se édesitsük meg!

Szomorun és leverten, egy könnyel szemében, sok éhséggel gyomrában, tér az agg irás-

tanitó kis czellájába, igérve magának, hogy Saint-Eugène asszonyt soha többé meg nem nézi, s virágot nem vesz a Magdolnatéren.

Szegény költő!

XI.

Az idő az örök mozgás; soha meg nem áll; fáradatlanul halad előre.

Ismét fél év zugott el a mulandóság tengerébe.

Az agg férfi még mindig ápolá a muzsákat, kik neki mit sem használtak; ő boldogtalan volt; mert nem vala senkie, kivel a szinházról fecseghetett, kivel uj szomorujátékainak tervét közölhette volna. Ah, hányszor gondolt ily pillanatokban Jennyre, ki őt oly jósággal hallgatá, akkor, midőn még a Hárfa-utczában, a hatodik emeletben lakott; akkor, midőn még a babszemjankót s hamupipőkét szinezte; akkor, midőn még nem sülyedt le Saint-Engène asszonynyá.

Gyakran midőn Jennyre gondolt, kedve lett volna sirni s a vizbe ugrani.

— Bizonyos vagyok benne, szólt magában hogy még most is örömmel figyelne rám, mert

meg kell vallanom, hogy irántam mindig nyájasnak mutatkozék, s mostani helyzete sem tette irántam büszkébbé; de én nem láthatom őt többé, nem szabad látnom .... ezt föltettem mert a Saint-Engène asszonynyali társalgás nekem nem tetszik ....

És mégis mindig Jennyre gondolt .... ő volt egyetlen eszméje. Az Alexandrin korabeli ember nem változékony hajlamaiban, ez években uj érzelem nem üzi el az előbbit, s az ember hü marad, bár szive megszakad. Az agg férfi minden lehetőt elkövetett, hogy hiven önmagának adott igéretéhez, Jennyt soha többé ne lássa; de e határzat, bár eleinte sziklaállásu volt, lassanként ingadozni kezde, végre még okokat talált, fontos okokat, hogy azzal ismét fölhagyjon.

— Meg kell vallanom, szólt magában, én e fiatal lyányka iránt igen keményen, kegyetlenül viseltem magam. Ő ellenben, midőn utószor nála voltam, oly jónak, oly nyájasnak mutatkozék; a Magdolna-téren hintajába ültetett; átlátta irántami igaztalanságát; bocsánatot kért tőlem; mi nagy ritkaság; ilyesmi nem mindennap történik. És, ha jól veszszük, nem lehetné-

nek-e neki szinte szemrehányásai? Nem én voltam-e oka, hogy fölhagyott a képszinezéssel? Nem én lelkesítém-e a szinház iránt? O igen; akkor igen roszul cselekedtem, és most, most már ne gondoskodjam róla, most teljesen elfeledjem? Nem, nem, ez nem megy; ez hálátlanság, kegyetlenség, gyalázat lenne! Mi közöm nekem Saint-Eugène asszonyhoz; hisz én csak a jó Jennyt látogatom meg. Az roszul lenne, ha ezt a mazért elhanyagolnám, annyival inkább, miután őt utójára oly változottnak, oly haloványnak látám. Nem szabad tovább kétkednem, meg kell őt látogatnom, csak egyetlen egyszer, hogy megtudjam, mint van.

Egy reggel, miután kabátját, kalapját megkefélé, Jenny laka felé tart; már körülbelől nyolcz hónap óta nem látta Jennyt. Mint dobogott szive, midön a rue d' Antinba lépett. Nem tudta a háznak számát, de ezrek közül ki ismerné remélé, mert a legcsekélyebb tárgy is, mely bár mikép vonatkozik a lényre, kinek sorsa iránt forró részvéttel viseltetünk, eltörölhetlen vonásokkal vésődik lelkünk mélyébe. Még tiz, husz év mulva is emlékezünk azon öl-

tözet szinére, melyben először láttuk kedvesünket.

Az öreg minden házat megnéz, mely mellett elmegy; a tájra érve, hol, mint gondolja, annak fekünnie kell, melyet keres, a fekete posztóval bevont kapu alatt halottas kocsit lát. Illetődve megy el mellette, s megemeli kalapját; aztán tovább megy, Jenny lakát keresve; már tul jött házán, gondolja; ismét visszatér, s a fekete kocsi még is ott áll.

E szomoru jelenet leirhatlan bánattal tölti el, tovább rohan, Jenny lakát keresve, s nem találhatja.

Ujolag visszatérve, a fekete kapus ház előtt áll meg; bizonyos benne, hogy Jennynek itt kell laknia; egy eszme villan át agyán, mely ereinek minden vérét megfagyasztja; nem akarja hinni, hogy Jenny e házban lakik, de minél tovább szemléli a feketébe vont ajtót, annál bizonyosbbá lesz, hogy az ő háza előtt van. Vigasztalni akarja magát:

— Hát mi nevezetes van abban, hogy azon házban, hol tanitványom lakik, valaki meghalt? Párizsban annyian laknak egy födél alatt; a harmadik emeletben meghal valaki a

másodikban házasodik, az elsőben születik; ez igen gyakran történik.

Az öreg az udvarba lép. Ott van a koporsó. E látványnál minden vére szivéhez fut; elmegy mellette, a háznesternét keresi, megtalálja, s kérdi tőle tördelt hangon:

— Nem ez a ház, melyben egy Saint-Eugène asszony nevezetü fiatal hölgy lakik?

A kapusné egy pillanatig szemléli őt, a nélkül, hogy felelne, végre kétkedve szól:

— Igen, uram, igen, e házban lakott.

— Elhagyta e házat, kihordozkodott? kérdi félénk feszültséggel. De én istenem, miért nem felel ön?

— Ön talán rokona, talán atyja Saint-Eugène asszonynak?

— Barátja vagyok; de minek e kérdés?

— Most megmondhatom önnek az igazat; ama hölgy, kit ön keres, nem lakik már az első emeletben, most itt lakik, itt, mond a hölgy zokogva, s a koporsóra mutat mely az ajtó előtt áll.

— Lehetséges-e! kiált a férfi velőig ható hangon, mit, e jó, szép, e fiatal Jenny...

— Tegnapelőtt halt meg. Már egy idő óta

betegeskedett, de egy orvos sem tudhatá ki, mi baja. Egy hónap óta ágyban feküdt, s azt nem is hagyá el többet. Éjjel, nappal sirt, és senki sem tudta, miért?

— Szegény Jenny, szegény fiatal gyermek! sohajt a siró öreg. Ki ápolá őt?

— Én uram, a három utósó éjjel én virasztók ágyánál?

— Tudakoztak-e valami barátaí felőle?

— Egy hónap óta senki sem látogatta meg.

Az öreg könnyekre olvadt.

Fél órával utóbb megindul a halottas kocsi a rue d' Antinon keresztül. Jennyt vitte. S ki követé őt? Senki, csak az agg férfi. Ő volt az egyetlen, ki halálát megsiratta.

A gyászkocsi egy templom mellett halad el, melyben épen esketö innepeltetik. A menyasszony szép, fiatal tizennyolcz éves gyermek, a vőlegény monsieur Fanfan, a füszerárus.

Az öreg kiveszi zsebéből kendőjét s kétségbeesve sir egész a temetőig.

Jenny utósó imádója egy kis szögletet vett számára a temetőben; kis rostélyzat környéke-

zé a sirhalmat, mely oly keskeny volt, hogy alig fért meg rajta egy pár virág.

Másnap reggel az öreg szerény viola cserepet hozott, s az emlékezet virágaul azt fiatal barátnője sirjára ülteté.

— Szegény Jenny! sohajta. E virág volt ismeretségünk oka. Valahányszor violát veszek most, sirodat fogom vele ékesiteni, s könynyeimmel öntözendem. Naponként eljövők hozzád, Jennym, és megkérdezem, mint aludtál.

Alexandrin szavát tartotta. Minden nap meglátogatá bizonyos órában Jenny sirját, térdre omlott, s megcsókolá a földet, mely hamvait födé; rövid imát mormoga, s aztán halálos szomorúsággal tért vissza csendes czellájába.

XII.

Négy héttel utóbb ő is meghalt.

ÁLARCZOS BÁL.

Dumas után.

Meghagyám, hogy senkinek sem vagyok honn. Barátim egyike tolakodott hozzám.

Szolgám R . . . . Antal urat jelenté be. József háta mögött egy fekete felső-öltöny szélét pillantám meg; ez öltöny viselője kétség kivül meglátta házi köntösöm egy részét, s igy lehetlen levén elrejteznem:

— Jó, hadd jöjön! mondám fennhangon. . . . vigye el az ördög mormogám magamban.

Ha dolgozik az ember, csak a nő az, kiszabadon háborgathatja; ő az egyetlen kivétel.

Feléje közeledtem oly kedvetlen arczczal, millyen csak lehet a munkájában félbeszakasztott iróé; de olly halványnak, olly elaszottnak láttam, hogy ezek lettek első szavaim:

— Mi bajod? mi lelt?

— Oh hagyj lélekzenem, felelt, aztán majd elmondom; különben talán csak álmodom, vagy megtébolyodtam.

Székbe veté magát, s fejét két kezére támasztá.

Ijedten néztem öt; haja az esőtől nedves volt; csizmái térde, nadrágja alja sárosak valának. Az ablakhoz mentem; a kapunál inasát és kocsiját láttam — meg nem foghattam az egészet.

Észrevette meglepetésemet.

— A père-lachaisei temetőben voltam, szólt.

— Reggeli tiz órakor?

— Hétkor . . . Átkozott álarczos bál.

At nem láttam, mi összeköttetésben lehet egy alárczos bál a père-lachaisei temetővel. A kandalló felé fordultam háttal, s egy szivart kezdék ujjaim közt tekergetni spanyol hidegvérrel és türelemmel.

Midőn elkészült, átadtam azt Antalnak, tudva, hogy előtte rendesen kedves az ily szivesség.

Köszönetet inte fejével, de kezemet visszatolá.

Lehajoltam, hogy a szivart magam számára gyujtsam meg; barátom megfogott.

— Sándor, szóla, hallgass végig kérlek.

De hiszen már egy negyede, hogy itt vagy s még mit sem mondtál.

— Oh ez igen különös kaland.

Fölemelkedtem, szivaromat a kandallóra tevém, s elszántan vetém keresztbe karjaimat; s már hinni kezdém, hogy megtébolyodott.

— Emlékszel az operai bálra, hol veled találkoztam? kérdé kis szünet után.

— Az utósóra, hol legföljebb kétszáz ember volt?

— Igen; elhagytalak, a variétés-i bálba akarván menni, melyről azt hallám, hogy az nagy furcsaság furcsa korunknak közepette; te ellenzéd, hogy oda ne menjek .... balsorsom oda hajtott. Oh, mért nem láttad te ezt? te ki az életet fested. Mért nem volt ott Hoffman vagy Callot, hogy lerajzolhatták volna a bohó jelenést, mely szemeim előtt végbement? Elhagytam az üres szomorú operát, s találtam tele, vidám teremet: csarnokok, páholyok, földszin, mind megtelt néppel; körüljártam a teremet, s husz álarcz szólita nevemen s mondá meg nevét. A fő aristocratia volt ez a Pierrotok postakocsisok, kofák aljas öltözetében. Ez mind nemes, rangos, érdemes fiatal nép volt, s itt fe-

ledé a családot, müvészeteket, politikát, föltámasztva a kormányzás idejebeli estélyeket, sulyos és szigorú korszakunkban. Beszélték ezt nekem, s nem hivém! .... Fölhágtam nehány lépcsőre, s egy oszlophoz támaszkodva, mely félig elfödött, szemléltem az emberi teremtmények e hullámát, mely alattam mozgott. E minden színü dominók, e tarka, bohóczos öltözetek oly látványt képeztek, mely semmi emberihez nem hasonlit. A zene szólt s e különös teremtmények izegtek-mozogtak ezen orchestre hangjainál, melynek öszhangzata, zajgás nevetés kaczaj között hatott fülembe; egymásba kapaszkodtak karjok-, kezök-, nyakoknál fogva; hosszu kör alakult, s kerengeni kezdett, s tánczosok és tánczosnők dobogtak lábaikkal, fölverve a port, melynek atomjai a csillárok halvány fényében látszottak; s forogtak egyre sebesebben szilaj, aljas testmozdulatokkal, kicsapongó rivalgással, rendetlenül, mint részegek, kurjongva, mint őrültek, inkább dühödve, mint gyönyörködve — hasonlitottak egy lánczhoz, melyre füzve az elkárhozottak pokoli vezeklést visznek végbe a démonok korbácslása közben. E történt szemem láttára, lábam alatt; ér-

zém rohanásuk szelét; mindazok, kik ismertek mellettem elhaladva oly szókat ejtének, mikre elpirultam. Mind e zaj, mind e zúgás, mind e zavar, mind e zene áthatá fejemet, mint a termet, s már kezdém nem tudni: a mit látok, álom-e vagy való; kérdeztem magamban, nem én vagyok-e bódult s ők józanok; csaknem kisértésbe jöttem, hogy magamat e pandémonium közé vessem, mint Faust magát a boszorkánytáncz közé, s érzém, hogy akkor ugy fogok lármázni, hánykolódni, kaczagni, miként, ők. Oh, innen az őrülésig csak egy lépés. Elrémültem, kirohantam a teremből, követve egész az utcza-ajtóig a rivalgások által, melyek vadállatok barlangjából jött bőgésekhez hasonlitottak.

Megálltam egy perczre, hogy magamhoz jöhessek; nem mertem ily lélekzavarral az utczára menni; talán nem találtam volna meg utamat, talán valami hintó kerekének rohantam volna, melyet nem látandék. Ugy érzém magamat, mint a részeg, ki visszanyeri eszméletét zavarodott agyában, s látni kezdi állapotát, kinél az akarat már megvan, de nem az erő, s ki oda támaszkodik merev, bágyadt szemekkel

valami utczai sarokkőhöz, vagy a sétány egy fájához.

E pillanatban hintó állt meg a kapunál, egy hölgy lépett, vagy rohant ki belőle. A boltozat alá jött, jobbra balra tekintve, mint valami tébolyodott, — öltözete fekete domino volt, arczát selyem álarcz födé. Be akart menni.

— Jegye? szólt az ellenör.

— Jegyem? felelt, nincs.

— Váltson tehát a pénztárnál.

A domino visszament a boltozat alá, minden zsebét kikeresé, s:

— Nincs nálam pénz! kiálta. Ah e gyűrü . . .

Ujjáról egy gyémántot húza le, mely ezer tallért érhetett, s a pénztárhoz ment.

— Egy belépti jegyet e gyűrűért, szóla.

— Lehetlen, felelt a nő, ki a jegyeket osztá itt nem kereskedünk. Erre a gyémántot elejté s az lábaimhoz gördült.

Mozdulatlan állt, feledve a gyűrűt, gondolatokba mélyedve.

Fölvevém az ékszert, s átadám neki.

Láttam öt az álarczon keresztül reám szö-

gezni szemeit, egy pillanatig zavarodva szemlélt, aztán rögtön karon foga s szólt :

— Vezessen ön be, irgalomból, be kellönnek engem vezetnie.

— Én távozom, asszonyom, mondám.

— Tehát adjon ön e gyűrűért hat frankot, s oly szolgálatot teend, mellyért egész életemben áldani fogom.

— Ujjára toltam a gyűrűt, a pénztárhoz mentem, s két jegyet válték. Bementünk együtt.

A csarnokba érkezve, érzém, hogy tántorog ; mindkét kezével belém fogodzott.

— Szenved ön ? mondám.

— Nem, nem, semmi válaszolt, kis káprázat, ez az egész . . . . . A terembe vont.

Beléptünk. Háromszor jártuk körül a teremet nagy nehezen törve magunkat keresztül az álarczosok e hullámán ; társnőm minden aljas szónál, mit hallott reszkete, s én pirultam : ha megtalálnának látni oly nő karján, ki oly szókat meg mer hallgatni ; miután a terem végéhez értünk : ő egy pamlagra dölt. Én állva maradtam, a pamlag szélére támaszkodva.

— Oh, ez különösnek tetszhetik ön előtt,

szóla, de nem oly különösnek, mint előttem, esküszöm; nekem mind erről fogalmam sem volt, (a bálra tekintett) mert ily dolgokat még álmomban sem láttam. De azt irák nekem, lássa ön, hogy ő itt lesz egy nővel, s mily asszonynak kell annak lenni, ki ilyen helyre mer jőni!

Bámulva tekinték rá; ő megérté.

— S én is itt vagyok, nemde, azt akarja ön mondani? Oh de én! ez egészen más, én keresem őt, én neje vagyok. Ezeket az őrültség kicsapongás hozta ide. Oh! én, én a pokoli szerelemféltés vagyok; mindenütt keresném őt, el mennék éjjel a temetőbe, nappal, kivégzéskor, a Grévebe — pedig esküszöm önnek, uram, hogy soha csak az utczára sem mentem anyám nélkül; mióta asszony vagyok, egyet sem léptem szolga nélkül, és most ime itt vagyok, mint e többi nők, kik tudják az utat, itt vagyok egy férfi karján, kit nem ismerek, pirulva álarczom alatt a véleményért, melynek önben felőlem támadnia kell. Mindezt tudom .... Volt ön féltékeny uram?

— Borzaszton, felelék.

— Ugy hát megbocsát ön, ugy mindent tud.

Ismeri ön a szót, mely kiáltja: menj!... mint valami tébolyodott fülébe? Érezte ön a kart, mely az embert gyalázathoz, bünhöz taszitja? Tudja ön, hogy ily pillanatban mindenre készek vagyunk, csakhogy boszút állhassunk.

Felelni akartam, ekkor rögtön fölkelt, szemeit két dominóra szögezve, melyek e pillanatban előttünk elhaladtak.

— Hallgasson ön, szóla hallgasson; s azok nyomába vont maga után. Cselek közé juték, miből mitsem érték; minden fonalat láttam, s egy sem vezetett czélhoz; de e szegény hölgy oly igen fölindult vala, hogy érdektelen nem lehetett. Mint gyermek engedelmeskedém, mert a valódi szenvedély szava parancsoló, — s követők a két álarczost, kiknek egyike férfiu s a másika nő volt. Félhangon beszéltek, hangukat alig lehete hallani.

— Ez ő, monda társnőm, ez az ő hangja. Igen, igen, ez az ő termete ..... (a dominók magosabbika nevetett) .... ez az ő nevetése, szólt ismét társnőm; ez ő, uram, ez ő, a levél igazat mondott. Oh istenem, istenem!

Ekkor az álarczosok megindultak, mi folyvást követők őket; elhagyák a teremet, s

mi utánok; lementek a lépcsőkön, mi szinte; csak a boltozat alatt álltak meg, mi árnyékaiknak látszánk: egy kis rostélyos ajtó nyilt meg, ők bementek; az ajtó bezárult mögöttök.

A szegény teremtés, kit karomon tarték, elrémitett fölindulásával: arczát nem láthatám de hozzám szorulva érzém szive dobogását, teste reszketését, tagjai borzadását; valami különös volt abban, a mint e hallatlan szenvedést láttam, melynek áldozatát nem ismerém, melynek okát nem tudám. Most már ily helyzetben a világon semmiért sem hagytam volna el e nőt . . .

Midőn a két álarczost bemenni látta, s mögöttök az ajtó bezárult, egy perczig mozdulatlan maradt, mint villámütött, aztán az ajtóhoz hajolt hallgatózni; oly helyzetben, minőben volt, a legkisebb zajra elveszthetendé jelenlétét erősen szoritám meg karját, egy rugótollat meglökve fölnyitám a szomszéd szobát, bevonám őt oda, leeresztém a rostélyt, s becsukám az ajtót.

— Ha hallgatózni akar ön, mondám hallgatózzék legalább innen.

Egyik térdére esett, s fülét a választó falhoz tartá, én más felöl állva maradtam, keresztbe tett karokkal, lehajtott fővel gondolkozva.

Mind az, mit e hölgyön láthattam a szépség typusának látszott; arczának alsó része, mit az álarcz el nem födött, ifjui kerek, sima volt; ajkai finomak, pirosak valának; fogai, miket a fekete selyem, mely odáig ért, még fejérebbekké tett, kicsinyek, rendesek, ragyogók; keze mintha öntve lett volna; termete sugár; fekete, selyem haja dúsan ömlött dominója csuklyájára, s a gyermeki láb melynek feje kilátszék, alig tetszett képesnek, a könnyü, kellemes légi termetet elbirni. Oh! ennek tündéri teremtésnek kellett lennie. Oh, és az, ki öt karjaiban tarthatta, ki e szerelemre termett lelket egészen birhatta, ki remegését, lázas vonaglásait szive alatt érezhette, s ki mindazt mondhatta volna, hogy: mind e szerelem az enyém, egyedül az enyém e világon számomra rendelt angyal. . . oh ezen ember! ezen ember!

Ezeket gondolám, midőn e nőt egyszerre fölegyenesedni látom; s felém fordul, s örjöngő hangon mondja:

— Uram, szép vagyok, esküszöm; fiatal

vagyok, tizenkilencz éves; mind ez ideig tiszta voltam, mint a teremtés angyala, most . . . két karját nyakam körül foná . . . most a tiéd vagyok, birj engemet.

E pillanatban ajkait ajkaimhoz érzém tapadni, s remegő, magán kivül levő egész testemen egy inkább harapás, mint csók benyomása futott keresztül; szemeim előtt lángfelhő uszott.

Tiz perczczel utóbb félholtan, zokogva tartám őt karjaim közt.

Lassanként magához tért; látám álarczán keresztül szórakozott tekintetét, láttam halvány arczának alsó részét, hallám fogáit összekoczczanni, mint kit hideg le', s mindezt még most is látom.

Visszaemlékezett arra, mi történt s lábaimhoz borúlt.

— Ha van önben egy kis szánalom, szólt zokogva, egy kis irgalom, forditsa el rólam arczát, ne kivánjon soha megismerni, bocsásson el és feledjen . . . én mindkettőnkért emlékezni fogok.

E szók után gyorsan fölemelkedék, mint a gondolat, mely elfut tőlünk, az ajtó felé rohant

fölnyitá, s még egyszer visszafordulva ezt mondá:

— Ne kövessen ön, az isten szerelméért, uram ne kövessen ön!

A hevesen becsapott ajtó bezárult köztem és közte elfödve tőlem őt, mint valami tündéri jelenést; nem láttam őt többé.

Nem láttam őt többé azóta; az elfolyt tiz hónap alatt mindig kerestem, bálokban, szinházokban, sétányokon. Valahányszor karcsu termetü, gyermeklábu, fekete haju hölgyet láttam messziről: követém, hozzá közeledém, szemébe nézék, remélve, hogy pirulása elárulandja. Seholsem találtam, seholsem láttam ..... csak éjente, csak álmaimban! Oh ide, ide eljött ő! Itt érzém ölelését, harapását, lángoló édelgését, miben valami alvilági volt; aztán lehullott álarcza, s előttem állt a leggyönyörübb arcz, majd borúsan, mintha felhő takarta volna, majd tündöklőn, mintha sugárkorona övezte volna, majd halványan, fehér homlokkal, beesett szemmel — szóval, ez éj óta nem éltem, őrült szerelemmel égtem egy hölgyért, kit nem ismertem, mindig remélve s reményeimben mindig csalódva, féltékenyen, bár jogom nem volt a

féltésre, nem tudva, kitől féltsem, s nem merve ily bolondulást senkinek megvallani, s szerelmem által azalatt üldöztetve, gyötörve, megemésztve.

E szavak után kebléről egy levelet vett elő.

— Most miután mindent elbeszéltem, mondá, fogd e levelet s olvasd.

Elevém s olvasám.

„Talán elfeledett ön egy szegény nőt, ki mit sem felede, ki meghal, mert feledni nem képes.

Midőn e levelet megkapja ön, én már nem leszek. Menjen ön a père-lachaise temetőbe, mondja meg a sirásónak, hogy mutassa meg az utosó sirhalmok között azt, melynek kövén ez egyszerü név álland: Mária, s ha ott leend ön, térdeljen le és imádkozzék.

— Igen folytatá barátom, tegnap kaptam meg e levelet, s ma reggel ott valék. A sirásó elvezete a sirhoz, s én két óra hosszat maradtam térdelve; imádkoztam és sirtam. Érted? ő volt azon hölgy! . . . a lángoló lélek elszállt, az általa emésztett test megtörött a féltés és lélekmardozás terhe alatt . . . . ott volt ő, ott lábaim

alatt, s ő élt és meghalt nem ismerve általam, ismeretlenül, s helyet foglalva életemben, mint helyet foglal a sirban ; ismeretlenül ! szivembe hideg, lélektelen holt test zárkozék, mint ott a koporsóba. Oh, fölfogod-e mit tesz ez ? Nincs többé reményem, nem fogom őt látni soha ! s én őt mindig szeretem, érted Sándor mindig szeretem őrülten, s én rögtön meggyilkolnám magamat, hogy őt viszontláthassam, ha nem tudnám hogy ismeretlen marad ő előttem az örökkévalóságon át, mint ismeretlen volt e világban.

Ezek után elvevé tőlem a levelet számtalanszor megcsókolá, és sirni kezde, mint gyermek . . .

Megöleltem őt, s nem tudván neki felelni, vele sirtam.

NAGYBÁTYÁM ÉS IPAM.

(Németből.)

I.

1814. novemberben este felé az Eifel egy laktalan magasán lovagoltam. A rövid borus nap sietni látszék e vad egyalaku tájat elhagyni; keskeny, vakitó fényvonal nyugoton, sürü ködfelhőktől környezve, volt az utósó idvezlet, melyet az a vidékre küldött, azután helyt engede sötét társnője kietlen uralkodásának. Ez nem csillagköpenye varázsában vagy a holdvilág szelid sugárékszerében vonult föl, hanem feketeszürke ködöltönyökbe burkoltan, melyek az égen komoran lebegtek, olykor a földet érinték, azután a völgyekbe függve maradtak, s ott az érkező nappal daczolának, urnőjök visszajöttét várva. Én Francziaországból visszatérő ezredemtől nehány napi szabadságra távozám, nagybátyámat, anyám testvérbátyját, meglátogatandó, ki egy faluban lelkész volt, s kitől most már nem leheték távol. Noha apám a protestans valláshoz tartozék, s én, valamint testvéreim is szinte azon hitben neveltetém, mindazáltal szü-

lőim s nagybátyám közt, ki, mint anyám katholicus volt, mindig a legbensőbb rokoni viszony létezett. A levelezés sohasem szakadt egészen félbe, s nagybátyám, a távolság daczára is, egyszer meglátogata bennünket, s apám viszonzá a látogatást kiséretemben.

Akkor nyolcz éves valék. Azóta tiz esemény teljes esztendő folyt el ismét, emlékeim azon utra s nagybátyámnál tartózkodásomra mindazáltal oly élénken maradtak meg bennem, mintha mindaz csak nehány hét előtt történt volna.

Mindenki tapasztalhatá önmagán, hogy egyes, gyakran csekély események a legkorábbi gyermekidökből, oly hiven és szilárdan vésődnek az emlékezetbe a mint ez később lehetlen. Ezt annál inkább érzenők, ha tekintetbe vennők, hogy a gyermek felfogási modora egészen különbözik az ifju- s leányétól, a férfi- s hölgyétől, s hogy tehát az azon időbeli képnek, ha később ismét látjuk, változott alakban kell látszania. Az ekkori mérték sokkal nagyobb; a hasonlitások, itéletek következtetések egészen más tapasztalatokon s föltételeken alapulnak, e szerint az, mit gyermekkorunkban bá-

multunk, csodáltunk, most már csak azért látszik figyelemreméltónak, minthogy épen ifjusági emlék tárgya, mely a későbbi látás után kellemét s ezzel létét veszti. S a mérték mégis, melylyel a dolgokat később mérjük, csak kevéssel nagyobb s tökélyesb a gyermekkorinál; hanem tehetségeink tulbecsülése, saját énünk bámulása s a mulandó javak és élvek utáni vágy — ez óriás a gyermek ellenében! Óriás, kit azonban a balsors minden érintése megreszkettet, s a ki a halál halk lehelletére szint oly könnyen dől el, mint a gyermek.

Félórai lovaglásom után az ut a kopasz tetőről lassanként a völgybe ereszkedék, s ugy tetszett, mintha ismét ráismernék a vidékre, melyet tiz év előtt mint gyermek, annyiszor átbarangoltam. Emlékeim nem csalának, mélyen alattam a völgyben pislogtak a gyertyavilágok, meredek ut elején voltam, mely a faluba vezete, hol nagybátyám már több, mint harmincz év óta gyakorlá látható áldással a lelkészi hivatalt. A mint a tárgyakat körülem jobban-jobban megismerém, az ő képe és az akkor nála töltött időé világosabban szála lelkem elé. Láttam a pap, magas, tekintélyes alakját, nyá-

jas arczát, a mint velem hosszu, szük fekete öltönyben s a bársony sipkában beszélgete, vagy aggódva rám kiálta, ha a fák legtetejére másztam, a mint apámmal a kert lugasában ült, hol mindig hosszan mulatoztak, s hova az öreg Margit aztán felszólitás nélkül a bort hozta.

Leszálltam s vezetém fáradt lovamat a meredek uton lefelé, néha megbotlott ugyan a sötétségben a sok szanaszét heverő kőbe, de nem sokára épen ért velem együtt a patak partjához, mely nagybátyámnak asztalát gyakran látta el szép, fris pisztrángokkal. A falu közepében kis dombon álló egyház órája hatot ütött, midőn a hozzá közel fekvő paplak előtt megálltam. Lovag megjelenése ily csendes falusi világban sokkal szembeötlőbb esemény, semhogy azonnal észre nem vétetnék. Hiszen a hosszu háboru is minden félelmeivel s pusztitásaival átvonult az országon, a nélkül, hogy e magányos hegyfalu rejtett menhelyét közvetlen érintette volna. Mihelyt tehát lovam dobogása a néptelen, sötét utczában meghallék, majd itt, majd ott nyilt meg egyegy kis világitott ablak s kiváncsian nézdelő fej tölté be terét, vagy az alacsony, rendetlenül épült házak nyilt ajtainál

jelentek meg a lakók, s csodálkozva hallgatóztak, ki zavarhatja még a falu esti nyugalmát. A kutyák mindenütt fölébredtek, s igy igen természetes volt, hogy az öreg Margit gyertyával, melynek lángját elébe tartott tenyerével óvta a légvonattól, csaknem a pillanatban jelent meg a konyhaajtó előtt, midőn lovamról leugrám, s neki jó estét kivánék.

Ép oly természetes volt, hogy hangomat nem ismeré, s az is, hogy még akkor is idegen madradtam előtte, midőn a setétből világa elé léptem. Csodálkozva néze rám bizalmas megszólitásomra; midőn azonban elkiáltám, — mert nagyot hallott — hogy a kis Károly vagyok, ki tiz év előtt itt volt, s kérdém, mint van nagybátyám, bámultában s örömében majd elejté a gyertyát.

—Tisztelendő ur, tisztelendő ur! monda recsegő, reszkető hangon, a nélkül, hogy nekem felelt volna, tisztelendő ur, itt van a kis Károly s egyedül ily éjszaka.

Nagybátyám azonnal megjelent, s nagy szivességgel és örömmel fogada. Ő rám néze — én rá. Én a gyermekből harczfi lettem, mellemet a vaskereszt diszité, s ama változásokon

kivül, melyek a korral, mialatt nem láta, járnak, a csaknem két évi háboruskodás fáradalmai s nélkülözései férfiasabbá tettek, mint ez különben történt volna.

Ő szinte egészen másnak látszék előttem. Nem tekintve, hogy az idő fürteit megfehérité. ugy tetszett, mintha égész alakja kisebb, egész tekintete nem oly fönséges és tiszteletet parancsoló volna, mint emlékeim festék. Gyermekkoromban föltekintékrá, s most kissé meg kelle hajolnom, midőn szives csókját viszonzám. De szép, nyájas szemei ugyanazok maradtak, s a mint vele egy ideig fecsegtem, s hozzá szokám, ismét a kedves tisztelt nagybátya lett, miként őt a gyermekévek után későbbi koromban képzelém.

Elbeszélgetők, hol ő, hol én az egész hosszu téli estét; Margitnak kétszer kelle uj palaczkot hoznia, míg minden kérdésre felelék, szüleimről, kiket magam sem láték másfél év óta, valamint saját eseményeimről. Azután meg a politika mezejére tértünk, s nagybátyám reményeit a papi választófejedelemségek ujonnani fölállitására nézve, meg kelle semmisitenem.

— Higyje ön, végzém éleselméjü értekezésemet, mindenek után, miket a bécsi gyülésröl hallék, földiek leszünk!

— Nem igen sokat hallhatál, válaszolt mosolyogva nagybátyám.

— Azt csak hallhatám, mit az egész világ beszél, felelék kissé ingerülten tudósitásim nem hitelén, ámbár még a részletek hátra vannak.

— S azok?

— Tehát, hogy az egykori választófejedelemségek Köln és Trier, Lüttich püspökség, valamint Jülich, Cleve, Berg és — az egész szász királyság Poroszországhoz fog esni. Miután hát ön itt s én Szászországban lakom, kedves bátyám, e szerint földiek leszünk, minek szivemből örvendek; mert már majd két éve, hogy porosz katona vagyok, s most, mint látja, tiszt.

— Ez mindenesetre nem lehetetlen, szólt nagybátyám gondolkodva. Ha ugy hiszed, hogy a papi választófejedelmekből mi sem lesz, nem tudom, mik lennénk tulajdonkép; — de mindegy! francziák nem maradhatunk, s mi Oroszországot illeti, attól, istennek hála, kissé távol

esünk, e szerint tehát ismét csak a kedves német honhoz tartozandunk, s ez a fődolog.

— Bizonyára ez a fődolog! mondék poharat emelve; utoljára koczczantánk, s nagy bátyám elég tág, de alacsony hálószobámba vezete.

— Adja isten, hogy jól aludjál, voltak végső szavai, s alig hogy kimondá, fáradt létemre e szép ajándékban teljes mértékben részesülék.

Addig alvám, mig az alant álló novemberi nap szemembe nem sütött; gyorsan ugrám föl, s nagybátyámat a reggelivel rám várakozva találtam. Ő már megjárta az egyházat, s ott misét olvasa, mi minden reggel hivatala kötelességeihez tartozék. Vonásain mély komolyság feküdt. — Igyál még egy csészével, szóla, már harmadszor kényszeritve, s oly hangon, mintha gondolatit erővel másfelé akarná irányozni. Az igaz, neked a kávé nem ujság, tevé hozzá, midőn ismét megköszöném, nekünk sokáig kelle azt nélkülözni, mert a nagy árt nem győztük, azért most egy csészécskével többet iszunk, az öreg Margit kettővel is. Igen fáradt lehetél, folytatá, mert sokáig alvál, én már öt óra óta ébren vagyok, minek ma azonban különös okai vannak.

— Szeretek soká aludni, bátyám, szóltam mosolyogva, s ámbár a háboru folytában majd mindig igen korán kelle kelnem, még is mindenkor erőködésembe került, s ha kénytelen nem valék, sohasem keltem korán.

— Ettől szoktasd el magad, Károly; nincs valami fölségesebb, semmi nem emeli jobban a lelket, semmi nem gyakorol tartósabb jó hatást lényünkön, mint a szép reggel élvezete. Te átalszod a nap gyermekkorát, tavaszát; ha fölébredsz, mindennapivá lett életébe lépsz, s lelked önkénytelen ily hangulatba esik. Az idő, melyben annak magát összeszednie kell, hol a természet külső csendes, összhangzó képei által önmagához vezettetik vissza, rád nézve nem is létezett. Tested ellopá azt lelkedtől.

— Ez elég borzasztón hangzik, édes bátyám válaszolék, hajlandón az ellenmondásra; s még sem győzött meg. Az éjnek sokkal több kellememe van, mint a regnek, vagy azt hiszi ön, hogy az éj minden csodái- s titkaival csak az alvásért van? Befolyása alatt mily nagyszerű eszmék keletkeznek bennünk! Ütereink jobban vernek, idegeink érzékenyebbek, fogékonyabbak, s mi az által lelkesebbek, testünk-

től kevésbbé függök. A csillagos ég benyomásairól nem is akarok beszélni, átaljában csupán az éjszaka befolyásáról szólok — ugy hiszem, minthogy nem látjuk a földet, könynyebben emelkedhetünk föléje. Mily különbség van az éjfél előtti órák érzelmei s a kora reggelieké közt! Mi költőiek, mi meghatók azok, mi józanok, s mindennapiak ezek! Nem, kedves bátyám, én éltem meghosszabbodását éjjeleken, a reggelekkel nem cserélném fel, mind a kettőt pedig élvezni nem lehet, sem a lélek, sem a test nem állhatná ki.

— A mit mondasz, felelt nagy bátyám, csak az ugynevezett nagy világ életmódjának álbölcsességi megszépitése. A nagyszerü élvezetek helyébe mesterséges ingereszközöket teszesz, melyek csak gyengén pótolják azt, mit oly föltétlenül elvetsz. Mi falusiak, kik a természettel folytonosan, szakadatlanul társalgunk, benne mindent lelünk, mire szükségünk van, lelkünk ruganyossága megtartását, kedélyünk emelkedését s testünk egészségét.

— Mit gondol ön, bátyám, jegyzém meg, a müvészek, költök s más különös tehetségü szellemek, legfenségesebb, legszebb gondolatai,

legnagyszerübb eszméi korán reggel vagy az éji csend befolyása alatt termettek-e?

— Ez oly kérdés, fiam, mire senki sem felelhet, de mi nem egy könnyen fogunk megegyezni, miután nem akarsz felhagyni a hosszu alvás élvezetével, s okokat mindenre találhatni.

— S mivel tölti ön e kora órákat? mit tett ön például ma a sötétben, midőn a természet mivel sem kinálkozhaték, midőn hideg, komor idő volt — mig engem kellemes álmok gyönyörködtetének?

—Hivatalom kötelességeit teljesitém, kedves Károlyom, melyek gyakran könnyüek, viditók, de gyakran, mint ma is, terhesek, szomorúak.

— Hogyhogy, ma? kérdém, tehát már ma valami kellemetlenség érte önt?

— Kellemetlenség? ez nem épen helyes kifejezés rá, de meg vagyok rendülve, indulva, mint mindig, midőn a halál velem egy időben áll a beteg ágya mellett.

— Már haldoklónál volt ön?

— Haldoklónál, fiam, ki viruló ifjuságában nem örömest bucsuzik a földi élettől.

— S bizonyosan meg fog halni?

— Minden emberi belátás szerint — igen. Oly esemény ez, mely kölönben csendes müködésemben szomoru kitérést képez.

— Beszélje el bátyám, a mondottak után kiváncsi vagyok többet hallani.

— Kiváncsiságod kevéssel lecsillapitom. Valamivel több háromhónapjánál, hogy levelet kaptam aláirás nélkül, melyben kéretém, engedjek egy jócsaládu fiatal leánykának menhelyet. Sorsa rövid időn jóra forduland, ugy monda a levél, ha a föntebbi kérelem teljesitése által, őt oly helyzetbe teszem, hogy egy ideig az emberek figyelmét kikerülve itt tartózkodhatik. Az ő szülei örökös hálája, valamint a jó tett ö ntudata leend jutalmam. A rendelt álczim alatti feleletem igenlő volt. Nem sokára azután egy hölgy jelent meg leányával, mind kettő, mint külsejök- s müveltségekből látszék, magasabb ranguak közé tartozék. Ekkor elbeszélé az anya, gyakori sirástól félbeszakasztva, gyermeke szomoru történetét, a mint az ott kinn a világban sokszor megeshetik. Emma jegyben járt az orosz- német hadsereg egy tisztjével, ki hosszabb ideig feküdt sebesülten házoknál, ekkor azonban ismét táborban volt. Az eljegy-

zettek társalgása nem maradt következés nélkül, mit csendes hegyi falumnak kelle a világtól elvonni. A vőlegénynek elém terjesztett leveleiből, nem csak a valódi megbánást olvasám, de vonzalma nem szüntét is s a vágyat, baltettét ismét jóvá tenni. A körülmények az anyát igen gyorsan elutazni kényteték, ez azonban csak akkor történt, miután sokat sirt, Emmát az ő s övéi szeretetéről bizonyossá tette, s engem a leányáról gondoskodásra legmeghatóbban kért. E kérelemhez nagy összeg járult. Oh arra valóban nem is lett volna szükség! Én e csendes, nyájas lánykát annyira megszeretém mintha saját gyermekem lett volna. Ugy hiszem legalább, hogy az embernek ekkép kell gyermekét szeretnie. — A' hol most te ülsz, fiam, ott ült ő naponként s varrás vagy olvasással foglalkozék. Az órákat, mellyeket körében tölték, sohasem feledem! Völegénye gyakran hosszu leveleket irt; mindig öröm napja volt mindnyájunkra nézve, midőn tőle levél érkezék, mert legszivesebben vettünk részt sorsában. — Tennap reggel a jó isten egy lánykát ajándékozott neki — s holnap, minden emberi belátás szerint, magát az anyát hivand-

ja vissza, csodásak az ő utai, de a szeretet és igazság utai azok!

Ekkor nagybátyam mélyen megindulva hallgatott s én az agg férfi szemében könnyet láték, mely, a nélkül, hogy ő észrevette volna, lepergett arczára. Ez egyszerü, szomoru történet engem is meghatott, s egy ideig mindketten szótlanul ülénk, gondolatokba merülve.

— Nem hiányzott-e gyöngéd segély? kérdém utóbb, mert itt nehéz lehet orvost kapni.

— Nagybátyám szemrehányólagtekinte rám, arczára azonban nem sokára ismét a bu kifejezése terült, mintha nem látná jónak, most ily irányt adni gondolatinak.

— Mit sem mulasztánk el,kedves Károlyom az orvos csak egy órányira lakik innen, még e pillanatban is jelen van, s ma reggel óta midőn előre nem látott eset által a veszély keletkezett, már három lovas embert küldénk a csak néhány órányira fekvő gyógyszertárba, kiknek ketteje már meg is érkezett.

— S azt hiszik, hogy minden segély sikertelen?

— Mint az orvos mondja — igen.

—Mért nem jött el anyja leányának segélyére ily veszélyes időben?

— El fog jöni, el fog jöni a napokban. Senki sem várta ez eseményt ily korán, mint belépett.

— S a vőlegény?

— Szinte megérkezik, nehány nap alatt, mint irá. Adná Isten, hogy a vigasztalás jutna szegény Emmának, őket még egyszer láthatni.

Nem sokára e beszéd után a beteghez hivaték nagybátyám. Midőn este nyolcz óra tájban visszatért, már hallám, hogy a lyányka meghalt.

Alig hivém, hogy oly férfi, kinek hivatala kötelességeihez tartozék, a haldoklókat végórájokban segélni s őket elkésziteni ama más életbe átmenetre, az utazásra amaz ismeretlen meg nem vizsgált tulvilágba, hova még semmi bölcs fölfedezési kisérlet nem hatott, s melyhez bennünket csupán a hit horgonya köt — alig hivém, hogy oly férfi annyira megilletődjék, mint nagybátyám vala, egy habár ifju s virágzó élet elmultán.

Elbeszélé részletesen, mily megadással mily istenbeni bizalommal halt meg a szegény

Emma. Ohajtva várta ugyan anyja s vőlegénye megérkeztét, utóbb azonban minden földi szerelmét gyermekére forditá, s végre csendes megadással, egy jobb élet iránti rendületlen hitben s a halál utáni viszontlátás reményével szeliden s fájdalom nélkül mult ki.

Érzetem már akkor mondá nekem, mit most több szomoru tapasztalás után tudok, hogy a busongót mi sem vigasztalja jobban, mint ha fájdalma tárgyáról kibeszélheti magát, én tehát sokáig beszélgeték jó nagybátyámmal a szegény Emmáról, s szavait, rövid együtt létök részleteiről, valódi részvéttel hallgatám. Sokára gondolám csak, miszerint eszméinek más irányt kell adnom, s iparkodám a beszédet fájdalma tárgyáról észrevétlen elforditani.

— De csak ritkán lehet, édes bátyám, folytatám, hogy kötelességei teljesitése oly szomoru legyen önre nézve, mint ma; ugy hiszem, igen vidám események is vannak hozzá kapcsolva.

— Ha pap nem volnék is, fiam, felelt nagybátyám, ez esetben az, mi történt, épen oly fájdalmasan illetett volna — Emmát leányomként tekintém, — megismerém az atyai érzelmeket

— vagyis inkább fájdalmakat — de nem akarok igaztalan lenni.

— Még is azt tartom, szakasztám öt félbe, most már eltökélve, őt bánata okaihoz visszatérni nem hagyni, még is azt tartom, hogy az élet e faluban, az emberek deritő közlekedésétől annyira elszakadva, valami igen egyoldalu lehet, s vagy lelkünket eltompitania, vagy bennünk az elégületlenség érzetét hagynia kell.

— Azt képzeled te, s nem csodálom, hogy képzeled. 35 év óta lakom e csendes menhelyben, élek ez egyszerü, bajtalan emberek közt, s semmi föltét alatt sem cserélném el másért lakásomat s hatáskörömet.

— Ehhez bizonyosan a szokás hatalma is járult — de itteni tartozkodása első éveiben, akkor sem kivánta ön soha azt elhagyni?

— Régen mult idő már, a melyről beszélsz válaszolt az agg, miután egy ideig elmélkedve hallgatott, mégis oly világosan emlékszem rá, mintha itt tegnap foglaltam volna ünnepélyesen helyet. — Nem tagadom, eleinte gyakran kivánkozám a világba, sőt néha elégületlen is valék sorsommal, s helyzetemben morogva s ma-

gamat gyötörve éltem. De hidd el, megelégedést — s ez egyedüli föltétele boldogságunknak — nem külső benyomások idéznek elő! Még világosan emlékszem a csekély alkalomra, mely magam fölötti elmélkedésre, s annak elismerésére hozott, hogy ha becsülettel működünk nemesülésünkre, oly boldogsághoz jutunk, milyet a föld minden javai sem adhatnak. —

Bár mit sem felelék, nehogy nagybátyámat ellenmondás által, akkori hangulatában sértsem, mindazáltal állitását nem tartám egyébnek, mint a falusi élet magányában egyoldaluvá lett férfi nézetének — most huszonkilencz év multán, midőn az, ki velem beszélt, rég elhagyá a földet, már egészen máskép vélekedem e tárgyak felől s magamban gyakran kértem engedelmet nagybátyámtól a csak gondolt ellenmondásért.

— S mi volt azon csekély alkalom, mely önt itteni tartózkodásával kibékiteni képes volt? kérdém kis idő mulva.

— Közlöm veled, fiam, szinte kétlem, hogy meg fogsz érteni. Egy nap igen rosz kedvem volt, a magány, csend körülem kedélyemre nehezült, szórakozás után vágytam, mit oly módon, mint kivántam, itt el nem érheték. Az

ablakhoz léptem, átellenben akkor épiték a házat, melyben ma a szegény Emma meghalt. A falak félig voltak készen, árnyékuk már nagy részét elfödé a mezőnek, mely a napvilággal mindig teljes érintkezésben volt. A munkások kimért távolban álltak, ki alant, ki a lajtorján, ki a fal tetején s egymásnak hajigálták a köveket, melyek ily módon gyorsan és ügyesen szállittattak rendeltetésök helyére. Az alant álló mindig vagy alacsonyan vagy magasan dobta, s igy a másodiknak fölötte folyvást erőködve kelle előre vagy hátra hajolnia, hogy a hozzá, egyre repülő köveket elkaphassa. Ezt legnagyobb türelemmel s jó kedvvel tevé. Ritkán s csak tréfálva tett szemrehányást társának. Gondolkodám fölötte miután e gyönyörködtető foglalkozást egy ideig néztem, mint lehet, hogy e munkás, ki erejének minden megfeszitése mellett is csak szük napszámot szerez, oly jó kedvü vidám, mig én dörmögök s boszankodom. Összehasonlitám állapotát az enyémmel, s e hasonlitás magamróli további elmélkedésnek lön alapja. Minél tovább tevém ezt, annál világosabban láttam, miszerint nagyobb okom van elégült, mint elégületlennek lennem, s miszerint legna-

gyobb hálátlanság az alkotó iránt, mindig arra gondolni, mi hiányzik, nézetem szerint, boldogságomhoz, mint arra, mit adott hozzá, s mit magamnak mint szükséges föltételeket, el kell ismernem.Ez elmélkedés után teljesen elmult rosz kedvem, vidám levék, mintha váratlan szerencse ért volna s magam sem tudám, honnan ered e rögtöni szép hangulatom. Később még inkább elismerém, s bizonyossá lettem, miszerint mi sem szükséges, mint az önmagunk fölötti gondolkodás, hogy körülményünkkel kibéküljünk, s rosz kedvünket elüzzük. Ez sokkal jobb s biztosabb, mint külső benyomásoktól függeni. Ha aztán az elégületlenség szellemei ismét győzni akartak, az ablakhoz léptem, elképzelém, midőn a ház már régen el is készült, a dolgozókat, mint hajigálák egymásnak a köveket, s kezdém elmélkedéseimet, melyek nem sokára szükségesekké váltak rám nézve. Azóta nem kivánkozám el innen, s egy nap sem mult, melyben a teremtőnek irántam tanusitott kegyét meg ne köszöntem volna.

Másnap meglátogatám nagybátyámmal, kit nála létemnek rövid ideje alatt szivemből meg-

szereték, a halottas házat, s sokáig álltam a szegény Emma koporsójánál. Az agg férfi fájdalma annál megmagyarázhatóbb lett előttem, minél tovább nézék az elhunytnak szép, halovány, szelid arczára. Valóban olyan volt, mintha csak szenderegne, s igy rá nézve nem is különbözött sokat a halálangyal csókja attól, melyet azon este az álom istenétől kapott. A kis lény, ki helyette egy ideig e földön volt lakandó, szinte alvék. Mindketten alvának — az anya s leánya, de nem egyenlően — mindketten éltek, de különbözőleg, — az egyik világosságban, a másik mély homályban. Rövid idő — s a különbség megszünendett. Mily kurta ez időszak az örökléthez képest! mily kurta, most is már, egy élő ember emlékezetében.

Midőn az est másodszor hajolt a földre, beléje fektetők Emmát. A nap vidáman állt nyugaton, s bágyadt sugarai megvilágiták a sugár egyháztornyot, mely harangjai panaszos hangjával, a csendes, lassan haladó gyászmenetet kiséré. Bátyám előlment papöltönyében, a koporsót a kis falunak csaknem egész népsége követé. Hosszu sor volt az, s benne senki, ki nem sajátösztönéből, szives részvétből csatla-

kozott volna mellé, de hozzá tartozói közül senki sem kiséré őt végnyugalma helyére. — Rá nézve mind idegenek valának, kiknek létezéséről nehány hónap előtt még mit sem sejtett.

Midőn a menet a temetőbe fordult, tajtékzó paripán vágtatott egy lovag a falu utczáján alá. Ifju, viritó férfi volt az, az orosznémet hadsereg tiszti egyenruhájában. Láttam, a mint valami kérdést intéze a falu egyik lakójához, aztán lováról ledőle, s ájultan viteték egy házba — s most már tudám, ki a lovag, ki oly sietve s bizonyosan vágy és szerelmüzötten jött ide.

Nagybátyám a temetés után saját lakába vezette őt, s közlé vele, mit már tudott. Ő, kinek szinte vigaszra volt szüksége, mindent elkövetett, hogy ezt vigasztalja. Az ifju a hozzá intézett szavakat alig látszék hallani; csak midőn magáról Emmáról volt szó, élete részleteiről, figyelt a legfeszültebben, s könnyei, a nélkül, hogy maga észrevenné, barnult arczára peregtek, aztán ismét ama látszólag részvétlen helyzetbe esék, mely mutatá, hogy a vigaszok, melyekkel fájdalmait enyhiteni akarák haszontalanok.

Rögtön átvillant agyán a gondolat leányá-

ra, s ohajtá hogy hozzá vezettessék. A szendergő gyermek bölcseje mellé ült, s a nehány nap alatt, mig azonban faluban maradék, nem láttam, hogy — egyetlen órát kivéve, melyben vele kilovaglék — a gyermeket máskép elhagyta volna, mint anyja sirját meglátogatni.

Megérkezte után a második nap volt, midőn egyesitett kérelmünknek engedve, magát a magas rónára kirándulásra határzá, mely a falut környezé. Soká lovagoltunk némán egymás mellett; midőn fölértünk, a nap már bucsuzék. A különben sem szép vidék most mind a tavasz, mind a tél ékeit nélkülözé. Szennyes barnaság volt a fő, csaknem egyetlen szin, mely a látkörön a szürkekék éggel észrevétlen összeolvadt.

Társam soká nézé hallgatva a bágyadt estpirt s a halovány fény, mely arczába ütközék, összhangzatban látszék lenni belső állapotával. Már többször kisértém meg beszélgetést kezdeni, de sikertelen, most ugy látszék, hogy maga is ohajtja.

— Ön ismeretlen előttem uram, kezdé minden további bevezetés nélkül, de katonatársak

vagyunk, s a sors önt boldogtalanságom tanujává tette —feleljen ön valódilag egy kérdésemre — Akar-e ön? kérdé kis idő mulva, mialatt kiváncsian hallgaték.

— Bizonynyal, szivemből, válaszolék.

— Hiszi-e ön,hogy gyermekem, ha eszközöket rendelek hozzá, néhány évig itt maradhat, a nélkül, hogy legkisebb is elmulasztassék gondviselésében?

—Hiszem, felelék, de e fölött legjobb lesz önnek nagybátyámmal a pappal beszélni, mert magam is idegen vagyok itt, s a viszonyokat nem ismerem.

— Legyen ön segélyemre,szóla csaknem esdeklő hangon oly szolgálatot teend ön, mit soha meg nem hálálhatok. — Ne tartson ön rosznak, könnyelmünek, folytatá ő, ismét jóvá tettem volna, mit elkövettem. Emma nőm leendett, e szándokban soha egy pillanatig sem kétkedém — bizonyára nem, egyetlen vigaszom, hogy ő ezt tudta, hogy abban soha nem kételkedett, — s most bizonyosan tudja.

Ismét elhallgatott, s noha megkisértém a beszédet folytatni, néma maradt, s nagybátyám-

nál tartozkodásom rövid ideje alatt is csak nehány szót hallék tőle.

A kivánt egyezkedés megtörtént, még mielőtt elutazék. Fájdalmas érzelmekkel hagyám el a helyet, hol a háborui vad események után nehány napot vidám nyugalomban reménlék tölthetni, hol azonban rövid ottlétem alatt bú és panasz üté fel tanyáját. Nagybátyám igen meg vala indulva, midőn tőle bucsuzám. —

— Nem látjuk többé egymást, Károly, szóla, megfogva két kezemet, ez bucsúnk az egész életre.

—Hiszen földiek leszünk, felelék mosolyogva, hogy őt földeritsem, s akkor majd többször mgelátogatjuk egymást — de szándékom nem sikerült.

A tiszthez menék bucsúzni. Karján tartá az alvó gyermeket, s szakadatlan nézé. Halkan billenté felém fejét bucsúidvezletül, a nélkül, hogy további részvétet árulna el. Midőn elhagyám alacsony, kis szobáját azon háznak, melynek épitése nagybátyámat önelmélkedésre vezeté, s melyben később a szegény Emma halt meg, gyermeke atyját még mindig ugyan a helyzetben látám, azt mozdulatlanul szemlélve.

II.

Az események után, melyeket épen elbeszéltem, sok év elfolyt. Nagybátyámat, mint megjóslá, nem láttam többé; földiek lettünk ugyan, de ő nem sokára ama nagy hazába vándorolt ki, hol a föld minden népei, valamint a többi számtalan égi test lakói egy végtelen gyülekezetet képeznek. Szülőim is meghaltak, s az élet gondjai és szüksége ajtómon is kopogának. Szorgalom és kitartás által legyőzém őket, bár sok erőlködés s nélkülözéssel; bevégzém tanulmányaimat, viseletemet dicsérék, ismeretimet magasztalák, és ámbár minden összeköttetés nélkül álltam, több vetélytárs elé tétettem, s egy törvényszék elnökévé neveztetém.

E kitüntetésben azonban, mert annak kelle azt tekintenem, nem a legifjabb koromban részesülék, mint a mondottak után gondolni lehet. Eléggé van rá gond, nehogy a kisebb hivatalokhozi ut gyorsan megtétessék — a nagyobbakkal természetesen gyakorta máskép megy; a lángésznek előbb van itt alkalma hozzá illő helyet foglalnia, kivált ha szerencsés, lángeszü apák, nagybátyák s több efféléknek

örvendhetnie. A honnan következik, hogy a fiu örökli apja lángeszét, mit különben gyakran akarának kétségbe hozni, s hogy a titkos tanácsosok némely családokban ki sem halnak.

Én az emlitett kitüntetésben akkor részesülék, midőn a harmincz feléhez jó közel álltam, oly korban tehát, mely épen igazgatásra való. Soha nem érzém ezt élénkebben, mint mióta az elnökbotot magam birom. Szép dolog a hatalom. Dicsvágyó férfira nézve mi sem vonzóbb s kellemesebb, s valóban mi sem fájdalmasabb, mint annak csak legkisebb részét is ismét elveszteni. Magam sem tudom, honnan van, de a mit tulajdonkép dicsvágynak neveznek, nem tartozik erényeim vagy hibáim közé, azért boldognak érzém ugyan magam, hogy nem szükség többé a rúd mellett szaladnom, hanem a gyeplőt magam tartom — ez azonban ugy szólván az egész is. Nem akarnék már több lenni, s remélem, itt, hol, mint hiszem, becsülnek és szeretnek, mindaddig megmaradhatok, mig nem ismét nagybátyámmal földiek leszünk.

— Ma csak eljön ön a bálba, kedves elnök? kérdé egy napon a tanácsosok egyike, kivel különösen barátkozám, s kinek szép kellemes

neje már többször kelté bennem a vágyat, hogy én is keressek társnőt magamnak, s minél előbb, ha átaljában meg kell történnie. De minél idősb az ember, annál nehezebben választ nőt, s mialatt váltig fontolgat, gondolkodik, egyre vénül, mig végre balgaság lenne, az agg legények szomoru rendét elhagyni.

— Sajnálom, hogy ma el vagyok foglalva, válaszolék, nehezen lesz valami belőle.

— Pedig nőm örvendve számol ön megjelenésére, felelt a ravasz, ki jól tudá, hol kelle Achill-sarkamat keresni.

— Majd meglátom, ha csak lehetséges, el fogok menni, válaszoltam, már egészen elhatározva magamban, hogy megyek.

— Igérje meg ön, mert majd még sem látjuk önt; együtt fogunk vacsorálni, lesz még nehány család; bizonyára igen jó kedvünk lesz. Teritessek ön számára? kérdé tovább, miután a családokat elszámolá. Mindenkihez vagy szép asszony, vagy szép leány tartozék, s igy lehetlen volt, nem igérkeznem.

— Noha, mióta B**ben valék, soha sem tánczoltam — mert nem egyeztethetém ezt össze az elnöki tekintélylyel — még is igen gyönyör-

ködtem a tánczmulatságokban, s ma az különösen vidám és jó kedvü volt. Szünet alatt együtt ülénk, házas és nőtelen férfiak, hölgyek és leánykák, s az izletesen készült vacsorát szeszélyes szóváltásokkal s tréfákkal füszerezők, honnan természetesen nem hiányozhatának ama czélzások s ingerkedések, melyek sejtett vagy féltitok fátyola alatt lappangó viszonyokat tárgyalnak, örökké ismételtetnek, mert a világ mindig megifjodik — de mindazáltal folyvást kellemesek, vonzók.

A pattogó pezsgő-dugaszok olykor egy egy szép lányka ijedt kiáltásatól kisérve, a jó kedv még nagyobbra emelkedésének jelei voltak.

— Ma önnek is kell tánczolnia, elnök! szóla hozzám barátom az asztalon keresztül, hiszen igen takaros alakja van, miért nem tánczol? kérje meg szomszédnőjét! Mit sem használ, monda még hangosabban növekedő suttogások közben, mialatt fejemet rázám, tánczolnia kell!

Szomszédnőm, ki tagadó mozdulatomat világosan észrevevé azonnal megjegyzé, hogy már nem szabad, s innen alkalmat nyerék el-

lenmondásomat hangosan nyilvánitani. Ennek azon szerencsétlen következése lett, hogy az egész asztal tánczügyeimbe keveredék, s annak módja szerint ostromoltatám, hogy engedjek. Én azonban makacsul ellenszegültem, s igy már ez eszméről lemondani látszának, midőn barátom neje a dolgot ismét fölfogá.

— S ma mindamellett tánczolnia kell,kedves elnök, szólt pajzán mosolylyal, mindez nem használ semmit.

— Valóban kétlem, nagysád — feleltem némileg zavarodottan.

— Fogad ön, hogy tánczolni fog? vága közbe; én férjem nevében fogadok hat palaczk pezsgőben, akarja?

— Igen, s kötelezem magam, két annyit adni, ha vesztek, azonban nincs mód benne.

—Semmi! kiálta barátom, a fogadás megvan s éljen! éljen! hangzék a pajkos asztali társaság ajkairól.

A zene ismét kezdődék nem sokára, s mindenki a tánczterembe siete. Egy ideig ülve maradtam, egyedül, hogy a tánczolókkal, semmi érintkezésbe ne jöjek, azonban nem sokára ugy látszék előttem, hogy e viseletem kevés

önbizalomra mutat, különben is fogadásomra nézve tökéletesen biztosnak érzém magamat s igy én is elhagytam magányos helyemet, s a terembe léptem.

Kerüld az alkalmat, mond egy régi, igaz közmondás, s ki komolyan eltökélé, valamit nem tenni, jusson mindig eszébe.

Cotillon járta. A tánczolók csaknem egészen elfoglalák a teremet; a nézőknek csak kevés hely maradt, melyet azok szorongva töltének be. Midőn én is oda álltam, minden tánczosnőnek apró ajándékok osztogattatának, s azok közt egy korona ritka virágokból, melynek birtokosnője az estély királynőjének volt kikiáltandó. — Az ajándékok számokkal valának ellátva, s a hölgyek által egy födeles edényből huzaték ki egy-egy szám, s az annak megfelelő ajándék a kihuzó birtokába esék. A királynői korona boldog száma titok volt.

Ez mind a tánczosok, mind a nézők figyelmét igen feszitve tartá. Most a királynő száma kiáltaték ki. Egy ideig átalános csend uralkodott, aztán suttogás keletkezék, végre hangos tetszéskiáltás és tapsok, s mindenki egy ifju hozzám közel álló lyánykára tekinte. Nem tudom

mint történt, e lyányka, ki előttem mindeddig inkább gyermeknek látszott, most ugy tetszett, egészen megváltozék. E szép ifjui arczon, e könnyü sylph-alakon kellemes varázs terjedt. Nem valék képes szememet elforditani, midőn ő az övét pirulva, zavarodtan süté le, mialatt a virágkoronát dús fürteibe fonák, őt a terem közepére vezeték, s most a hangászkar harsogó tust hangoztata az ifju, bájos királynő tiszteletére. — A hölgyek köre állta őt körül, aztán megnyilt a kör, s a királynő választa először tánczost. Igen kiváncsi valék, kit választand, noha e szokatlan kiváncsiság okát megmagyarázni nem tudám. Azon táj felé lebeg, hol én vagyok, s rögtön előttem áll meg, kis kacsóit kevéssé fölemelve, fölhivásul, hogy őt kövessem. Kétkedém — mindenki rám néze, néma csend uralkodott, mint az, mely a zivatart szokta megelőzni — akkor midön szemeit, e szende, mély fekete szemeket fölveté, s rám kérdőleg tekinte — ekkor tovább meg nem állandék, habár életemben soha nem tánczoltam, s egy millióban fogadtam volna!

A tetszés átalános kitörése kisért a terem közepére — szinte örültem rajta. Tánczolék

Emmával, s e táncz annyira tetszett, hogy a következőért is kértem, mit meg is nyerék. Vesztett! vesztett! kiálta rám barátom neje, tudtam! o férfiak gyöngesége!

Keblem mélyéből sohajték, e pillanatban mit sem felelheték a csintalannak, — valóban ugy tetszett, hogy soha életemben ily gyönge nem valék. — S tudja-e ön, hogy ezt mind ugy rendezém el? folytatá; Emmának kedvemért önt kelle hínia, s hogy ő királynő lett, ez koronázá a dolgot. Ezt meg kelle önnek mondanom, tevé hozzá gúnyosan, nehogy azt képzelje mintha saját érdemei segitették volna önt e tánczra!

—Ha az előbbenire nem is, de a következőre igen, felelék, zavaromat titkolandó, ime a zene kezdődik — bocsánat tánczolni megyek.

— Tánczolni megy? — ez már pompás! szabad kérdenem, melyik hölgy részesül e rendkivüli szerencsében?

— E tánczot Emma kisasszonynyal járandom préselém ki, mert ugy tetszett, mintha valaki torkom összeszoritaná; s lehető gyorsan távozám.

— Ejh, ejh, elnök ur! elnök ur!— hangzék

mögöttem; nem voltam képes gátlani, hogy meg ne halljam, bármint sieték e kis beszélő hölgytől minél távolabb jutni.

Ekkor Emmával tánczolék, — igen, vele! Ha valami férfi ily körülményekben, az én koromban, ha oly férfi, ki eddig méltóságán alulinak tartá a tánczot, mégis tánczol, még pedig kétszer, egymásután oly fiatal leánykával, k még nem rég gyermeknek látszék előtte — ez nem ok nélkül történik. Természetes, ezt mindenki könnyen átláthatja, minthogy épen oly igen természetes. Édes örömest fizetém meg fogadásomat, szinte boszankodám, hogy ily kevésbe fogadék. Emmát mellém ülteték, s vevém észre, hogy a többiek gyakran mosolygának nyájasan, ingerkedve ránk, de az épen nem esett nehezemre — röviden — tánczmulatságokban annyi összeköttetések vezettetnek be, s oly közönséges, hogy az ott történik: hogy a szeretetreméltó tizenhét éves Emma iránti vonzalmamat, vagy is inkább hü, valódi szerelmemet nem is irtam volna le ily körülményesen, ha föl nem teszem magamban, a dolgot ugy adni elő, a mint az valóban megtörtént. Már a nyolczadik napon az eseménydús bál után meg-

kérém Emma kezét atyjától, miután ő előbb oly kellemesen sugá meg „igen"jét, hogy hasztalanul próbálnám, ezt ugy irni le, mint valóban történt. Telve a legidvezitőbb érzetekkel s legbizonyosabb reményekkel menék Emma atyjához, ki ügyvéd, s az itteni törvényszék tanácsosa volt, — de most egyszerre egészen váratlan akadályok tornyosultak vágyaink elé.

A tanácsos, egy érdemes, jó szivü férfi, kinek fürteit az idő már megfehérité ugyan ; kinek lelke azonban meg nem erőtlenült, s ki szint oly forrón érezhetett, tán még forróbban, mint korunknak koránért ifjai — a tanácsos legszivesebben, legnyájasabban fogadott, ohajtásaimat, hihetőleg, mert előre látta azokat, a nélkül, hogy meglepetést tanusitna, mosolygva hallgatá, s aztán kezemet megfogva ezt válaszolá :

— Alig szükség mondanom, drága elnök ur, hogy ajánlata által igen megtisztelve érzem magamat, minden atya örvendene, ily általánosan tisztelt s nagyra becsült férfit családjába fogadhatni. — (Kénytelen vagyok, a hű elbeszélés tekintetéből, itt a tanácsos saját szavait adni elő, s igy az olvasó ezt ne vegye öndicsé-

retnek.) Azt is hiszem, hogy Emma ön birtokában boldog leend, szóval, ez összekelésre nézve semmi ellenvetésem nincs.

Illetődve ragadám meg kezét, s épen kérni akarám őt, hogy jőne fel velem mennyasszonyomhoz, midőn folytatá: mindazáltal, bármi ellenkezőleg hangozzék is, igen — szavamat nem adhatom —ne vegye ön — tevéhozzá még nyájasabban, midőn látta, mint halványodom, s érzé, hogy kezeim az övéiben reszketni kezdenek:— ne vegye ön ezt egyáltalj ábanmegtagadó feleletnek — sőt ellenkezőleg, remélem, miszerint azt, mit tőlem most kér, ön és Emma megnyerendik — de mostanra lehetlen. Egy kis türelem. Gondom lesz rá, hogy a bizonytalanság ideje lehetőleg megröviditte ssék.

— Ez sajátságosan hangzik, feleltem, miután némileg magamhoz jövék, nem közlené ön velem az okokat, melyek igy tenni késztik. Ezzel, ugy hiszem, tartozik ön nekem.

— Mindenek előtt még egyszer kérem önt kedves elnök ur győződjék meg, hogy az okok melyek képtelenné tesznek, most bizonyosat mondanom, az ön s Emma személyességén s az enyémen túl feküsznek. Oly körülmények

léteznek, melyeket most szinte nem szabad világosabban megfejtenem. Egy pillanatig sem kétkedém, miszerint az ohajtott egyezés nehány hónap alatt megtörténendik, meg lehet ön győződve, hogy azon teljes szivemből örvendeni fogok. Házam mindenkor nyitva áll ön előtt. Megtisztelésnek tekintendem, ha igen gyakran fog bennünket látogatni. Maradjon mai beszédünk ideig kettőnk között titok, de ne tekintse ön azt akadálynak, minél többször ide jöhetni.

Az agg tanácsos mint eztoly barátságosan, oly szivesen mondá, hogy valóban nem tudtam, mit gondoljak a dolog felől. Én e férfit mindig igen szilárdnak, s mint nevezni szokás, kissé philisternek tartám , de itt ugy , látszék oly titok rejtezik, mi hihetőleg több a közönségeseknél.

Mind ezt azonban akkor meglehetős egykedvüséggel tekintém Megvolt a boldogitó meggyőződésem, hogy Emmától szerettetem, s ez elég vala — s tulajdonkép minden ilyes viszonyban elégnek is kellene lennie. Kedvem volt, ugy szólván, rendkivüli tettekre — megszöktetési eszmék villantak át agyamon — röviden, el valék tökélve, Emma birtokát minden

áron kivíni. Magam sem foghatom meg, ha most gondolkozom felőle, mint lobbanhatott föl bennem egyszere akkori határzott szenvedélyem, mert hiszen már harminczhat éves valék, e szerint nem ifju, bár ugy érzék, mint ez. Ebből s több más tapasztalásból, miket azonban itt elbeszélni nem akarok, azon, ugy hiszem, helyes következtetést vontam, hogy ifju alakban gyakorta egészen elvénült sziv mozog, talán mivel egy időben igen sebesen dobogott vagy mert átalában már elejétől a bágyadtságálmossághoz szokott — ellenben — hány ember van, kinek teste lefizeti ugyan az időnek adóját, lelke, szive, kedélye azonban folyvást ép, ifju maradt! Valóban, mindig igen gyönyörködöm, ha ily férfiak körében lehetek, ez szellemi lélekzésem savanya!

Ugy tettem, mint leendő ipam kiváná; majd mindennap meglátogatám őt vagy inkább Emmát, s noha eljegyzésünk annak módja szerint nem hirdettetett ki, az egész városban jegyeseknek tekinteténk.

Ily módon azon báléj óta, melyben ismét megtanultam, tánczolni, csaknem három hónap mult el. Már többször intézém a tanácsoshoz a

kérdést, nem mondhat-e még most sem bizonyost? de mindenkor titokteljes mosolylyal rázá fejét, s monda: Nem sokára, csak még egy kis türelem. — Ebből már rég kifogytam volna — mert nem tartozik legszembeötlőbb tulajdonaim közé, — ha Emma körében mindent oly könnyen nem feledek, s igy a tyja különösségeit is. Olvasóim közül azok, kik magok is megnyerék az illetetlen ajkak első menyasszonyi csókját s jártak a szerelem tündérkertében, vagy most is járnak — érteni fognak; azok előtt pedig, kik arra soha képesek nem voltak, s kik ha két egymásnak teremtett lény örök frigyéről hallanak, ajkokat gúnymosolyra ferditik, mig nem ettől fogaik kihullnak, s mig nem őket rég vázzá lett agglegénymumiaként megsiratatlanul sirba fektetik, azok előtt maradjak inkább megértetlen.

Első napjaiban az év ama szép idejének, mely noha még az aggkori gyöngeségében mogorva s makacs tél parancsa alatt áll, de már lassanként áruló szövetséget kezd a tavasszal, egykor este felé a városka piaczon fekvő csinos fogadójának magas lépcsején álltam.

Több ismerőm ment el mellettem fegyverrel, tarisznyával a közel fekvő erdőkbe szalonkavadászatra. Máskor magam is velök tartottam mert kedvelem a vadászatot — most azonban semmi effélére nem értem. Igy megelégedém azzal, hogy az elmenőket idvezlém, s utánok némi vágyakodással tekinték; ők pedig viszonidvezleteik által egy vagy más módon sajnálkozásukat és csodálkozásukat nyilvániták, hogy még most sem érek rá, őket kisérni.

Nem sokára meglehetősen néptelen lett a tér, mely különben is ritkán élénk. E csendet szomoru esemény szakasztá meg egy pillanatra. Temetés volt az; magában véve semmi különös, minthogy a temetőbe menő ut a piaczon vitt keresztül. A mostani halottkiséret azonban sajátságos volt, s a többiektől lényegesen különböző. A virág-füzérrel ékitett koporsót, mely hat férfi által viteték, csak néhány ember követé, előbb férfiak, aztán nők s leányok és gyermekek. Köztök a városka egyetlen egy lakója sem vala — mert itt jóformán mindnyájan ismerjük egymást s köszönünk, ha találkozunk, — hanem inkább különösen összehányt, részint némi sajátsággal öltözött s felötlőleg lépő ala-

kok. A férfiak halványak, kiéltek, a nők bánatosak valának, a mellett valami mély tragikai volt ez idegen emberek csoportjában, mely az övéi egyikének az utolsó tiszteletet tevé meg s itt is oly elkülönözötten kelle magát tartania a többi népségtől.

—Kik ezek? kérdém a fő-pinczértől, ki mögöttem kiváncsian állt, kinyujtva hosszu nyakát.

— A szép fiatal szinésznőt temetik, ki tegnapelőtt oly rögtön halálozott meg; hisz'en tudja, elnök ur.

— Tudom, szakasztám félbe a fecsegőt, s a halott után tekintve, ismét elmélkedéseimbe merültem. Ifju, kellemes lyányka volt az, ki ott a sirba viteték, kisérete oly férfiakból állt, kiket a véletlen a haza legkülönbözőbb részeiből hordott össze, s kik most a város lakóitól szigorún különválva, e szomoru, legtöbbekre nézve mind a mellett egykedvü foglalkozásra egyesültek. A megholtat hozzátartozói, baráti s rokonai közül, ha átaljában voltak, senki sem kiséré! — Önkénytelenül nagybátyámnál tartozkodásom, s a szegény Emma temetése jutott eszembe. Annyival inkább, hogy mint akkor egy lovag, most egy kocsi gyors postalovakkal

közeledék a halott felé, s ez által a rögtöni tovább mehetésben gátoltatva, megállt. Mihelyt ez megtörtént, egy férfit láttam sietve elhagyni a kocsit, s a kisérők egyikéhez valami kérdést intézni. A felelet, melyet kapott, őt kielégiteni látszék, mert a kocsit üresen hagyá a fogadóba menni, s ő odáig gyalogolt.

Midőn feljött a lépcsön s igy közelembe ért, arcza ismerősnek tetszett előttem — ő is vizsgálva néze rám. Csaknem ugyanegy pillanatban ismerők meg egymást, noha már rég nem láttam őt, sem ő engem, s azóta mindketten bizonynyal igen megváltozánk. Az idegen, nem más volt, mint az orosz-német hadsereg egykori tisztje, kinek rövid, szomoru ismeretségébe ezelőtt tizennyolcz évvel nagybátyámnál juték.

Noha csak nehány szó volt, miket az életben egymással váltánk, mindazáltal igen örültünk mindketten, hogy véletlenül ismét találkozánk. A közös öröm vagy bánat egy pillanata gyakran jobban összeköti az embereket, mintha évekig élnének együtt közönyösségben. Sokat kérdezénk, sokra felelénk.

— Hisz ugy látszék, hogy érdekli önt azon temetés, jegyzém meg, beszélgetés közben.

— Hála istennek, válaszolt ő, nem volt rá szükségem; de, midőn a halott elzárá utamat a helyen, hová szándékozám: keblemben borzasztó sejtés támadt — önkénytelenül életemnek legfájdalmasabb pillanata jutott eszembe, melynek ön tanuja volt, s ennek ismétlésétől remegtem.

— Kérdőleg tekinték régi ismerőmre — a helyen, hova szándékozék, mondá ön? jegyzém meg végre; szabad remélnem ogy hosszabb időt töltend ön itt?

— Igen, uram, viszonzá barátságosan, itt maradok — talán örökre, tevé hozzá, s ha néha ön is megfordul itt, a szerencsében részesülök, önt többször láthatni.

— Én itt lakom, jegyzém meg; de szabad tudnom, mi hozza önt hozzánk?

— Még titokban kellene maradnia tulajdonkép, de önnel, mint oly régi baráttal, csak közölhetem — leányomat akarom férjhez adni,— azt a kis leányt, tevé hozzá fájdalmas mosolylyal, kit ön látott, midőn még alig pillantá meg a napvilágot.

— S az már férjhez megy? teremtőm, mint eljár az idő; ha az eseményekre emlékeztetünk, melyek oly messze vannak mögöttünk, akkor veszszük csak igazán észre, mint öregszünk. De hol van a kisasszony, nem sokára követi önt? igen kiváncsi vagyok, a gyermeket látni.

— Én, még inkább, mint ön, uram, mert már tizennégy éve, hogy nem szorithatám szivemhez!

— Hát a vőlegény? kérdém tovább, mert, őszintén szólva, kissé különösnek találtam, hogy ez idegen pár egybekelése épen itt fog végbemenni.

— A vőlegényt még magam sem ismerem, folytatá amaz, azok után azonban, miket felőle irtak, igen derék férfinak kell lennie. Miután ön itt lakik, lekötelezne ön, ha véleményét felőle egész nyiltsággal kimondaná előttem.

—Én? — o, szivesen; de ez föltételezi, hogy tudjam, ki a vőlegény.

—Vagy ugy, ez minden esetre szükséges — a vőlegény Hochberg törvényszéki elnök — kétségkivül ismeri ön őt?

— Kicsoda? kicsoda? kérdém, s kérdésem

kiejtése sajátszerü lehete, mert régi ismeröm megijedni látszék tőle, s szaporán viszonzá;

—Csak nem tud ön valami roszat felőle? aggódni kezdek.

— Nem, nem, uram, arról nincs szó, de ön sajnálatos tévedésben van, mert az imént nevezett elnöknek szerencséje van ön előtt állania, s bizonyossá teszi önt, hogy a kisasszonyt, az nap óta, midőn elválánk, soha nem látta.

— Ön Hochberg elnök? szólt amaz, mosolylyal s vizsgálólag nézve rám, ön? — oh, igen örvendek, hogy ön az!

— Örvend ön? nem tagadhatom, hogy önt nem értem egészen válaszolék, mert hinni kezdém, hogy e férfi nincs eszén.

— Felel ön még egy kérdésemre, folytatá nyugodtan, jegyes ön?

— Jegyes? — nem, a mit igy neveznek, az épen nem vagyok.

— De szeret ön egy lyánykát, s el akarja jegyezni?

— Ugy van — feleltem.

—S e lyányka Krüger tanácsos leánya.

— Szent igaz, mondék a legnagyobb bámu-

lattal, de hogy tudja ezt ön, ki eddig nevemet sem ismeré?

— E fiatal lyányka — válaszolt ő megindulva, mialatt kezem megfogá, s bensőleg tekinte szemem közé — e fiatal lyányka, ön Emmája, nem a tanácsos leánya, hanem az enyém! Ha még most is tévedésben vagyok — ugy az mindenesetre igen sajnos.

A többi, mi most következik, magában értetődik s igy hallgatok felőle, csak azt teszem még hozzá, hogy hat hét mulva vidáman ünnepeltük lakodalmunkat.

Emma most már régóta boldog, szeretett nőm, s még nem volt idő, melyben valamelyikünk ama tánczot vagy vesztett fogadást megbánta volna. Két gyermek — egy fiú s egy lyányka — tökélyesiti boldogságunkat; ipam pedig, ki csak tiz évvel idősb fiánál, nem ment többé vissza Kurlandba, hanem szeretetével s lelkes társalgásával osztja s száporitja boldogságunkat.

A HELYSÉG KALAPÁCSA.

(Hős költemény négy énekben.)

ELSŐ ÉNEK.

Szeretnek az istenek engem,
Rémítő módra szeretnek:
Megajándékoztanak ők
Oly ritka tüdővel,
Mely a csatavészek
Világrendítő dúlakodásit
Illendőn elkurjantani képes,
S melyet tőlem minden kántor irígyel.
És hogy férfi legyen,
Méltó e tüdőhöz,
Lőn az égi hatalmak irántami hajlandóságából
A széles tenyerű Fejenagy,
A helységi kovács,

Vagy mint őt a dús képzeletü nép
Költőileg elnevezé:
A helység kalapácsa. —
Ti, kik erős lélekkel birván
Meg nem szeppentek a harczi morajtól,
Halljátok szavamat!
De ti, a kiknek szíve
Keményebb dolgoknál
A test alsó részébe hanyatlik,
Oh ti kerüljétek szavamat!

* * *

„Ámen!“ szólt az ahítat
Szent hangján
A menny szolgája; s az egyház
Négy fala, régi szokása szerint,
Komolyan mondotta utána, hogy: „Amen.“
A nép pedig, a mely esti imára
Gyülekezett a szentegyházba, azonnal
Elhordta magát,
S egy-egy kancsó bor előtt
Otthonn vagy a csapszék asztala mellett
Dicsérte az istent.

A becsukott templomban csend lett;
Nagyobb csend nincs a mocsárok partjainál sem,
Mikor a gém, bíbicz s béka elalszik.
Csend vala hát;
Csak két éhes pók harczolt
Életre, halálra
Egy szilvamagon-hízott légy czombja felett;
De oh balsors! a czombot elejték.
Egy egér fölkapta, s iramlott
Véle az oltár háta mögé
A tiszteletes reverendájába,
S lakomáz vala,
S a pokok szeme koppant

Hah, de mi szörnyű zaj,
Mily lárma riasztja
Egyszerre az egyház
Temetői nyugalmát!
Mennydörgés?
Vagy kásának forrása fazékban?....
Nem!
Ott ember hortyog.

Ugy van! ez emberalak.
Egy zugban két öklére hajolva
Alszik . . . . hanem íme fölébredt,
Miután elhortyantotta magát.
Ásít . . . . szemeit dörzsölve körülnéz . . . .
Lát és sejt . . . . sejtése pogány.
Megy az ajtóhoz; megrázza kilincsét.
És rázta hiába.
Éles eszével
Átlátta azonnal
A dolog állását,
És ezt mondotta: „Bezártak.“
S még egyszer mondotta; „Bezártak“
Azután, mint férfihoz illik,
Téged híva segédül,
Lelki jelenlét!
S kére: ne hagyd el.
S te nem hagytad el őt.
Védő szárnyadnak alatta
Ily gondolatok születének
Nem tökkelütött koponyájában,
Mialatt orrát mutató ujjára tevé:

„Hogy szabaduljak?
Kiabálni potyára.

Valamint a puskagolyóbics
Kétannyira nem megy,
Mint a mennyire megy:
Szintugy az emberi hang.
Igy hát hahogy ordítanék is:
Meghallani nem volnának
Képesek a falubéli fülek,
Mert innen a helység
Majd félórányira fekszik
Lenn a völgy tekenőjében. —
Leugorjam az ablakon által?
Az igaz, gyerkőcze-koromban
A cseresznyefa legtetejéről
Gyakran ugortam alá,
Ha csősz-szagot érzék.
De az régen volt. Már az idén
A negyvenedikszer
Értem meg a krumplikapálást.
Lelkem hüvelyét
A férfiuság kora
Megnehezíté;
S ha leugornám:
Nyakamat szegném,
Vagy más bajom esnék.“

Igy főzte a gondolatok seregét
Feje bográcsában
A bölcs férfiu, a ki
Az idén már negyvenedikszer
Éré meg a krumplikapálást.
Ezután folytatta tünődve:
„Mást kell kitalálnom. . . .
Vagy itt húzom ki az éjet,
S ez nem lesz módnélkülimulatság.“
S komoran nézett a híg levegőnek
Egy pontjára,
Miként a gólyamadár néz
Fenekére a tónak,
Mikor a prédát lesi, melylyel
A kémény tetején
Várakozásba merült fiait
Megvendégelni akarja.

„Megvan . . . . ahá, megvan!“ rikkanta,
S komoly orczájára derű jött:
Mint kiderül példának okáért
A föld, mikor a nap
Letépi magáról
A felhők hamuszin ponyváját;

Szintén igy kiderül
A sötétlő konyha is éjjel,
Ha kólyika kezdi gyötörni
A mopszli-kutyácskát,
S a tekintetes asszony
Rémülve kiált
A cselédi szobába:
„Panni te! kelj fel,
Rakj tüzet, és melegíts téglát....
De szaporán!“
Panni pediglen
Föltápászkodik .... egy két
Botlásnak utána,
Kijut a konyhába...kohával, aczéllal
Meggyujtja a taplót,
Taplóval a kéngyertyát,
Kéngyertyával a szalmát,
Szalmával a fát,
Hogy téglát melegítsen
Hasacskájára a mopszli-kutyának.
Mondom: valamint ilyenkor
Kiderül a konyha sötéte,
Úgy oszlott a ború
Hősünk komor orra hegyéről,
Midőn e szót ejtette ki: „Megvan!“

S a kiváncsi világ azt kérdi: mi van meg?
Hegyezd füledet,
Kiváncsi világ!
Lantom neked elzengendi: mi van meg.
S ha ekkorig aggodalommal
Néztél hősünk sorsának elébe,
S netalántán arczodat
Érette a búnak könnye fürészté:
Most már szemeid pilláin
Az öröm könnyének
Gyöngye ragyoghat,
Mint fekete átila-dolmányon
A csínos ezüst gomb —
Mert megvagyon a szabadúlás terve,
Jeles terv! illő
Ily okos emberhez.

„Sikerülni fog, és sikerűlnie kell!“
Mondá a szentegyházi fogoly diadalmasan.
„A toronyba megyek fel,
És a toronyablakon által
Leereszkedem
A harang kötelén ....
De ha megkondúl?

Majd úgy intézzük a dolgot,
Hogy szólni ne tudjon:
A kötél jó hosszu.“
Mig a bölcs férfiu tervét,
Leleményes eszének
Fényes tanuját,
Teljesülés koronázza:
Pihennénk tán egyet — aztán
Uj erővel
Térjünk a tettek más mezejére.

MÁSODIK ÉNEK.

Regényes domb tetejében
A helység nyúgati részén,
Honnan faluszerte
Legjobban látni sarat, port,
Már mint az idő járása vagyon; —
Mint mondom: a helység
Nyúgati részén,
Környékezve csalántól
S a növények több ily ritka nemétől,
Áll a díszes kocsma, a melyet
Sajátjának nevez
Isten kegyiből
És egykori férjének szorgalmából

A szemérmetes Erzsók asszony . . .
Mint öt nevezék.

Lantom, kegyes égnek ajándoka! zengd el:
Honnan ez elnevezés.

Erzsók asszonyom ékes,
Holdkerek arczulatán, — hol még csak
Ötvenöt év lakozik, —
Örökös hajnalnak
Pirja dereng.
S innen ez elnevezés.
Vannak ugyan, kik
Állítni merészek,
Hogy Erzsók asszonyom arczát
Nem a szende szemérem,
Hanem a borital festette hasonlóvá
A hajnali pirhoz.
De ezek csak pletyka beszédek;
Mert Erzsók asszony nem is issza a bort . .
Csak ugy önti magába.
Ilyen a rágalom aztán!
Oh ez előtt nincs

Szentség a föld hátán,
A legszűzebb ártatlanságnak
Tiszta vizét is
Bémocskolja iszappal,
A hóra sarat hány,
És . . . . de hová ragadál?
Oh fölhevülésnek
Gyors talyigája!

Vissza tehát
A szemérmetes Erzsók
Ötvenöt éves bájaihoz

Bájos vala ő!
Mint a pipacsból
Font koszorú,
Vagy mint a bakter dárdájába ütődött
Éjjeli holdsúgár.
És ennek okáért
Látogatá őt
Az egész falu népe
Oly szorgalmatosan;
Elannyira, hogy

Be se' nézett más kocsmába....
Az igaz, más kocsma nem is volt
A faluban.

Ide járt hát
A falu népe, kivált
Vasárnapi délnek utána,
És nagy mértékben vígadozott,
S a vígadozásnak
Végéről szó sem volt,
Míg a kisbírói tekintély
Tudtokra nem adta
Szívreható mogyorófa-beszéddel,
Hogy már haza menni tanácsos.

Ma is így megy
A szemérmetes Erzsóknál.
Az isteni tisztelet elmúlt.
A csapszék népesedik,
Valamint a mezőség,
Hol a tehenek csordája legel,
Megnépesedik
Két szárnyú seregélyekkel

A nyári napoknak
Forró idejében.

Jelen volt
Közepette a vendégek seregének
A helybeli lágyszívü kántor,
Torkának szárazságával
S szerelemvágyas kebelének
Tengerkínjaival.
Őt ugyan is
A szemérmetes Erzsókért
Örömüző lángok emészték,
Mint a vér rozsdája emészti
Ólmos fütyköseinket, a mikkel
Tisztujitási csatákban
Egymást simogatjuk.
Ki vetemednék
Bámulatra tehát,
Hogy ö egyikével
Feje ab'akinak
Le-lenéz a folyó bor
Billikomába:
A másikkal azonban
Andalgva mereng

A szemérmetes Erzsók
Kellemes arczán.

Nem maradott el
A béke barátja,
Bagarja uram sem,
A csizmacsinálás
Érdemkoszorúzta müvésze.
Méltóságos termetü férfi.
Majd akkora volt ő,
Mint a bajúsz orrának alatta.
Oldala mellett
A bort szörpölte Harangláb,
A fondor lelkületü egyházfi,
Ki, mikoronta Bagarja uram
E kérdést terjesztette elébe:
„Hát Fejenagy koma hol lehet?“
Igy hallatta a választ:
„Ott van, a hol van;
Hanem itten nincs . . . s ma alig lesz.“
S miután ezeket mély titku alakkal
Elmondotta: kiprémzé
Szája vidékét
Sátáni mosolylyal.

Bagarja uram pedig üle,
S oly formán néze szemével,
Mint nézni szokott a halandó,
Ha nem érti a dolgot.

S vala még több érdemteljes egyén
A vendégek koszorújában.

Megnyílt akközben az ajtó,
S lett széles az ő nyílása,
Mint szája a helybeli kántornak,
Mikor éneket énekel,
A sok sípú orgona mellett.
S ki volt, ki az ajtót
Kinyitotta imígyen?
Ha a hagyomány állításának
Hinni szabad:
Nem más, mint a vitéz Csepü Palkó,
A tiszteletes két pej csikajának
Jó kedvű abrakolója.
Jöttek nyomban utána
A hangászkarnak tagjai hárman;
A kancsal hegedűs,

A félszemü czimbalmos,
S a bőgő sánta huzója —
Mind ivadéki
A hősi seregnek,
Mely hajdan Nagy-Idánál
A harczi dicsőség
Vérfestette babérját
Oly nagyszerüen kanyarítá
Nem-szőke fejére,
S nem-szőke fejének
Göndör hajára.

A kancsal hegedűs,
A félszemü czimbalmos,
S a bőgő sánta huzója
Föltelepült kényelmesen
A kemenczének tetejére; mi közben
Vitéz Csepü Palkó,
A tiszteletes két pej csikajának
Jó kedvü abrakolója,
Így adta bizonyságát
Ékesszólási tehetségének:

„Bort!“

Fölfogta azonnal
A szemérmetes Erzsók
E szónoklat magas értelmét,
S eszközlé annak teljesülését
Nem fontolva haladván.

Miután a vitéz Csepü Palkó
Az orra alatti nyiláshoz
Emelte a kancsót,
És miután mértékletesen
Egyet kortyanta belőle:
(Körülbelül annyit,
A mennyivel öt vagy hat ürgét
Lehetne kicsalni lyukának
Mélységeiből,)
Annakutána
Fölnéze az ég tájéka felé —
A kemenczetetőre,
S ilyféle szavakkal
Terhelte meg a levegőnek
Könnyü szekerét,

Hogy szállítná azokat
A derék hangászi fülekbe:

„Húzd rá, Peti,
A fűzfán fütyölődet is,
A ki megáldott!“

S Peti nem késett,
A háromság más ketteje sem.
Czimbalom és hegedű és bőgő
Hangot adott . . . .
Jaj de mi hangok ezek! —
Ezeknek hallata visszaidézi
Türdérhatalommal
Emlékezetembe
Éltem legszebb idejét,
A gyermek-időt.
Látom, mint játsztam öcsémmel
S kis házi kutyánkkal,
Aztán a kutyát elvette öcsém,
Én meg nem akartam odadni,
S így hajba kapánk.
Mi jött ki belőle?

Az jött ki belőle,
Hogy a zajra apánk kirohan,
Nálunk terem, és mindkettőnket
Jól megnadrágol.
Azalatt a kutyát mi elejtők,
S rá hágtunk farka hegyére,
Mikor e perczben mindhárman
Összevisítánk:
Ez összevisítás
Alig lehetett szebb,
Mint a Peti és két társa zenéje.

És lett a zenére
A szemérmetes Erzsók
Teremében nagy vigalom.
Mindennek előtte
Összeütötte bokáját
Vitéz Csepü Palkó,
A tiszteletes két pej csikajának
Jó kedvű abrakolója.
Követé e csáberejű példát
A többi legénység,
Béhurczolva szelíden
Egy pár fürge leányzót,

Kik eddig az ablakon által
Kukucsáltak kandi szemekkel,
S kiknek már viszkete talpok
A táncznak vágya miatt,
Hallván a mennyei báju zenét.
S kóválygani kezdtek
Mindnyájan a táncz gyönyörében,
Mint a ki nadragulyával
Füszerezte ebédjét.
A lábak dobogása pedig
Rendes vala,
Mint ama zaj, mit
Néha a tiszteletes hall,
Mikor űl a biblia mellett,
S olvassa nagy elmerüléssel;
És a mely zajra imígyen
Teszi megjegyzését
Jámbor szívvel:
„Oh az a Palkó
Istentelen ember!
Megint nyaggatja csikóimat,
A szegény párákat,
Korbácsa csapásaival.“

Míg ily események
Gazdagiták a világ történeteit
A kocsmaterem közepén:
Szélről a béke barátja,
Bagarja, s Harangláb,
A fondor lelkületű egyházfi,
Űltenek, ittanak egyre. —
A helybeli lágyszivü kántor
Még mindig pislogatott
A szemérmetes Erzsók
Ötvenöt éves bájaira.
Arczúlata lelki tusának
Volt tükörözője.
Látszék, hogy valamit
Akar és nem akar,
Vagy inkább, hogy valamit
Merne, ha merne.
Mikoron meglátta Harangláb,
A fondor lelkületű egyházfi,
Hogy a lágyszivü kántor
Se' széna se' szalma:
Hozzája vonúlt,
S ily szókat láta helyesnek
Intézni a késedezőhöz,
Bátoritásnak okáért,

Hangtalan hangon,
Mint a sugólyuk
Lakói beszélnek a színpadokon,
Holott nők s férfiak által
Szomorú- és vígjátékok adatnak
S közbe bohózatok és operák
A közönségnek gyönyörére:

„Oh kántor uram!
Hát elmegy a nap,
Megjön az alkony,
Utána az éj,
Elűlnek a csirkék
És ludak és verebek,
Mielött ügyesen szött
Tervünknek drága gyümölcse megérik? —
Gondolja meg azt komolyan
És nem csak ugy átabotába,
Hogy századok adnak
Tervkivitelre
Egy ilyen pillanatot.
Az ilyen pillanatokkal
Fukaran kell bánni tehát
Az előre tekintő

Emberi léleknek,
Valamint fukaran bánik
Beszédeivel
Bíró uram,
A bölcs aggastyán. —
Előre tehát,
Hogy az alkalom el ne sikoljék,
Mint elsiklik néha a hal
A halásznak körme közöl,
Ha ügyetlen kézzel
Kap utána az ostoba filkó. —
Rajta azért,
Oh kántor uram!
Most vagy sohasem. —
Mért engedni helyet kebelében
A félelem érezetének?
Hiszen részt vett a győri csatában."

Ekképen szóla Harangláb,
A fondor lelkületű egyházfi,
A helybeli lágyszivü kántor
Egyebet nem válaszola,
Mint a mi következik:

„Oh te tudója szivem titkának!
Igaz egy betüig
Tartalma beszédidnek,
Mint igaz a szent-írás.
Bölcsen tudom azt.
De a mint van okom,
Nem hordani többé
A titkolt szerelemnek
Életölő fájdalmát:
Szintúgy van okom,
Elfojtani lelkem
Mélységes mélyében e titkot.
Ha ez emberek itten
Észre találnák venni? . . . .
Avvagy ha pofon vág
A szemérmétes Erzsók
E szörnyü merényért? . . . .
Hát feleségem,
Az amazontermészetü Márta? . . . .
O én a legboldogtalanabb
Valamennyi teremtmény közt,
Mely látta a nap karimáját,
A sugarakban uszót,
Ha felleges ég
Vagy éjszaka nem volt! —

Olyan az én lelkem,
Mint a Duna legközepében
A szélvészhányta dereglye,
Vagy mint a dióhéj,
Mit a gyerekek
Pocsolyába vetének —
Hánykodik erre, amarra...
De bátorság! a ki nem mer, nem nyer.
Oh szólj erre, Harangláb,
Mondd meg nekem: ugy van-e vagy sem?...
Akként áldja meg isten
Életedet s unokáidat is,
A mily őszinte leszen
E kérdésemre a válasz,
A melyet adandasz!"

S őszintén szóla Harangláb,
Mondván: „Úgy van, kántor uram!"
„No, ha úgy van: hát neki vágok!"
S ezzel a helybeli lágyszivü kántor
Fölemelte s letette a kancsót;
Csak hogy mikoron fölemelte,
Csordultig vala az, —
És a midőn letevé,

Üres vala az,
Valamint üresek zsebeim
Most, mikor ezt éneklem
Nagy lelkesedéssel
Költői dühömben. —
Annakutána a lágyszivü kántor
Egyet rántott a lajblija szélén,
S kétségbeesett elszántsággal,
Mint a ki hidegfürdőt
Éltében először használ,
Oda rontott
A szemérmetes Erzsókhoz.

HARMADIK ÉNEK.

Oh nagyon is jó szívü közönség,
Különösen ti,
Szép lyánykái hazámnak,
Kiket annyira szeretek én,
Hanem a kiktől
Nem nyerek egy makulányi szerelmet, —
Ha szépen kérlek benneteket:
Ugy-e nem fogtok haragudni reám,
Hogy a helybeli lágyszivü kántornak
Szerelemvallásától
S a táncz kellő közepéből
Drága figyelmeteket
A templom tájékára csigázom?

Hol a leleményes eszű fogoly
Épen mostan ereszti
Magát lefelé a harang kötelén,
Valamint leereszkedik a pók
Gyakorta szobám tetejéről
Saját fonalán.

És íme leért,
És kutyabaja.
A kötél ugyan azt akará,
Hogy hála fejében
Hagyná ott bőrét tenyerének;
Hanem a hűséges bőr
Konokúl így szólt a kötélhez:
„Én ugyan itten nem maradok, —
Avvagy ha maradnom kell,
Hát szinte maradjanak itt
Hùs és csont testvéreim is.“
A kötél jó szíve megindult
E ritka bizonyságán
A szép testvérszeretetnek,
S lemonda kivánságáról.

Már este felé volt.
A nap gombócza piroslott,
Valamint a paprika
Vagy mint a spanyolviasz.
Oh te piros nap!
Mért vagy te piros?
Szégyen-e vagy harag az,
Mi arany súgáraidat
Megrezesíti,
Mint a bor az emberek orrát?
Nem szégyen, de nem is harag az,
Csak én tudom ennek okát,
Én, kit földöntúli izék
Földöntúli izékbe avattak.
Ez vésznek előjele,
A mely még ma lesujt a világra,
Miként a mészáros taglója lesujt
Az ökörnek szarva közé.
S nem csak a nap hirdette a vészt,
A már közelállót;
Az egész természet
Elhagyta a régi kerékvágást.
Két kutya, melyek előbb
Őszinte barátságnak
Példái valának hosszu időktől,

Most egymást marta dühödve
Egy nyomorú juhbőr-darabért,
Mit a mészárszéknek előtte találtak.
S még száz ily példát zengene lantom,
Melyek mind iszonyú pusztúlást
Jóslának a földnek,
De csak a legnevezetesbet
Közleni légyen elég:
A lágyszivü kántornak felesége
Ma nem ivott meg többet
Egy meszely pálinkánál.

Igy állt a világ,
A midőn a szentegyházi fogoly
Elereszté a mentő kötelet,
S ekképen szóla magában:
„Lenn volnék. . . .
Hála a mennyek urának!
Most egyenest a szemérmetes Erzsókhoz.
O szemérmetes Erzsókom,
Szívem mühelyének
Örök árendása te! nemde
Vársz epekedve reám?
Valamint én várom a tiszteletestől

Kontójának megfizetését,
Melyért nála hetenként
Kunyorálok hiába.
Nem fogsz te sokáig várni reám;
A szerelem lesz sarkantyúm,
Hozzád rohanok,
Mint a malaczok gazdasszonyaikhoz,
Ha kukoriczát csörgetnek."

Még bé sem fejezé
Költői beszédét,
S íme rohant a szemérmetes Erzsókhoz,
Mint a malaczok gazdasszonyaik hoz,
Ha kukoriczát csörgetnek.
A midőn megfogta kilincsét
A kocsmai ajtónak:
Ketyegett hő szíve erősen
Üdv-kéjek gyönyörétől.
A mint benyitott a terembe,
A táncz még egyre dühöngött,
S csak a béke barátja,
Bagarja, vevé őt észre,
S őszinte örömmel
Idvezlette, kiáltván:

„Jó napot adj isten,
Fejenagy koma!“
(Mert ő, a nagy férfiu, volt ez,)
„Jó napot adj isten;
Hát kelmed is eljött?“

Ezek voltak szavai
Bagarja uramnak,
A béke barátjának,
De a széles tenyerű Fejenagy,
A helység kalapácsa,
A „jó napot adj' isten“-re
Nem mondta: „fogadj' isten“,
Nem mondott semmit,
De nem is hallotta beszédét
Bagarja komájának,
Dehogy hallotta, dehogy!...
Ő csak látott —
Oh mért kellett látnia ekkor?
Mért nem született vakon inkább?
És átaljában mért született?....
Ott látá térdepelésben
A helybeli lágyszivü kántort
A szemérmetes Erzsók

Ötvenöt éves lábainál.
E látványra szivét,
A tiszta szerelmü szívet,
Pokolbeli kínnak
Százharminczhatezer bicskája
Hasitotta keresztül,
S fölgyujtá agyvelejét
A haragnak czintmasinája legott.
Mint prédájához a macska,
Zajatlan léptekkel
S szeme égő üszkével
Sompolygott a lágyszivü kántor
Háta mögé,
A ki titokban
Gyötrődő szive érzelmét
Ekkép foglalta szavakba:
„Szemérmetes Erzsók,
Koronája az asszonyi nemnek,
S kezelője a bornak
S a pálinkának!
Lesz-e engedelem számomra szivedben,
Ha lelkem tartalmát
Előtálalni merészlem?...
De nekem már mindegy, akár van,
Akár nincs engedelem számomra,

Kimondom:
Mi furja az oldalamat.
Kimondom, igen,
Nem holmi czikornya-beszéddel,
De az érzés egyszerü hangján: —
Keblem kápolnájában
A hüséges szerelemnek
Az öröklétnél
Félröffel hosszabb gyertyája lobog,
Szent lobogással.
S éretted lobog az,
O szemérmetes Erzsók!
S ha meg nem koppantod
A viszonszerelem koppantójával:
El fog aludni,
És vele el fog aludni
Életem is!...
Itt várom itéletemet;
Most, rögtön, ezennel
Mondja ki szüz ajakad:
A reménység zöld koszorúja
Övedze-e homlokomat,
Vagy a kétségbeesésnek,
Bunkósbotja
Üssön agyon? ....“

„Én ütlek agyon . . . .
Én vagyok a kétségbeesés!“
Szólt . . . . nem! mennydörgött egy hang,
A széles tenyerű Fejenagynak hangja:
S széles tenyerével megragadá
A lágyszivü kántor gallérját,
S fölemelte a térdepelésből,
Hogy talpa sem érte a földet;
Aztán meg letevé,
Hogy az orra is érte a földet.
„Én ütlek agyon . . . .“
Folytatta tovább
A széles tenyerű Fejenagy,
„Én morzsolom össze
Csontjaidat,
Mint a malomkő
A búzaszemet!
Hogy mertél . . . . de előbb
Téged vonlak kérdőre, o Erzsók!
Mondd meg nekem azt:
A hűtlenségnek fekete posztaja
Vagy az ártatlanságnak
Patyolatlepedője takarja e lelked?
Oh, szólj nekem erre!“

A szemérmetes Erzsók
Nem szóla reá,
De tengervízszínü szemének
Bájdúzs kifejezéséből
Ezt silabizalta ki mennyei kéjjel
A széles tenyerü Fejenagy:
„Oh széles tenyerü Fejenagy,
Helységünk kalapácsa
S csapra ütője szivem hordójának!
Még kétkedel?....
Ártatlan vagyok én,
Mint az izé....“

Érté e néma beszédet
A helybeli lágyszivü kántornak
Dühteljes dögönyözője,
S engesztelve sohajtott:
„Lelkem lelke, bocsáss meg,
Hogy kételkedni merék
Hüséged aczél lánczának
Állhatatosságában.
Most pedig, oh kántor!
Téged veszlek elö;
Készülj a meglakolásra —

Rémséges leszen az,
Valamint rémséges a bűn,
Mit elkövetél.
Példádon okúljanak a késő unokák,
Hogy kell csábítni az ártatlanságot,
Hogy kell konkolyt hinteni
Két szerető szívnek
Tisztabuzája közé!"

Miután a nyelve megállott,
Két keze kezdett mozgani
A széles tenyerű Fejenagynak:
A helybeli lágyszivü kántort
Ugy ütögette a földhöz,
Mint a gyertyát mártani szokták.
A helybeli lágyszivü kántor
El kezdett bögni, a mint még
Nem bőgött soha
Sem temetéseknél,
Sem a soksípú orgona mellett.
Bőgése zavarnak
Lett okozója
A mulatók közt.
Megbomlott a tánez;

A kancsal hegedüs,
A félszemü czimbalmos,
S a bőgő sánta huzója
Feledte tovább hallatni
Hangszere égi zenéjét.
A nép oda csődült,
Karéjt képezve, holottan
A széles tenyerű Fejenagy
Példát ada a késő unokáknak,
Hogy kell csábítni az ártatlanságot,
S hogy kell konkolyt hinteni
Két szerető szivnek
Tisztabuzája közé.
A helybeli lágyszivü kántor
Bőgései közben
Ily szókkal esengett
A helység kalapácsához:
„Csak addig várjon a míg
Egy szócskát, egy kicsi szócskát mondok —
Aztán verjen kelmed agyon,
Ha jónak látja.“

A széles tenyerű Fejenagy
Ki már belefáradt

A példaadásnak kedvéérti
Földhözütésbe,
Ezeket szuszogá:
„Beszéljen, kántor uram!
Mentse magát,
Meghallgatom én az okos szót
Minden időben. . . .
Mentse magát.“
S a helybeli lágyszivü kántor
Igy mentette magát,
Heverve a földön:
„Bűnös vagyok egy részt,
Nem tagadom,
Mert megszeretém
Lángzó szerelemmel
A szemérmetes Erzsókot . . . .
De tehettem e róla?
Oh a szerelem
Nem oly portéka, a melytől
Elzárni lehetne a szívet;
Tündéri madár ez, a melynek
Ajtó sem kell, hogy a szívbe röpüljön.
Mint bölcsen tudhatja kegyelmed.—
De szerelmemet én
Titkoltam volna örökké,

Elvittem volna magammal
A más életbe, a hol tán
Nincsen is élet —
Ha nem veszi észre Harangláb.
Ő észrevevé,
S bujtotta tüzem,
Mi okért, mi okért nem?
Arról nincs tudomásom.
Ő volt, ki, midőn ma
Az isteni tisztelet alkalmával
Kegyelmed az álomnak karjába hajolt,
Ezt javasolta nekem:
Zárjuk kelmedre az ajtót,
S így zárva levén,
Ma baj nélkül tehetem
Hódításaimat
A szemérmetes Erzsóknál . . . .
S én balga szavát fogadám!"
Mindezeket mondá
A helybeli lágyszivü kántor
A megbánásnak örömtelen hangján.

Mint megfordúl a rézkakas
A teplom tetején,

Ha más tájról kezd fúni a szél:
Ugy vett más fordulatot
A széles tenyerű Fejenagynak
Lelke, s irányt,
Mikor e szók érinték füle dobját.
„Mit szól kend erre, Harangláb?“
Voltak szavai,
S nem szeliden mondott szavai,
„Igazolja magát kend,
Vagy akkép vágom fültövön,
Hogy azonnal megsiketül bele.“

Oda álla Harangláb,
A fondor lelkületü egyházfi,
S rendületlen nézve szemébe
A széles tenyerü Fejenagynak,
Ily bátor szókra fakadt:

„Igazolni fogom magamat,
Nem, mintha remegnék
A kend fenyegetéseitől.
Jobban felkösse gatyáját,
A kitől megkelljen ijednem . . .

Érti-e kend ezt? —
Mind igaz, a mit kántor uram szólt,
A ki, úgy mellesleg mondva,
Gyáva, haszontalan ember,
Hogy oly pimaszúl rám vallott. —
Én bujtogatám őt,
Hogy csapja el a kelmed keziről
A szemérmetes Erzsókot,
Mert én kendet utálom,
Mint a kukoricza-gölödint."

„Ugyan úgy e?"

„Biz úgy ám!"
„Hát kend azt gondolja talán,
Hogy én kendet szeretem
Avval a macskapofájával?"

„Micsodával?"

„Avval a macskapofájával!"

„Macskapofámmal?
Hát te, te süldisznó!
A ki kovácsnak tartja magát,
Pedig holmi czigánytól
Tanulta meg a kalapálást . . . .“

„Hát még mesterségemet is
Gyalázni mered?
Te hitvány templomegér . . .
No megállj! majd megkalapállak.“

S úgy megütötte
Öklének buzogányával
A fondorlelkületű egyházfinak orrát
Hogy vére kibuggyant.
Erre Harangláb
Ügyesen leütötte fejérül a kucsmát,
Megkapta hajának fürtözetét,
S oly istenesen kezdette czibálni,
Mint a harang-kötelet.

Ez iszonyú látvány
Megragadá gyöngéd idegét

A szemérmetes Erzsóknak,
S a szegényke
Ájulat örvényébe bukott.
Bagarja, a béke barátja,
Fölemelte szelíden,
S ápolva tevé őt
Az ágy párnái közé.
Élettelenül feküvék ott,
Mint a lepuskázott vadlúd
A tó közepén. —
De most jön a haddelhadd!

A midön a vitéz Csepü Palkó,
A tiszteletes két pej csikajának
Jó kedvű abrakolója,
Látá, hogy komolyabb kezd lenni
A dolog fordúlata:
Fejenagynál terme serényen,
S magát frígyestársának ajánlá.
Őt kedves kötelek csatolák
A széles tenyerű Fejenagyhoz:
Nála tanúlá tudnillik
A kovács-mesterséget
Valami két hétig. —
Hanem ekkor eleblábolt,

Mert nem volt hajlama a mesterséghez.
Vakarta inkább a lovat,
Semmint patkolta.
De azért kedveltje maradt
A széles tenyerű Fejenagy,
S neki most is „mester uram“ volt.

„Mester uram!“
Kurjanta vitéz Csepü Palkó,
A tiszteletes két pej csikajának
Jó kedvű abrakolója,
„Ne féljen semmit, mester uram
Itt vagyok én ís.“
S ezzel neki ugrék
A fondor lelkületű egyházfinak,
Hátán termett, s kezdte püfölni.
Nem bírta Harangláb
Csepü Palkónak terhét,
És összerogyott,
De véle rongyott
A helység kalapácsa is,
Mivel üstöke mindig
Marka között volt még.

Nagyszerü volt ez esés!
Igy hullnak alá a kövek
A romladozó várak tetejéről
A völgy mélységébe.
A tusázókhoz több forró vérü legény
Csatlakozék,
Két pártra szakadva.
S lett rúgás, harapás,
Fej-betörés, vérontás és a többi.

A lyányzók pedig elvonulának
A kocsmateremből,
Mint elvonul a napnak sugara,
Ha zivatar támad,
S elkotródott a lyányok után
A béke barátja, Bagarja.

NEGYEDIK ÉNEK.

Merre, Bagarja uram,
Test-épületének
Élő oszlopain,
Oh merre szalad kend
Gyors szaladással,
Mint a kugli-golyóbis?
Hát férfihoz illik
Megfutamodni a harczi veszélytől?
Lemondani a csatabajnak
Hősi jutalmáról,
A dicsőség tölgykoszorújáról?

Ne kárhoztassuk a jámbort!

A gondviselésnek
Választott embere ő,
Ki elhárítani termett
A végpusztúlást falujáról.
Avvagy ha nem ekképen cselekednék,
Mért híná őt a világ
A béke barátjának?

Ő e nevezetnek megfelelőleg
Intézé tette irányát,
S könnyü inakkal iramlott
Az öregbírói lakáshoz,
A melynek előtte
Méltóságosan állott
A kaloda.

Bagarja a béke barátja,
Alva találta
A kevés szavu bírót,
A bölcs aggastyánt.
Ottan feküvék ez
Testének egész hosszában
A pamlagon ....

Azaz a fapadon.
Párnául ködmöne szolgált,
Az öregebbik,
Mert az ujat kímélnie, kellett. —
Bagarja uram
Megdöfte az oldalbordáját,
Hogy az álom sűrü ködét
Szétoszlassa szeméről.
De korán sem volt ez
Oly könnyü munka, minőnek
Első látásra talán
Gondolja az ember.
Soká bajlódék véle Bagarja,
Míg fölnyílt az egyik szeme nagy-nehezen,
S lelki nyugottsággal kérdezte:

„Mi baj?“
„Baj van, bíró uram, és nagy baj!
Csak talpra, de gyorsan,
Ha azt nem akarja,
Hogy vége legyen helységünknek,
Vége örökre!
Kiütött a háboru, és dúl.

A szemérmetes Erzsók
Csapszéke lön a csatatér.
Az egész falu népe
Egymást kaszabolja,
Hogy nézni iszony.
Potyognak az emberek,
Mint a legyek őszi időben.
A föld a kifutott vértől
Olyan, mint a vörös posztó.
Az enyészet gyászlobogója
Leng a szomorú csatatéren.
Tápászkodjék föl, bíró uram,
És menjünk szaporán!
Mert csak bíró uram az,
Ki követ gördíteni képes
A rohanó romlásnak elébe."

Így végzé a csata festését,
A béke barátja, Bagarja.
A kevés szavu bíró,
A bölcs aggastyán,
Fölnyitva szemének másodikát is,
E kérdést látá szükségesnek:
„Hát menjünk?"

„Pedig tüsténtˊ!“ volt a felelet.

„Nem bánom“, szóla szokott nyugalommal
A bölcs aggastyán,
S miután uj ködmöne rajtˊ volt,
És botja kezében:
Utnak eredtek. —
Szomszéd volt a kevés szavu bíróhoz
A hívatalában pontos kis-bíró.
Beszóltanak ehhez az ablakon által,
És mondák: jőne velök.
S szót fogadott a hívatalában
Pontos kis-bíró,
Bár nem nagy örömmel,
Mert legszebb kedvtöltésében zavarák:
Épen feleségét verte.
Mikor a kántorlak elébe jutottak,
Az amazontermészetü Márta
Szomszédnéjával
Akkor végzette pörét.
Mely onnan eredt,
Hogy a rosz lelkű szomszédné
Egy tyúkját agyonütötte,

Mert ez mindig az ő csirkéi közé járt,
S elette előlök az árpát.

Képzelni lehet,
Hogy mekkora volt dühödése
Az amazontermészetü Mártának
Hallatlan kára miatt;
De azt már képzelni lehetlen,
Hogy mekkora lett dühödése,
A midőn a béke barátja
Tudtára adá férjének csínját.
Szólni akart,
De a szó elakadt gégéjén.
Szeme vérszinü lett
S arczúlata kék,
És reszkete minden tagja,
Valamint a kocsonnya.
Szétnézett vizsga tekintettel,
Mellette hevert egy seprő-nyél,
Azt fölragadá,
S bőszülve kiálta: „Utánam!“

A midőn a kevés szavu bíró,
A béke barátja, Bagarja,

A hivatalában pontos kis-bíró
S az amazontermészetü Márta
Elértenek a csatahelyre:
Iszonyú vala a látvány látása,
A melyet láttak.
A harcz járta javában.
A béke barátja, Bagarja,
Nem füllentett, mikor azt mondá
A kevés szavu bírónak,
Hogy az enyészet gyászlobogója
Leng a szomorú csatatéren.
Úgy volt egy betüig!
A kemencze — a honnan
A kancsal hegedüs,
A félszemü czimbalmos
S a bőgő sánta huzója
Az ifjuságot tánczra vidítá
Hurjai bájos pengésével, —
A kemencze lezúzva
Ugy mered a levegőbe,
Mint valami sziklai vár,
A tatárjárásnak utána.
Tört asztalnak s tört poharaknak
Romjai lepték
A véráztatta szobát,

S a vérnek közepette
Búsongva tünődött
Egy leharapott fül.

Az amazontermészetü Márta
Hős elszántsággal törte magát át
A vívó tömegen,
Mígnem férjére talált,
Ki egy szögletbe vonultan,
Kínjában most is nyögve, kuczorgott.

Oh Hamlet! mi volt ijedésed,
Mikoron megláttad atyád lelkét,
Ahhoz képest, a mint megijedt
A helybeli lágyszivü kántor
Feleségének látásán?
Egy fél-ép asztal alá bújt,
S kezeit könyörögve kinyujtá
Az amazontermészetü Mártához.
De ez nem könyörült.
Megfogta egyik lábszárát,
S kihúzta az asztal alól,
És addig döngette, a míg csak

A seprő-nyélben tartott.
Aztán ott ragadá meg haját,
A hol legjobban fáj,
És elhurczolta magával,
Mint a zsidó a lóbőrt;
S ekkép vígasztalta: „Jerünk csak,
Itt a világ szeme láttán
Nem akarlak csúffá tenni.... de otthonn
Majd megkapod a magadét!“
S miután ura volt mindenha szavának
Az amazontermészetü Márta:
Hinni lehet, hogy most sem szegte meg azt.

Az alatt a kevés szavu bíró,
A bölcs aggastyán,
Nem ékesszólásánál,
De tekintélyénél fogva
Lecsillapitá a harcznak fergetegét.
A vérontásnak idője lejárt.
Meghunnyászkodtak a küzdők,
Mint a marakodó ebek,
A mikor gazdájok elöjön,
S rájok bőgi: „Kimenj!“
A háboru közkatonái

Elsompolyodának.
A fondor lelkületű egyházfi
S a helység kalapácsa
Bírói parancsra előállt,
S mindkettő fölterjesztette ügyét.
A kevés szavu bíró,
A bölcs aggastyán,
Megdorgálta keményen
A fondor lelkületű egyházfit —
S a helység kalapácsát,
Mint kezdőjét a csatának,
A hívatalában
Pontos kis-bíró által
Kalodába csukatta.

Ott nyögi most fájdalmát hősünk
A kalodában,
S csak azzal vígasztalja magát,
Hogy elleneit megverte vitézül,
S ha innen az isten megszabadítja,
Megkéri azonnal
A szemérmetes Erzsókot.

* * *

Te pedig, latomnak húrja, pihenj!
Nagy volt a munka, s bevégzéd
Emberül e munkát.

Én is pihenek
Babéraimon,
Miket a hírnek mezején
Borzas fömre kaszáltam.

Mostan akár ma megássa
Gödrömet a sírásó,
Bánom is én!
Azért én élni fogok,
Míg a világnak
Szappanbuboréka
Szét nem pattan.

Pislogni fog a hír mécse siromnak
Koszorús halmán,
Mint éjjel a macska szeme.

Eljő az irígység
Letépni babéraimat ..... de hiába!
Nem fogja elérni;
Magasan függendnek azok,
Mint Zöld Marczi.

S ha sötét zsákjába dugand
A feledés:
Fölhasogatja sötét zsákját
A halhatatlanságnak fényes borotvája.

MUTATÓ TÁBLA,

mely azt mutatja, hogy az

I. ÉNEKBEN

fölébred álmából egy fogoly, s szabadulást tervez — azonban az nincs megénekelve: hogy ki légyen ezen szabadulást tervező, álmából fölébredt fogoly? csupán azért, hogy később a meglepetés annál meglepőbb legyen. — A.

II. ÉNEKBEN

már több foglaltatik: kié a helység leglátogatottabb kocsmája? mily ékes e kocsma birto-

kosnéja? miben sántikál a kántor? ki buzdítja merényének végbevitelére? sat. — A.

III. ÉNEKBEN

megszabadúl a fogoly, s börtönéből a kocsmába megy; s a mily szörnyű dolgokat lát: oly szörnyű dolgokat cselekszik. Itt már az is orrára köttetik a nyájas olvasónak, hogy a fogoly nem más, mint a költemény hőse. — A.

IV. ÉNEKBEN

a szörnyű dolgok véget érnek, s a költemény hőse szörnyű véget ér.

TARTALOM.

Előszó. Lap.

I. Beszélyek. I.

A nagyapa. (1847.) 1

A szökevények. (1845.) 53

Jenny. (Paul de Kock után. 1844.) 63

Álarczos bál. (Dumas után. 1844.) 127

Nagybátyam és ipam. (Németből. 1844.) . . 145

II. Víg hősköltemény.

A helység kalapácsa. (1844.) 193

Sajtóhibák.

9. lap.	10.	sor	alulról	„*fejes*“	helyett	olv. „fejős.
51. „	8.	„	„	„*halálom*“	„	„ „hanem.
72. „	7.	„	felülr.	„*karában*“	„	„ „karsában.
77. „	3.	„	alulr.	„*zivatarjelentést*	„	„zivatar-jelenést.
30. „	3. és 14	fel.		„*mojsze*	„	„ „moszje.
142. „	9.	„	—	„*Elevém*“	„	„ „Elvevém
280. „	4.	„	alulr.	„*rvngyott*“	„	„ „rogyott.
252. „	1.	„	felülr.	„*latomak*“	„	„ „lantomnak.